

Ensomhed blandt unge

Unge FGU-elevs oplevelse af ensomhed og dennes betydning i en sociologiske sammenhæng – Et kritisk blik på samfundsstrukturer, i et mikro-makroperspektiv

Gruppemedlemmer:

Maja Rosenkilde, studienummer: 70064

Rene Grøndahl Mortensen, studienummer: 70095

Chili Stengade Struve, studienummer: 69990

Studieretning: *Sundhedsfremme og Sundhedsstrategier.*

Vejleder

Christina Dilling Munk

Antal anslag: 241.467

Afleveringsdato: 31. Maj 2022

Forord

Vi vil rette en tak til de mennesker der har vist interesse, været imødekommende og hjælpsomme i forbindelse med udarbejdelsen af dette speciale. En tak til vores vejleder. Til Odsherred Kommune, som har været behjælpelig med indsamling af studier og litteratur samt løbende sparring. Til FGU i Korsør, som viste overskud og rum for, at vi måtte pilotteste vores undersøgelsesdesign. Ivan Sommer DPO for FGU Institutionernes GDPR-fællesskab, for sparring i forbindelse med udarbejdelse af Survey-undersøgelse samt anonymisering af data i forbindelse med både kvantitative- og kvalitative datasæt. En tak til FGU i Svebølle, Holbæk og Fårevejle. Dette i særdeleshed til FGU i Fårevejle for at muliggøre indsamling af primære empiri. Afslutningsvis en tak til Vig Bio, for at sponsorere biografbilletter som incitament til vores survey.

Resume

Loneliness among children and young people has been on the rise in the recent years. The National health profile 2021 shows that 44.65% of young people between 16-24 years, experience signs of loneliness and 55.6% experience dissatisfaction. The National Board of Health and Welfare points out that this deterioration must be seen in context. The social acceleration and the underlying mechanisms seem to characterize the young people's everyday life, well-being and social relationships. The high-speed society demands individualisation and creates a framework that requires eternal change, socially and culturally. Of this, FGU is seen as a consequence of these social structures.

The purpose of the thesis is to unfold how loneliness is expressed among young people at FGU-Northwest Zealand - and how the experience can contribute to a deeper understanding of loneliness in a sociological context. Methodical, mixed methods are used, where qualitative and quantitative are combined as the research design. Including qualitative semi-structured interviews and quantitative survey study.

Theoretical framework is constituted by Hartmut Rosa with the involvement of the accelerating society as well as alienation, and Aaron Antonovsky with his salutogenetic perspective and conceptual definition of SOC. The thesis displays the complexity of the experience of loneliness as a feeling that can be considered at several different levels of societal structures and individual factors.

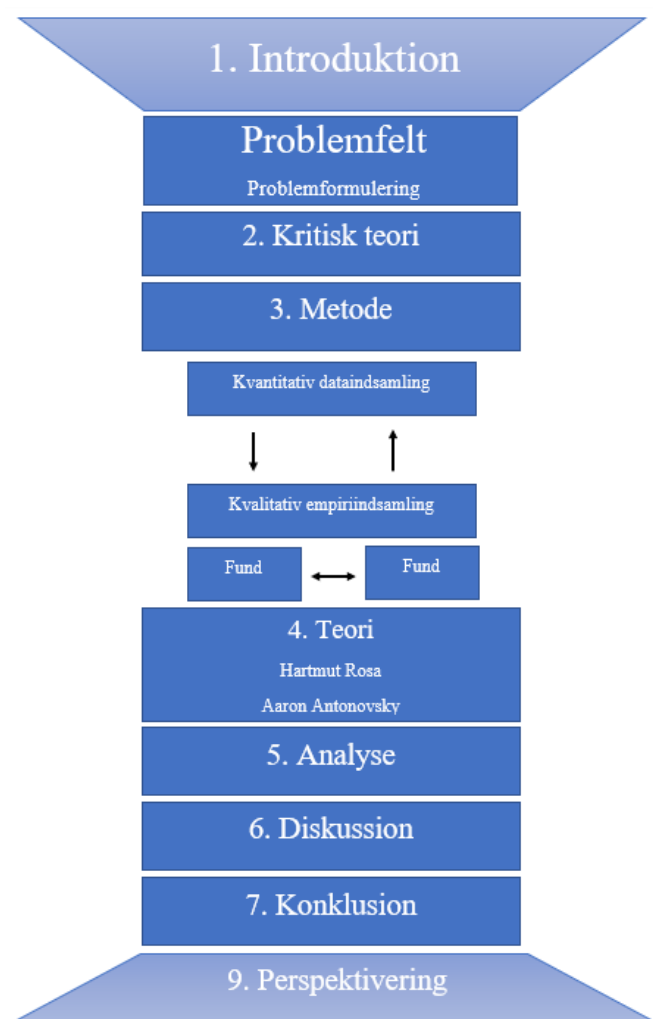
Indholdsfortegnelse

1. Introduktion	5
1.1 Indledning	6
1.2 Problemformulering.....	8
1.2.1 Arbejdsspørgsmål	8
1.3 Baggrund	8
1.3.1 Litteratursøgning.....	9
1.3.1.2 Kilder	10
1.3.2 Et historisk perspektiv på ensomhed.....	11
1.3.3 Videnshul	13
1.4 Begrebsdefinition af ensomhed.....	14
1.5 Præsentation af FGU.....	16
2. Videnskabsteori.....	17
2.1 Kritisk teori.....	18
2.2 Hartmut Rosa og kritisk teori	20
2.3 Anvendelse af kritisk teori	21
3. Metode.....	21
3.1 Mixed methods	22
3.2 Kvantitativ dataindsamling	24
3.2.1 Survey:	24
3.2.2 Metodiske overvejelser:	24
3.2.3 Fastlæggelse og udvælgelse af stikprøve:.....	25
3.2.4 Det kvantitative design:	25
3.2.5 Pilot:	26
3.2.6 Invitationsbrev:	28
3.2.7 Behandling af interviewdata:.....	28
3.2.8 Dataindsamling:	28
3.2.9 Valg af analysestrategi:	29
3.2.10 Kvalitetskriterier:	30
3.3 Kvalitativ dataindsamling	32
3.3.1 Metodevalg:	32
3.3.2 Metodiske overvejelser:	32
3.3.3 Interviewguide:	33
3.3.4 Samtykkeerklæring:	34
3.3.5 Valg af informanter:.....	35

3.3.6 Interviewprocessen:.....	35
3.3.7 Præsentation af informanter:	36
3.3.8 Behandling af interviewdata:.....	36
3.3.9 Transskribering og meningskondensering:.....	37
3.3.10 Valg af analysestrategi:	39
3.3.11 Kvalitet, validitet, overførbarehed:.....	40
3.4 Kritiske refleksioner over kvantitative og kvalitative fund:	43
3.5 Ethiske overvejelser om kvantitative og kvalitative metodevalg:	44
4. Teori	45
4.1 Hartmut Rosa	45
4.1.1 Præsentation af Rosa:	46
4.1.2 Præsentation af teori:.....	46
4.2 Aaron Antonovsky.....	56
4.2.1 Præsentation af Aaron Antonovsky:.....	56
4.2.2 Præsentation af teori:.....	57
4.3 Kritiske refleksioner	60
5. Analyse	62
5.1 Primær empiri – SurveyXact	62
5.2 Primære empiri - Interview.....	70
5.2.1 Hverdagsliv	71
5.2.2 Trivsel.....	80
5.2.3 Sociale aspekter	86
5.3 Sammenfatning.....	92
6. Diskussion	94
7. Konklusion.....	98
8. Procesevaluering.....	99
9. Perspektivering	101
10. Litteraturliste	102

1. Introduktion

Introduktionen har til formål at skabe en begyndende struktur og et overblik over opbygningen. Specialet består af 10 kapitler inkl. litteraturliste, som anbefales at læse kronologisk, da inddraget teori samt analytiske og diskuterbare perspektiver ligger i forlængelse af hinanden. Nedenstående figur er udarbejdet for at visualisere opbygningen. Første del præsenterer de indledende byggesten. Anden del illustrerer vores metodiske arbejde og de vekselvirkende overvejelser, der kommer i forlængelse af de indsamlede datasæt. Sidste del udfolder brugen af teori af Hartmut Rosa og Aaron Antonovsky, dette efterfulgt af analyse, diskussion og afsluttende konklusion.

Figur 1 - Studiedesign

1.1 Indledning

Nutidens samfund præges af et højt tempo, hvor der stilles store krav til det enkelte individ, et konkurrence- og præstationssamfund der ligeledes inviterer til øget præstation på alle livets arenaer. Det senmoderne samfund, ifølge *Hartmut Rosa*, kobles derfor til en kultur af individualisering, selvrealisering og omstillingsparathed (Rosa 2014). Samtidig ses der i samfundet en stigende udbredelse af mistro og ensomhed blandt unge, og nyere forskning om ensomhed har dokumenteret de mange negative konsekvenser for både trivsel og helbred, og fremskriver ensomhed som et selvstændigt folkesundhedsproblem (Maryfonden 2017:7-9).

I Danmark oplever 380.000 voksne svær ensomhed, hvilket svarer til mere end 8% af den danske befolkning – og dette tal er stigende. Ifølge *'Bedre Psykiatri'* påvirker ensomhed trivsel og helbred og har derfor store samfundsøkonomiske konsekvenser – det estimeres til at ensomhed koster 8,3 mia. Årligt (Bedre Psykiatri 2021:6).

Den stigende mistro og oplevelse af ensomhed, påvises i en ny undersøgelse fra Sundhedsprofilen 2021. Her ses en negativ udvikling i forhold til det mentale helbred blandt unge mellem 16-24-årige og særligt blandt unge kvinder. Blandt de unge kvinder oplever 34,4% en lav score, hvilket betyder: *'mindre godt og dårligt'*, på den mentale helbredsscore, og der ses en stigning på 10,4% fra tidligere undersøgelse i 2017 (STT.dk 2021:30-31). Blandt de unge mænd oplever 21,2% en lav score på mental helbred, hvilket er en stigning på 8,2%. Sundhedsprofilen fra 2021 har i denne undersøgelse for første gang, inddraget ensomhed i en mere detaljeret beskrivelse en tidligere. Denne hvor 16,7% unge kvinder og 14,4% unge mænd, oplever at *'føle sig ofte alene'*, når de har lyst til at være sammen med andre, og deraf *uønsket alene*. Oplevelsen af at føle sig uønsket alene, er ifølge Sundhedsprofilen knyttet til de sociale relationer, som har en betydning for nutidens unges oplevelse af trivsel og ensomhed. I forhold til spørgsmålet om *'tegn på ensomhed'* opleves dette hos 26,35% kvinder og 18,3% mænd (STT.dk 2021:52).

Socialstyrelsen fremskriver de sociale fællesskaber som nære venskaber og positive fællesskaber, og er af afgørende betydning for unges udvikling, trivsel og helbred, og hvor ensomhed påvirker børn og unge både fysisk, psykisk og socialt. Særligt børn og unge i sårbare positioner, svære overgange eller livssituationer kan spille en særlig rolle for at blive ramt af ensomhed. Her beskrives forældres skilsmisse, en anbringelse, fysisk eller psykisk sygdom hos dem selv eller i familien. Følgerne af Covid-19, kan have en betydning for en

række negative konsekvenser, i forbindelse med oplevelsen af ensomhed (ibid.:7). Socialstyrelsen påpeger, at ensomhed ikke må betragtes kun på individniveau eller som et socialt anliggende, men et samfundsproblem, som skal håndteres på tværs af alle sektorer, forvaltninger og økonomi (ibid.:3).

“[...] Hver tredje pige føler sig ofte eller hele tiden stresset af alt det, som ungdomslivet i dag indebærer. [...] mistrivlsen fortsætter videre i uddannelsessystemet. [...] der er brug for politisk at sætte ind, så uddannelsessystemet som helhed skal gøres mindre præstationsorienteret”
(CEFU.dk 2020).

I en høring fra Folketingets sundhedsudvalg forelægger der en række samfundsmæssige diskussioner, blandt andet omkring mulige årsager til unges mistrivsel og ensomhed. *Center for Ungdomsforskning* (CEFU) henviser til acceleration, præstationskulturen samt psykologisering som en årsag til mistrivsel, hvor samfundsstrukturer og kulturændringer skaber et større pres på de unge (FT.dk 2022: 00:11:30).

Specialet vil favne problemfeltet omhandlende mistrivsel og ensomhed blandt unge, hvor hovedfokus primært er ensomhed. Vi vil udfolde omfanget af ensomhed og dennes betydning blandt FGU-elever, da vi i specialeopstart fik etableret et samarbejde med Odsherred Kommune (OK). OK fremskrev ensomhed som et problemfelt, de ønskede udfoldet med henblik på at afdække ensomhed og fremtidige indsatser derom - gerne med et samarbejde med FGU-Nordvestsjælland.

Vi har tidligere arbejdet med mental sundhed, udsathed blandt unge, identitetsudvikling samt fællesskaber. Vi fandt dette samarbejde interessant og med et relevant problemfelt – mistrivsel blandt unge herunder stigende ensomhed. FGU-elever vil fremstå som vores målgruppe og vil blive yderligere beskrevet nedenfor i målgruppebeskrivelsen.

I specialet inddrages kompleksiteten af de samfundsstrukturer og den sociologiske sammenhæng, som gør sig gældende i det senmoderne samfund gennem inddragelse af Hartmut Rosas accelerationsteori. Herigennem belyses og fremanalyses det oplevede accelerationssamfund gennem indsamlet empiri. Begrebet fremmedgørelse udfoldes som et muligt moment af ensomheden, og ligeledes belyses informanternes oplevelse af fremmedgørelse og resonans. Aaron Antonovskys teori om salutogenese og teorien om oplevelsen af sammenhæng inddrages, da dette kan belyse den mentale sundhed, trivsel og de sociale strukturer, som spiller en afgørende rolle i de unges hverdagsliv – og har en betydning

for oplevelsen af ensomhed. Gennem inddragelse af nævnte teoretikere opereres der på både et makro- og mikroniveau. Metodisk vil vi anvende mixed methods, da vi ønsker at indsamle kvantitativ empiri, i forhold til at skabe et overblik omkring trivsel og ensomhed blandt målgruppens unge. Disse data er interessante i forhold til hvordan FGU-elever har det, sammenlignet med Sundhedsprofilen 2021 (SST.dk 2021). Samtidig ønsker vi at anvende og indsamle kvalitativ empiri, da dette kan bidrage til en forståelse af, hvordan de unge har det, særligt i forhold til hverdagsliv, trivsel og sociale kontekster. Koblingen mellem den kvantitative og kvalitative data, har med henseende at beskrive hvordan de unge fortæller og forstår, samt oplever ensomhed i en sociologisk sammenhæng.

1.2 Problemformulering

“Hvordan kommer ensomhed til udtryk hos unge på FGU-Nordvestsjælland, og hvordan kan disse oplevelser bidrage til en dybere forståelse af ensomhed i en sociologisk sammenhæng?”

1.2.1 Arbejdsspørgsmål

- Hvordan viser ensomhed sig i den hidtidige forskning?
- Hvordan oplever de unge deres hverdag?
- Hvordan beskriver og oplever de unge ensomhed?
- Hvad betyder ensomhed for de unges liv og velbefindende?
- Hvilken betydning har ensomhed i den sociologiske sammenhæng?

1.3 Baggrund

I specialet er der gjort et undersøgelsesarbejde for valgte emnefelt omkring ensomhed. Dette danner baggrund for vores forskningsfelt og er de grundlæggende byggesten i undersøgelsen. Den valgte litteratur udgør den dokumentation, vi har fundet relevant for argumentationen i specialet og afsnittet skal gennemsigtgøre vores søgehistorik og proces. Det følgende afsnit er et redskab, der skal danne overblik over denne litteratur, relevante kilder, mængden af inddraget materiale samt afdækning af den metodiske fremgangsmåde for litteratursøgning.

Afsnittet vil præsentere vores litteraturstudie af både tidlig og bred samt mere fokuseret karakter. Inddragede kilder, som åbner op for vores kritiske refleksioner i forhold den

kompleksitet som fænomenet ensomhed udgøres af. Et historisk perspektiv der danner belæg for det hidtidige forskningsarbejde omkring ensomhed, og som med sin korte og konkrete beskrivelse, inddrages under en kritisk teoretisk forståelse og forklaring på, hvor ensomhed har sit udspring fra, samt hvordan dette fænomen udspiller sig i det senmoderne samfund. Endelig vil der i afsnittet være refleksioner og overvejelser omkring det videnshul vores undersøgelse, om muligt kan være medvirkende til at udforske.

1.3.1 Litteratursøgning

Litteraturstudiet taget afsæt i materiale omhandlende ensomhed, og er afgrænset indenfor national forskning, studier og artikler. Dette med hensigt på at klarlægge viden indenfor området, og på den måde danne et kendskab til specialets problemstilling (Andersen 2012:51). Med afsæt i dette speciales litteratur – og kildesøgning, har vi benyttet to tilgange til at afdække fænomenet ensomhed. Vi har som et led i den tidlige litteratursøgning søgt bredt (Jørgensen, Rienecker & Skov 2020:58).

Den brede litteratursøgning har primært været fæstet i digitalsøgning, hvor der er søgt i databaser som: *Google*, *tidligere specialer* og *Det Kongelige Bibliotek*. Den tidlige og brede søgning har ligeledes berørt en partshøring, samt tilgået faglitteratur indenfor området. Hensigten i specialet er at klarlægge hvilke tematikker der berør fænomenet ensomhed, og har i den brede søgning været med til at give et nuanceret billede af disse tematikker.

I søgningen har der været en kombination af søgeordene: *tidshorison*, *ensomhed blandt unge*, *ensomhed*, *tilbageblik på ensomhed*, *historisk perspektiv på ensomhed*, *ensomhed og unge*. I første søgerunde, benyttes abstract og resumeer til at danne overblik. Resultater heraf er benyttet til at danne baggrund for omfanget af materialer om emnet, indsnævring af problemfeltet samt til det videre arbejde med problemformuleringen.

Litteratursøgningen har båret præg af at være afgrænset i større omfang, fordi der gennem første søgerunde, er opstået en større viden indenfor specialets problemstilling. I den forbindelse har der været en større fokusering i søgningen, efter udarbejdelse af en formbar problemformulering (ibid.). Den specifikke søgning har givet resultater, som efterfølgende er benyttet som relevante kilder indenfor fænomenet, ensomhed.

1.3.1.2 Kilder

I gennemgangen af relevante kilder, har vi valgt at benytte den forskning og viden, som kan udledes af *Mary Fonden*, og dennes analyse af ensomhed i Danmark, fra 2017. Denne analyse er fundet interessant i det øjemed, at den blandt andet sætter fokus på, at ensomhed kan ses i kontekst med trivsel og helbred. Ydermere kan der af det analytiske materiale anfægtes, at ensomhed anses som værende et: "... *selvstændigt folkesundhedsproblem, som har negative konsekvenser for trivsel og helbred*" (Maryfonden 2017:4). Anfægtelsen giver anledning til at stå kritisk overfor de mekanismer og processer som ligger til grund for ensomhed, da denne ontologiske virkelighed anses som værende kritisabel.

I forlængelse af Mary Fonden, har det været relevant for specialets tematik at klarlægge det historiske perspektiv om ensomhed. Det har været essentielt at danne et overblik over de tidligste artikler omhandlende ensomhed, hvor den digitale portal, *Pubmed* er benyttet (Pubmed.gov). Dansk forskning og litteratur strækker sig ikke mere end et årti tilbage, og derfor har det været en nødvendighed at anvende udenlandsk forskning og litteratur på området. Dette da det ikke har været ønsket at begrænse det historiske perspektiv, i et udelukkende senmoderne blik.

Af ovenstående er det ligeledes fundet relevant at benytte den litteratur, CEFU har i deres forskningsrapport (CEFU.dk). Dette da rapporten kobler unge og ensomhed sammen, hvilket kan ses i kontekst med specialets problemstilling og tematik. Den folkesundhedsmæssige problemstilling bliver i denne sammenhæng, koblet sammen med den målgruppe som er relevant.

Det Kongelige Bibliotek er blevet afsøgt under emnet '*ensomhed og unge*'. Der var få afhandlinger omkring emnet ensomhed, hvor seks var registreret under *Århus Universitet*, hvilket betød, grundet ophavsret, at vi ikke kan tilgå specialerne.

Et gentagne mønster for de videnskabelige artikler om ensomhed, er en uanfægtet kobling til manglende fællesskaber. Vi ser kritisk på denne monokausale betragtning og har derfor i et vist omfang afgrænset os fra dette. Særligt fordi at den nyeste litteratur, viser tendenser, der udfolder ensomhed som et mere komplekst fænomen.

1.3.2 Et historisk perspektiv på ensomhed

Til afdækning af ensomhed i et historisk perspektiv, har vi b.l.a. benyttet Pubmed, som er en platform, hvor det er muligt at søge forskningslitteratur som alle har adgang til og som er vedligeholdt af *National Institutes of Health* (Pubmed.gov 2022). På Pubmed har vi indtastet følgende søgeord: ‘*Loneliness, Health og Mental health*’, som gav 2.922 hits. Den første artikel er udgivet i år 1957, og er en forskning omkring ensomhed blandt børn, foretaget af forskere fra Frankrig. Af nedenstående tabel, fremgår at der på Pubmed i perioden fra år 1957 til og med år 2010, er udgivet blot 397 forskningsartikler omkring ensomhed. Dette i kontrast til perioden fra år 2010 til og med år 2022, hvor der er udgivet 2562 forskningsartikler omkring mental sundhed og ensomhed. Når vi anvender denne opdeling af tidsperioder – er det med udgangspunkt i at forskellige danske organisationer, herunder CEFU, ifølge vores litteraturstudie for første gang i 2010 udgiver forskning omkring ensomhed.

Search	Actions	Details	Query	Results
#6	...	>	Search: ((Loneliness) AND (Health)) AND (Mental health)	2,922
#5	...	>	Search: ((Loneliness) AND (Health)) AND (Mental health) Filters: from 1957 - 2010	397
#3	...	>	Search: ((Loneliness) AND (Health)) AND (Mental health) Filters: from 2010 - 2022	2,562

Showing 1 to 3 of 3 entries

Figur 2 - Pubmed-søgning 1

Indsnævrer vi vores søgefelt til vores målgruppe og tilføjer søgeordet: ‘*Young*’, fremkommer 543 resultater på forskningsartikler omkring ensomme unge.

Search	Actions	Details	Query	Results
#12	...	>	Search: (((Loneliness) AND (health)) AND (mental health)) AND (young)	543
#11	...	>	Search: (((Loneliness) AND (health)) AND (mental health)) AND (young) Filters: from 1983 - 2010	33
#10	...	>	Search: (((Loneliness) AND (health)) AND (mental health)) AND (young) Filters: from 2010 - 2022	517

Showing 1 to 3 of 3 entries

Figur 3 - Pubmed-søgning 2

Af disse er der i perioden fra år 1983 til og med år 2010, 33 resultater, og i perioden 2010 til og med år 2022, 517 forskningsartikler.

Udover specialets brug af Pubmed, er der benyttet google-søgninger, samt kædesøgninger på eksisterende forskningslitteratur, for at kortlægge ensomhed i et historisk perspektiv. Vi har bl.a. gjort opdagelser omkring Mathias Lasgaard, som er en dansk forsker i psykologi, mental sundhed og ensomhed (Pure.au.dk 2022). Han har tilbage i 2006, lavet psykologiske undersøgelser omkring ensomhed, og har efterfølgende publiceret mange forskningsartikler på området (ibid.). Hans forskning har bl.a. bidraget med landsdækkende undersøgelser omkring ensomhed i en social verden, og særligt ungdomsensomhed som et alvorligt tegn på mistrivsel, og som knytter sig til forskellige sociale domæner (ibid.).

CEFU har i 2010 udgivet en forskningsrapport '*unges trivsel og mistrivsel i tal*', og behovet for denne nye viden i Danmark blev oprindeligt udviklet i samarbejde med *Ventilen Danmark*. Dette med en ambition om at sætte fokus på ungdomslivet, vanskeligheder, det svære ved at være ung og hvilke initiativer der skal til, for at håndtere disse udfordringer (CEFU.dk 2010).

I 2014 udgav *Ventilen* en antologi om ensomhed '*Ensom men ikke alene*', hvori forskere, praktikere og unge beskriver ensomhed blandt unge, afhjælp af ensomhed samt forebyggelse (Ventilen 2014). Antologien bygger på forskningslitteratur omkring fænomenet ensomhed, der har sin begyndelse i 1983. Her med inddragelse af et finsk studie, der med sine fund i perioden fra 1983-2007, beskriver en stigning i andelen af unge med frygten for ensomhed fra ca. hver tyvende i 1983 til hver femte i 2007 (ibid.:14). *Ventilen* inddrager bl.a. også data fra Skolebørns-undersøgelsen fra 2014, Rapporten fra SFI: Børn og unge i Danmark - velfærd og trivsel 2010, CEFU samt Den nationale sundhedsprofil. Som alle er bidragende til det øgede fokus på ensomhed i ungdommen i Danmark, og som på daværende tidspunkt udgjorde nyeste repræsentative forskning (ibid.:17-18).

Først i år 2017 blev ensomhed medtaget i sundhedsprofilen og betegnet som en selvstændig determinant for dårlig mental sundhed. Denne ved at benytte redskabet '*The Three-Item Loneliness Scale*', hvor der stilles spørgsmål om oplevelsen til savn, det at føle sig udenfor og/eller isoleret fra andre. Den direkte målemetode for spørgsmålet om ensomhed er indtil år 2017, blevet kritiseret for at underestimere forekomsten af ensomhed og derfor er uønsket alenehed ofte målt ved følgende ovenstående spørgsmål (Dansk Selskab for Folkesundhed.dk 2018). I 2017 lavede *Dansk Selskab for Folkesundhed*, begyndende rapportmøder, hvor

eksperter for forskning og praksis indkredsede ensomhed som emnefelt – der som værdifulde bidrag blev medskabende til rapporten GPS-ensomhed. Maryfonden foretog ligeledes i 2017 en analyse samt kortlægning over danske initiativer til ensomhed – med tilknytning af Lasgaard der nuværende sidder som seniorforsker i DEFACTUM (Maryfonden 2017).

I Sundhedsprofilen fra 2021, er ensomhed inddraget med en mere detaljeret beskrivelse, af forekomsten af personer der har tegn på ensomhed og spørgsmålene til dette indeks indgår ikke i undersøgelserne fra 2010, 2013 og 2017 (SST.dk 2021). Særligt for resultaterne i sundhedsprofilen 2021, er at data er indsamlet i en periode, hvori Covid-19-pandemien, har indført en lang række midlertidige tiltag og restriktioner i Danmark (Tænk tanken Europa 2021). Afstanden til hinanden og begrænsningen af den fysiske kontakt til andre mennesker, har været markant anderledes under pandemien. Sundhedsstyrelsen beskriver at denne fysiske afstand kan have haft en lang række negative konsekvenser for de sociale relationer og følelsen af ensomhed, og dette særligt blandt de unge og de ældste ældre (SST.dk 2021).

1.3.3 Videnshul

Som det fremgår af ovenstående historiske perspektiv er fænomenet ensomhed, i Danmark, blevet forsket i indenfor de seneste ca. 17-18 år. Ensomhed er beskrevet som et væsentligt aspekt af dårlig mental sundhed, og de alvorlige konsekvenser af vedvarende ensomhed relatere sig til negativ udvikling af trivsels-, sundheds og adfærdsrelaterede problematikker (Ventilen 2014:26). Forebyggelse af ensomhed er et relevant forsknings- og indsatsområde, i forhold til at fremme befolkningens mentale sundhed (ibid.). De nyeste tal fra *Den Nationale Sundhedsprofil*, retter opmærksomheden mod behovet for handling i forhold til ensomhed, da resultaterne for denne undersøgelse viser at ensomhed opleves hos op til hver 4. danske kvinde og hver 5. danske mand (SST.dk 2021). Samtidig med behovet for handling, er der en generel usikkerhed på hvilke forebyggende indsatser der har største effekt mod forebyggelse af ensomhed. Dette kan muligvis genfindes i den sparsomme forskningslitteratur der er dokumenteret indenfor den seneste årrække, samt anerkendelsen af ensomhed som en kompleks problemstilling (Rockwoolfonden.dk 2020).

1.4 Begrebsdefinition af ensomhed

Vi vil i dette afsnit udfolde specialets begrebsdefinitionen af ensomhed. Vi har fundet inspiration i forskellige studier omkring ensomhed og deres begrebsdefinition. Disse som i samspil med de fund vi har gjort os i vores empiri og inddragede teori – danner grundlag for følgende begrebsdefinition af fænomenet ensomhed.

I de forskellige studier, beskrives ensomhed i sin mest anvendte definition, som:

”En subjektiv, ubehagelig følelse, der opstår ved en iagttaget diskrepans mellem individets vurdering af egne sociale relationer og individets ønsker til disse relationers kvantitet og kvalitet” (Dankselskabforfolkesundhed.dk 2018:3)

Ensomhed beskrives i forskellige forskningsstudier som en ubehagelig følelse, der opstår i ønsket om sociale relationer, men hvor de faktiske sociale relationer ikke lever op til behovet eller det ønskelige. Ensomhed er derfor koblet til det enkelte individs subjektive behov og vurdering af egne sociale relationer. Samtidig kan det enkelte individs personlige determinanter, øge oplevelsen af ensomhed. Herunder disponeringen af lavt selvværd og sociale færdigheder, som tillige kan vanskeliggøre det universelle og grundlæggende behov for at høre til og skabe relation med andre (ibid.).

Det er af betydning at der skelnes mellem ensomhed og ‘alenehed’, da individet kan være alene uden at føle sig ensom. Ensomhed betragtes som en reaktion på objektive forhold, hvor individet kan opleve en grad af social isolation / social kontakt, som har betydning og skaber følelsen af være afskåret eller ekskluderet fra social kontakt eller fællesskabet (Maryfonden 2017:4).

“Et menneske kan føle sig ensomt i selskab med andre mennesker, hvis kvaliteten af den sociale kontakt ikke opleves tilstrækkelig. Samtidigt kan mennesker være alene uden at føle sig ensomme et fænomen [...]. Alenehed er et objektivt mål og ensomhed en subjektiv følelse. På trods af, at der skelnes mellem alenehed og ensomhed, er der en association mellem de to begreber, og mennesker, der er alene, har større risiko for at føle sig ensomme”
(Dankselskabforfolkesundhed.dk 2018:4).

I Sundhedsprofilen 2021 anvendes følgende definition:

“ [...] oplevet uoverensstemmelse mellem ønskede sociale relationer og faktiske sociale relationer [...] mangler social kontakt, ved lav grad af social støtte, eller når man føler sig alene, selvom man ønsker at være sammen med andre (’uønsket alene’). Ensomhed kan dog lige så ofte opstå, når man er blandt andre” (STT.dk 2021: 44).

Ensomhedsfølelsen kan tale sig ind i forskellige dimensioner – hvor den kan relatere sig både til en kvantitativ social dimension, og en kvalitativ emotionel dimension, hvor ensomheden primært omhandler mangel på nærvær, intimitet og samvær af høj kvalitet. Disse dimensioner kan således fremskrive følelsen af ensomhed gennem manglende sociale relationer, hvor den emotionelle ensomhed beskriver fraværet af de tætte, intime og fortrolige relationer (Dansk Selskab for folkesundhed.dk 2018:3).

Ensomhed er aldrig selvvalgt og oplevelsen kan være ubehagelig. I sin form, kan ensomhed opleves kortvarig og langvarig. Kortvarig ensomhed kan være en naturlig livsomstændighed og ikke nødvendigvis farlig. Den langvarige ensomhed, kan dog have en række alvorlige konsekvenser for det enkelte individ og samfundet. Særligt i ungdomsårene, hvor det kan være afgørende i forhold til dannelse og retning i tilværelsen (Ventilen 2014:6).

I vores empiriske fund, kommer ensomhed i sin form, til udtryk i samspil mellem personlige, kulturelle og situationelle faktorer. Vi tager afsæt i ovenstående definition på ensomhed som begreb, men ønsker at tilføje et yderligere aspekt til begrebsdefinitionen. Som tidligere nævnt, betragter vi ensomhed som et mere komplekst fænomen. Derfor vil vi i specialet, sætte den individuelle oplevelse af ensomhed, i kontekst med de forskellige samfundsstrukturer og vilkår. Et perspektiv hvor ensomhed i sin kompleksitet ikke kun betragtes på et individniveau, men ligeledes som en konsekvens der kan være skabt i det accelererende senmoderne samfund.

1.5 Præsentation af FGU

FGU-Nordvestsjælland har tre afdelinger i henholdsvis Holbæk, Svebølle og Fårevejle. De har samlet set 316 elever.

Forberedende Grund Uddannelse (FGU), en uddannelse der blev etableret 2019 og henvender sig til 15-25-årige. FGU er et uddannelses tilbud, som kan have en varighed på op til to år - og henvender sig til unge som er uafklarede, sårbare og som ofte ikke er uddannelsesparate til en ordinær ungdomsuddannelse. Her kan være tale om unge, som enten ikke karaktermæssigt kan tilgå en erhvervsuddannelse med karakteren to i henholdsvis dansk og matematik, eller som har udfordringer i forhold til det sociale, faglige eller personlige plan (UVM.dk 2022), (Nordvestsjælland FGU 2022).

FGU-Nordvestsjælland beskriver formålet med uddannelse:

“De unge skal rustes til at være herre i eget liv og indgå på arbejdsmarkedet og i samfundslivet. [...] Alle mennesker har et ansvar for deres egen fremtid. Men vi har som FGU-institution et særligt ansvar for at guide, støtte og vise en vej for de unge, som har brug for et ekstra skub og en hjælpende hånd, for at de selv kan tage det ansvar på sig. [...] Vi skal turde stille krav til de unge – ellers svinger vi dem.” (Nordvestsjælland FGU 2022).

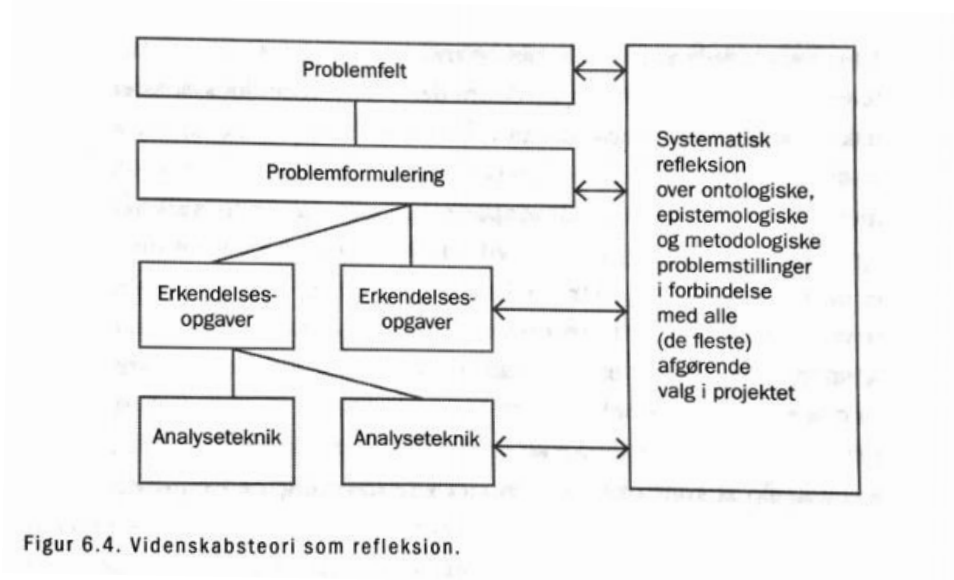
FGU erstattede produktionsskolerne og har til formål at sikre at unge påbegynder uddannelse eller kommer ud på arbejdsmarkedet. I 2020 havde omkring 46.600 15-24-årige ikke gennemført anden uddannelse end grundskolen. Disse unge er hverken i job eller i gang med uddannelse, hvilket svarer til ca. 7% af alle unge (AE.dk 2022).

FGU tilbyder tre forskellige spor, hvilket betyder at eleverne, afhængig af hvad de har brug for i forhold til faglige, sociale og/eller personlige kompetencer, kan tilgå følgende: *Almen grunduddannelse* (AGU) henvender sig til elever som har behov for at få styrket deres faglige kompetencer i dansk og matematik. AGU er målrettet elever som skal videre på enten erhvervsuddannelse eller gymnasiale uddannelse. *Produktionsgrunduddannelse* (PGU) henvender sig til elever som ønsker en kombination af teori og praksis, med fokus på produktion. FGU-Nordvestsjælland tilbyder 12 forskellige fagtemaer og uddannelsen har 1/3 teori og 2/3 værkstedsproduktion. *Erhvervsgrunduddannelsen* (EGU) henvender sig til elever, som har behov for en individuel uddannelsesplan, tilrettelagt efter deres behov for at

opnå personlige, sociale og faglige kompetencer, som kan føre til job eller fortsat uddannelse (UVM.dk 2022), (Nordvestsjælland FGU 2022).

2. Videnskabsteori

Der vil i afsnittet blive redegjort for specialets videnskabsteoretiske ståsted, som danner det analytiske udgangspunkt, samt hvordan denne positionering skaber rammerne for, hvordan problemstillingen anfægtes. Den videnskabsteoretiske baggrund tager afsæt i den kritiske teori, hvoraf inspirationen omhandler den nyere kritiske tradition. Derfor står Hartmut Rosa (Rosa, 2014) centralt - teoretisk såvel som videnskabsteoretisk.

Figur 6.4. Videnskabsteori som refleksion.

Figur 4 - Videnskabsteori som refleksion (Olsen & Pedersen 2018:113)

Der vil blive redegjort for den kritiske teoris ontologi og epistemologi, hvor igennem traditionens generationer kort bliver gennemgået for at skabe en forståelsesramme, samt idegrundlaget som indrammer kritisk teori. Ligeledes for at fremvise det skel der er mellem Rosa og traditionens øvrige generationer. Herefter vil afsnittet fokusere på Rosa for at indlemme den nyere tradition. Afslutningsvis vil der diskuteres hvordan den kritiske teori vil blive anvendt.

2.1 Kritisk teori

Den kritiske teori står i opposition til positivismen, og anfægter dennes idealer om, at videnskab er objektiv og neutral, for at der kan opnås videnskabelig værdifrihed. Derimod rummer den kritiske forskningstradition: ”... *både et oplevelses- og erfaringsperspektiv og et betragtende perspektiv.*” (Bilfeldt 2012:123). Heraf adskilles det objektive og subjektive ikke, men er uadskillelige, og danner tilsammen en central rolle da samfundsvidenskaben, ifølge kritisk teoretisk tradition, ikke blot at registrere den sociale virkelighed som den *er*, men ligeledes anfægter hvordan den *bør* være. Ved at tildele subjektivisme og objektivisme værdi, stiller den kritiske teori sig både skarpt indenfor det empirisk-analytiske videnskabsteoretiske område, og indenfor fortolkningsvidenskaben. Men hvor disse videnskabstraditioner hver for sig, tilstræber sig efter en værdineutral viden, så er den væsentligste differentiering, at den kritiske teori i sagens natur, at den stiller sig kritisk overfor den viden der er erfaret. I én og samme proces, er relationen mellem systemet og livsverdenen essentiel (Andersen:189-190).

Samfundsvidenskaben får en normativ dimension. Det normative bliver derved det der anfægtes, for at tilstræbe efter et samfund som det *bør* være. Som Langergaard og Sørensen beskriver det:

”... *bør teori bidrage til bevidstgørelse af samfundet om kapitalismens grundlæggende struktur og i den forstand bidrage til den politiske kamp imod unødvendig lidelse og for social retfærdighed*” (Langergaard & Sørensen 2015:253-254).

Heri ligger der en kritik af de samfundsmæssige vilkår som undersøges, hvori der rettes et fokus mod de sociale uretfærdigheder som er tilstedeværende (ibid.:251). Det er derfor en gennemgående grundopfattelse for den kritiske teori, at der er et emancipatorisk mål om, at socialkritikken sigter efter at fremvise udviklingstræk i samfundet, som er til hindring for den menneskelige udvikling. Denne tankegang slår rødder indenfor marxismen, hvor de kapitalistiske markeds kræfter kritiseres for dets mekanismer og processer, som værende grundlag for den sociale uretfærdighed.

Den kritiske teori som tradition, udspringer fra ” *Institut für Sozialforschung*”, eller bedre kendt som ” *Frankfurterskolen*”, som blev grundlagt i 1920’erne. Traditionen kan indlemmes

i fire generationer, hvor hver generation har haft hver deres paradigmatisk afsæt. Vigtigheden i at præcisere generationerne i en kort gennemgang udspringer fra at deres paradigmer, anfægter den kritiske teori på forskellig vis, og derfor har et differentieret normativ som udgangspunkt. Dette skel mellem traditionerne er betydningsfuld for at skabe en forståelsesramme for, hvorfor specialet benytter Rosa til at belyse fænomenet, ensomhed.

Første generation af kritisk teori kan identificeres af blandt andet de tyske filosoffer og sociologer, *Max Horkheimer* og *Theodor W. Adorno*, som nævnt ovenfor, i særdeleshed var inspireret af marxisme. Den tyske filosof og sociolog *Axel Honneth* anfægter, især Adorno med at have en negativistisk socialkritik der: ”... *stort set forudsiges en selvopløsning af samfundets sociale kerne*” (Honneth 2003:30), som kritiseres for ikke at have en emancipatorisk handlingssfære. Den anden generation er kendt under *Jürgen Habermas*, som tilførte den kritiske teori et kommunikativt paradigme (Juul & Pedersen 2012:409-410). Habermas’ værk, ”*Teorien om den kommunikative handlen*” (Habermas 2011), kortlægger en teori som anfægter at kommunikation ikke udelukkende kan reduceres som værende et værktøj, der er instrumentelt og strategisk.

Den kommunikative handlen er en kompleks teori, og derfor fremgår der kun essentielle pointer af denne, da det ikke er hensigten at kortlægge hele teorien. Disse pointer har dog deres vigtighed i at belyse, hvilken indflydelse det paradigmeskift som Habermas tillagde, har haft på den kritiske teori og derved skabe en forståelsesramme heraf – en forståelse af det som Honneth beskriver som: ”... *omstillingen fra det marxistiske produktionsparadigme til paradigmet om den kommunikative handlen...*” (Honneth 2003:31), hvor der ifølge Honneth er et skifte fra at de samfundsmæssige fremskridt ikke sker i det samfundsmæssige arbejde, men i de sociale relationer.

Den tredje generation præsenteres af den tyske filosof og sociolog, Axel Honneth. Hans præg på den kritiske teori er gennem anerkendelsesparadigmet (Juul & Pedersen 2012:410). Her står individet og dennes eksistensgrundlag, som et centralt element i hans anerkendelsesparadigme: ”... *det ikke nok, at man udvikles som art eller samfund, man skal også opbygge en individuel identitet*” (Langergaard & Sørensen 2015:281). Honneth har fokus på den sociale patologi, da denne gennem kapitalismens processer og mekanismer, er med til at skabe den sociale misagtelse. Den sociale patologi fremskrives, grundet dets forbundethed med *den sociale acceleration*, som beskrives i nedenstående afsnit.

2.2 Hartmut Rosa og kritisk teori

Hartmut Rosa står som værende fjerde generation af den kritiske tradition (Rosa 2014). Rosa indskrives sig i traditionen ved at konstruere en kritisk teori om den sociale acceleration, hvor samfundskritikken bliver sat i et tidsligt aspekt. Ifølge Rosa er det vigtigt for den nye kritiske teori, ikke at løsrive sig fra videnskabsteoriens oprindelige intentioner og traditioner. Rosa beskriver dette som at være tro mod traditionen, men ser dog ingen grund til at binde sig op på de metodologiske praksisser, som de enkelte generationer bestrider (ibid.:59-60). Det styrende spørgsmål henleder til, hvilke intentioner der i så fald er styrende for kritisk teori, i henhold til Rosa. Her trækker Rosa i første omgang på Honneth, og identificeringen af de sociale patologier, som nævnt i ovenstående afsnit. Honneth står uden tvivl som værende inspirationskilde for Rosa i denne kontekst (ibid.:66-70). Rosa tilskriver dog de anerkendelsesmæssige betingelser, som værende uundgåeligt at adskille fra den sociale acceleration, og dette sætter de sociale patologier i kontekst med den sociale acceleration. Der hvor Rosa sætter fokus, er på det normativ der omhandler menneskelig lidelse – en lidelse der umiddelbart ikke kan identificeres med modstand, men en lidelse de sociale aktører ikke er bevidstgjort overfor (ibid.:60). Rosa aktualiserer problemstillingen om det normativ som handler ”om det gode liv”. Den sociale acceleration er derfor, ifølge Rosa, med til at underminere de sociale aktørers selvbestemmelse, da de mekanismer som står bag den sociale acceleration, er med til at nedbringe aktørernes potentialer, set i både individuel og kollektiv autonomis henseende. På den måde bliver ideen med ‘det gode liv’, ikke realiseringsbart (ibid.:60-61). Rosa ser den sociale acceleration som en totalitær kraft, som han definerer ud fra: ”den udøver et pres på subjekters viljer og handlinger” (ibid.:71), hvilket han sætter i kontekst med at dennes kraft er uundgåelig grundet alle aktørers påvirkning af denne, den lader sig ikke samfundsmæssig indskrænke, samt at den står som umulig at kritisere og kæmpe imod (ibid.). Den sociale acceleration står derfor som altomfattende.

Rosa beskriver selv vigtigheden i at vende tilbage til de gamle traditioner i kritisk teori (Rosa 2014:59), og hertil tillægges en kritik af både Honneth og Habermas. Kritikens knudepunkt ligger i at negligere de gamle traditioners ide, om naturens betydning for mennesket, og omvendt. En relation hvor begge er påvirkelige af hinanden (Vetlesen & Willig 2017:196-199). En sådanne reducering af naturens betydning ses ikke hos Rosa, da han i sin bog ”Resonans”, blandt andet beskriver begrebet som: ” [...] følelse og forstand, individ og

samfund, og endelig ånd og natur.” (Rosa 2021:199). Dette element er essentiel i Rosas sociologiske begrebsliggørelse af Resonans, som vil blive gennemgået i teorien.

Med den sociale acceleration som omdrejningspunkt, bliver de bagvedliggende mekanismer og processer, derfor en del af *”væren i verden”*, og denne acceleration kan ikke anskues som værende upåvirkelig overfor naturen (ibid.:226).

2.3 Anvendelse af kritisk teori

Med afsæt i ovenstående kan der præciseres hvordan det videnskabsteoretiske ståsted, kommer i samspil med specialets problemstilling, og deraf problemformulering. Når der gennem det videnskabsteoretiske ståsted, anfægtes at unge og den ensomhed de står overfor, er det essentielt at have øje for de bagvedliggende mekanismer og processer, som ligger til grund for ensomheden. Den kritiske teori anfægter kapitalismen og de samfundsmæssige tendenser denne skaber, og der kan ikke ses bort fra de præstationsmæssige vilkår, som de unge bliver udsat for. Her er der bl.a. fokus på FGU og de betingelser og rammer der er derom. Rosa fremskriver et højhastighedssamfund, hvor den sociale acceleration har en indvirkning på effektiviseringen af uddannelsessystemet. Systemet anfægtes derfor, da elever på en FGU fremviser samfundsmæssige strukturer, som ligger til grund for, hvorfor de unge er der. Den kritiske teori kommer i dette øjemed, til at fremvise eleverne på FGU, som værende subjekter der grundet den sociale acceleration kan være svigtet af samfundet. I forlængelse af dette, kan ensomheden ses som et symptom af den sociale patologi, der gennem Rosa er en konsekvens af den sociale acceleration, de unge er blottet for.

3. Metode

I dette afsnit præsenteres forsknings- og designmetoden. Her beskrives hvorledes forskningsdesign er opbygget, hvilke overvejelser samt bevæggrunde vi har gjort os. Vi vil udfolde og beskrive de forskellige metoder, og hvordan de anvendes i specialet. I metodeafsnittet fremskrives først vores brug af mixed methods og som en naturlig følge af dette, vil kvantitative- samt kvalitative design blive udfoldet i hver deres respektive afsnit. Afslutningsvis vil de kvantitative- og kvalitative etiske refleksioner blive præsenteret. Afsnittet om både kvantitativ- og kvalitativ dataindsamling, har til formål at præsentere de metodevalg samt overvejelserne derom. Afsnittene gennemsigtiggøre arbejdsprocessen og vil

have afsæt i hvordan de kvantitative- samt kvalitative empirigrundlag er indsamlet og databehandling. Metodiske valg omkring de indsamlede og behandlede data har som sigte, at besvare specialets problemformulering. Disse har afsæt i en induktiv- og abduktiv tilgang, hvilket betyder at vi ikke forud for undersøgelsens dataindsamling har fastlagt en teori, men at der løbende har været en vekselvirkning mellem teori og empiri. Således at specialets problemstilling, den løbende litteratursøgning samt indsamlede empiri har været skabt af og medskaber til, rammerne for det endelige teoretiske nedslag.

3.1 Mixed methods

Som forskningsdesign anvendes mixed methods, hvor kvalitative semistruktureret interviews, og en kvantitativ survey-undersøgelse benyttes.

Anvendelsen af mixed methods har afsæt i at udfolde fænomenet ensomhed som det overordnede forskningsproblem, hvori formålet med undersøgelsen er at søge viden om ensomhed i forhold til målgruppen. Dette kan bidrage med at skabe en forståelsesramme omkring ensomhed, hvordan defineres ensomhed, hvordan oplever de unge ensomheden i deres hverdagsliv, og hvordan kommer dette til udtryk (Kristensen & Hussain 2019:327).

Ved at benytte mixed methods, går forskningsdesignet ind i et metodologisk krydsfelt, da kvalitative- og kvantitative metoder står i kontrast til hinanden. Derfor kan det ikke udelades at beskrive de metodologiske forskelle, og efterfølgende begrunde valget af mixed methods. Som Frederiksen beskriver (Brinkmann & Tanggaard 2015), så tillægger den kvantitative metode, at: *"[...] der forudsatte, at sand viden kunne opnås, og at forskeren havde direkte adgang til den empiriske virkelighed"* (ibid.:198). Den kvantitative tilgangs søgen efter at afdække den empiriske virkelighed, tilskriver en positivistisk værdi, og deraf objektivisere det givne fænomen som undersøges.

Den kvalitative metode står som værende: *"... fortolkende, konstruktivistisk videnskab, hvor den empiriske virkelighed udelukkende [...] medieret gennem forskerens fortolkninger og udlægninger"* (ibid.:198-199). Således afdækkes den empiriske virkelighed gennem subjektivismen, og det undersøgte fænomen belyses ud fra fortolkninger af subjektets livsverden. Derved står det i et modsætningsfuldt metodologisk paradigme til det kvantitative forskningsdesign.

Sammenkoblingen står overfor en kritik, da den blandede metodologiske anvendelse, skaber et ontologisk og epistemologisk dilemma idet to modsætningsfulde tilgange mødes. Derfor kan der ikke abstraheres fra det videnskabsteoretiske ståsted, som specialet lægger sig op ad.

De forskellige videnskabsteorier anskuer virkeligheden på differentieret vis og dermed kan det være vanskeligt at se bort fra måden hvorpå kvalitative- og kvantitative metoder, forsøger at skabe viden og dermed det samspil som er tilstedeværende mellem metode og videnskabsteori. Som Juul og Pedersen beskriver det (Juul & Pedersen 2012), så er videnskabsteori blandt andet:

” [...] forskellige opfattelser af den samfundsmæssige virkelighed og forfægter forskellige normer for den videnskabelige aktivitet” (ibid.:10).

Det er imidlertid ikke hensigten at afdække kritikken af mixed methods, men i stedet kortlægge hvordan specialets forskningsdesign formår at få de to metoder til at interagere med hinanden, og hvordan denne interaktion er med til at belyse problemfeltet omkring fænomenet, ensomhed. Kritikken står som en tilkendegivelse om, at der i specialet er bekendtskab med de metodologiske problematikker ved brugen af mixed methods.

Begrundelse ligger i, at der er et ønske om at tilstræbe efter et sikkert og gennemførligt empirisk grundlag. På den baggrund ses vigtigheden ikke i videnskabsteorien, og den måde denne fordrer til et bestemt metodologisk paradigme (Brinkmann & Tanggaard, 2015:200).

Derimod kommer mixed methods til at være repræsentativt for såvel den objektive metodologiske orienteret empiriindsamling, og den subjektive metodik som beror på fortolkninger og nysgerrighed på den enkelte unges livsverden. Som Olsen skriver (Olsen & Pedersen 2018), så kommer mixed methods som metodologisk paradigme til at stå som en måde, hvorpå vi: *” [...] bruger alle de nødvendige relevante fremgangsmåder til at belyse udvikling i mening og orientering [...]”* (ibid.:143). I forlængelse benyttes triangulering af de kvantitative- og kvalitative metoder for at afdække den kompleksitet som indbefatter fænomenet, *ensomhed*. Trianguleringen gennemgår et sekventielt forløb, hvor den kvantitative dataindsamling står som første led, hvorfra den kvalitative interviewguide bliver udviklet, da den kvantitative data har skabt en viden indenfor ensomhed (Kristensen & Hussain 2019:330-332).

3.2 Kvantitativ dataindsamling

3.2.1 Survey:

Survey er et metodisk, kvantitativt værktøj der adskiller sig fra kvalitative interviews, ved at generalisere statistik. Det er en systematisk metode, som ved hjælp af spørgeskemaer indhenter data fra en given population som behandles statistisk (Frederiksen, Gundelach & Nielsen 2017:11). Ved anvendelsen af dette metodiske værktøj, er det afgørende at undersøgelsen måler på det der ønskes. Derfor har vi i specialet arbejdet ud fra følgende ‘hjørnestein’ som Frederiksen, Gundelach og Nielsen præsenterer i bogen: *Survey – Design, stikprøve, spørgeskema, analyse* (ibid.).

- Fastlæggelse af undersøgelsespopulationen; som udspringer af vores samarbejde med OK samt FGU – *Fårevejle, Svebølle og Holbæk*.
- Afklaring af stikprøve; der omhandler de elever som modtager tilbuddet om at være med i undersøgelsen.
- Udarbejdelse af spørgeskema; hvori overvejelser om de stillede spørgsmål indgår, for at afdække fænomenet ensomhed.
- Indsamling af data; og dertilhørende værktøjer vi har benyttet til dette.
- Data kontrol og fejlretning; herunder hvilke overvejelser vi har gjort i forhold til kvalitetskriterier knyttet til metodevalget.
- Statistisk analyse af de indsamlede data og endelig afrapportering.

3.2.2 Metodiske overvejelser:

Vi har fundet det attraktivt at benytte e-surveymetoden, som Madsen og Grønbæk referere til, da der herigennem skabes mulighed for at formidle en hurtig kommunikation ud til respondenterne (Rathlev, Hermansen og Bay 2012:83). E-survey-metoden skaber derved potentiale for, at den ønskede data kan indsamles hurtigt og effektivt. Madsen og Grønbæk fremhæver at manglende adgang og kendskab til elektroniske midler, er en begrænsning ved denne fremgangsmetode. Begrænsningen ved fremgangsmetoden er imidlertid taget højde for, da undersøgelsen igangsættes mens respondenterne er til stede på deres respektive uddannelser. Derfor anses omstændighederne for undersøgelsen som værende optimale, og betragtes som værende en legitim og fyldestgørende metode (ibid.).

Vi har valgt i samråd med DPO for FGU Institutionernes GDPR-fællesskab, at benytte os af ‘*SurveyXact*’ til indsamling af data (SurveyXact.dk 2022). SurveyXact er et online værktøj til

gennemførelse af spørgeskemaundersøgelser, datavisualisering og udtræk af resultater fra iværksatte undersøgelser. Dette online værktøj sikrer høj datasikkerhed og følger datatilsynets retningslinjer indenfor GDPR (Datatilsynet.dk 2022).

3.2.3 Fastlæggelse og udvælgelse af stikprøve:

Den givne population er med afsæt i ovenstående, alle elever på et FGU-forløb i Danmark. Da der er etableret et samarbejde med FGU-Nordvestsjælland, så bliver den *mulige population*, elever fra de tre FGU-afdelinger. Eleverne som har givet samtykke til at være en del af undersøgelsen, er derfor en del af den foretagne stikprøve. Stikprøven har som formål at danne en landsdækkende generalisering blandt elever, som er i gang med et FGU-forløb (Bay & Rathlev 2017:31-34). Disse tre afdelinger ses samtidig som en del af udvalgsrammen af respondenter, da det er den del af populationen som det er muligt at komme i kontakt med - den praktiske operationalisering af populationen (Frederiksen, Gundelach & Nielsen 2017:19).

Stikprøvemethoden gør at det kvantitative design tager form af en klyngeudvælgelse. Da populationen er inddelt i mange klynger, anses de tre afdelinger som en del af helheden. Da der landsdækkende er 85 FGU-afdelinger (FGU Danmark), så udgør den udvalgte klynge, 3,5% af den samlede helhed. Processen kan legitimeres på baggrund af, at den klynge der opereres med ligner populationen, og derfor kan anses som værende repræsentativ (Bay & Rathlev 2017:39-41).

3.2.4 Det kvantitative design:

Der er gjort brug af *Sanne Lund Clements* vejledning til formulering af survey-spørgsmål, hvor der inddrages overvejelser omkring graden af sensitive spørgsmål, holdningsspørgsmål samt refleksioner omkring spørgsmålenes og svarkategoriernes rækkefølge (Clement 2017:113). Blandt disse overvejelser, at ensomhed kan være svært for mange at tale om samt være et sårbart emne at besvare. Vi har valgt at indlede vores undersøgelse med spørgsmål der relaterer sig til hverdagslivet, det som Clements til en vis grad, benævner som *loading*. Loading er en metode til at vinkle et spørgsmål på en sådan måde, at det for modtageren af spørgsmålet bliver mere acceptabelt at svare på (ibid.:120). Vores spørgsmål har karakter af loading, da vi har valgt at indlede den del af spørgeskemaet der omhandler ensomhed, med nogle hverdagsnære spørgsmål, så det undervejs kan opleves mindre grænseoverskridende at

besvare. Der er gjort brug af holdningsspørgsmål med inddragelse af både sensitive og ikke-sensitive emner. Disse hvor vi ved formuleringen af spørgsmålene, har været forsigtige med at stille ledende spørgsmål, der på en eller anden vis kan have påvirket vores ønskede resultater. Samtidig har vi undladt at stille holdningsspørgsmål, der stiller for store krav til vores respondents viden og/eller kompetencer, i form af faglige termer og indforstået viden (ibid.:123). Da vi er bekendt med målgruppen og dennes mulige faglige udfordringer, har designet af spørgeskemaet taget udgangspunkt i Madsen og Grønbæks kategoriske udformning af et spørgeskema. Her præciseres der, at for at imødekomme bortfald blandt respondenterne, er det mest hensigtsmæssigt at fattede spørgeskemaet i korthed. Det kvantitative design er en del af mixed methods, så er det vurderet at de i alt 20 konstrueret spørgsmål, er fyldestgørende for denne del af empiriindsamlingen: “ ... uden dog at gå på kompromis med undersøgelsens indhold” (Rathlev, Hermansen & Bay 2012:87).

Der er gjort brug af begrænsede svarmuligheder, i et så bredt omfang som muligt, som også bliver præciseret af Madsen og Grønbæk, som værende en væsentlig faktor for at imødekomme så få bortfaldende svar, som muligt (ibid.). Spørgeskemadesignet bærer præg af at have spørgsmål, som primært lægger sig op ad ordinalskalaen. Denne fremgangsmetode hæfter sig ved, at det blot er muligt at rangorden de afgivne svar. Dette er et bevidst valg, da undersøgelsens fokus er at frembringe holdningsspørgsmål indenfor: *ensomhed, fællesskaber, helbred og fritidsinteresser*, for at få et generaliserbart datasæt om ensomhed blandt unge i et FGU-forløb (Gundelach 2017:196-200). Madsen og Grønbæk lægger vægt på, at det grafiske element skal være opbygget så simpelt som muligt, samt at svarmulighederne står tydeligt og klart for respondenterne. Sidstnævnte kan have den effekt, at respondenterne vælger én af de første muligheder, da mange muligheder skaber mere forvirring, trods bekostningen af flere svarmuligheder (Rathlev, Hermansen, & Bay 2012:87-88). Se Bilag 1, for vores udarbejdede Survey spørgeskemaundersøgelse.

3.2.5 Pilot:

Det er anbefalet jf. Frederiksen, Gundelach og Nielsen (ibid.:61), at pilotteste sin spørgeskemaundersøgelse, da dette minimerer risikoen for fejl og mangler. Samtidig vil en pilottest skabe en større chance for at undersøgelsen indhenter data som besvarer det ønskede, og at respondenterne tager imod undersøgelsen på en sådan måde, at de er motiveret for at deltage og gennemføre den. Endelig bør en pilottest som minimum gennemføres på fem respondenter (ibid.). Typisk vil en pilottest gennemføres ved at respondenterne bliver

præsenteret for undersøgelsen, får mulighed for at besvare denne og give feedback på selve oplevelsen (ibid.). Pilottesten er gennemført i samarbejde med en anden FGU-lokation, og vi er derfor i berøring med samme målgruppe, som den vi ønsker at gennemfører vores undersøgelse hos. Pilottesten blev gennemført med fem respondenter, som alle frivilligt deltog i selve testen. De elever der ønskede at deltage, deltog på samme vilkår som de øvrige elever fra FGU og under fuld anonymisering. De der deltog i pilottesten, var følgende:

Antal respondenter: 5
Alder fra 17-23 år
Køn: 1 dreng og 4 piger
Antal respondenter med oplevelse af ensomhed: 3

Figur 5 - Oversigt over data fra pilottest

Alle respondenter blev præsenteret mundtligt; for os som specialeskrivere, selve undersøgelsen, den frivillige deltagelse, anonymiseringen og vores ønsker med pilottesten. Respondenterne blev også informeret om muligheden for at afbryde deltagelsen i pilottesten, på hvilket som helst tidspunkt. Efter at respondenterne havde besvaret spørgeskemaet i papirform, fik de muligheden for at videregive en mundtlig feedback eller skriftlig, hvor alle informanter valgte at give en mundtlig feedback.

De overvejelser vi havde gjort os, forud for pilottesten, var om de stillede spørgsmål blev for nærgående og følsomme at besvare. Nogle af respondenterne var berørt af oplevelsen af ensomhed, men ingen af deltagerne gav udtryk for eller beskrivelser af, at spørgsmålene var svære, personlige eller grænseoverskridende at besvare. Vi blev gjort opmærksom på følgende i pilottesten, som er listet i punktform i Bilag 2.

Der blev bl.a. nævnt følgende: “2: *hvis man er svært ordblind, er nogle af spørgsmålene lidt lange og komplekse*” (ibid.).

Alle vurderinger er taget med i den videre bearbejdning af survey-designet, så designet passer bedst muligt på den valgte målgruppe. En mere dybdegående refleksion findes i afsnittet om kvalitetssikring.

3.2.6 Invitationsbrev:

I henhold til udarbejdelsen af spørgeskemaet er der efterfølgende blevet formuleret et invitationsbrev. Dette er et opfølgende led i den kvantitative proces, hvis formål er at skabe en forståelsesramme omkring spørgeskemaet, og deraf motivere respondenterne til at deltage (Rathlev, Hermansen & Bay 2012:61). Se Bilag 3, for vedlagte invitationsbrev.

Et invitationsbrev er en inspirerende måde at sælge undersøgelsen på til pågældende målgruppe. Her gælder det om at skille sig ud, og om muligt overveje at tilbyde incitamenter for deltagelsen (ibid.). For at gøre deltagelsen i vores undersøgelse mere attraktiv, er der søgt om incitamenter hos Vig Bio, som har sponsoreret 3x2 biografbilletter.

3.2.7 Behandling af interviewdata:

Jf. artikel 4 stk. 1 i forordningen er behandling af anonyme personoplysninger ikke omfattet af GDPR-reglement (GDPR.dk 2022). Hvilket betyder at vi i forhold til reglementet for behandling af personfølsomme data, ikke bliver berørt af gældende GDPR-regler. Dette særligt, når vi undlader at inddrage identificerbare identifikator som f.eks. navn, telefonnummer eller e-mail fra eleverne på FGU. Vi kan dermed behandle vores indsamlede data uden samtykke fra eleverne i forbindelse med vores undersøgelse.

3.2.8 Dataindsamling:

I forbindelse med efterbehandling af data, er det vigtigt at efterfølge behovet for fejlretning. Her refereres til spørgsmålet om nonrespons, som fremkommer af to forskellige typer; en respondent-nonrespons, som betegner de respondenter der ikke har besvaret spørgeskemaet, og en spørgsmåls-nonrespons, som er spørgsmål i undersøgelsen der ikke er blevet besvaret. De personer der ikke har besvaret spørgeskemaet, vil ofte betegnes som bortfald (Hansen, Møberg, Gundelach & Hermansen 2017:167). Typisk har fejlretningen om spørgsmåls-nonrespons færre konsekvenser end respondent-nonrespons, da dette drejer sig om et eller flere spørgsmål i undersøgelsen, og ikke om den direkte deltagelse i undersøgelsen. Dog kan den videre bearbejdning af data blive kompliceret, hvis flere respondenter har valgt at undlade at besvare flere eller mere væsentlige spørgsmål (ibid.:169). Ydermere er respondent-nonrespons en vigtig faktor i forhold til at generalisere stikprøven til

populationen. Dette gælder særligt, hvis undersøgelsen, havde haft et ønske om at undersøge fænomenet ensomhed på tværs af køn eller alder (ibid.:167-168).

De mulige forklaringer på spørgsmål-nonrespons kan være; at respondenterne ikke har forstået spørgsmålet, at motivationen for at deltage er lav, en bevidst tilbageholdelse af information eller hvis der for respondenterne ikke har være en passende svar-kategori (ibid.). Forebyggelse af dette, sker ved at udarbejde prøveundersøgelser/pilottest forud for den endelige dataindsamling. Vi har gjort os overvejelser omkring brugervenlighedsstandarder og brugen af online besvarelser; uden en interviewer tilstede, vores valgte layout, givet korte og præcise instruktioner samt forsøgt at minimere spørgsmål-nonrespons ved ønsket om tilstedeværelse af personale på FGU (Hermansen 2017:139). Med ønsket om at respondenterne besvarer spørgeskemaet med grundige og omhyggelige svar, er vi bevidste om at nogle af eleverne ikke altid er i stand til eller er motiveret for, netop at gøre dette. Det kan betyde at vi i stedet for at få fyldestgørende og optimale svar, får minimale og måske slet ingen svar.

3.2.9 Valg af analysestrategi:

Som kvantitativ analysestrategi, tages der udgangspunkt i en klyngeanalyse. Dette på baggrund af vores afsæt i stikprøvemethoden, som designmæssigt tager form af en klyngeudvælgelse. Klyngeanalysen vil tage inspiration fra kapitlet: Klyngeanalyse af Kristian Bernt Karlson, i bogen: *Survey* (Frederik, Gundelach & Nielsen 2017). En del af aktiviteten i analysen, er at lede efter mønstre i de indsamlede data, med interesse i respondentgrupperne eller klyngerne. I forhold til vores generaliserbare data, kan beskrivelserne af ensomhed som et komplekst problemfelt – til dels argumenteres for at udfolde sig som lighedsnære beskrivelser, samtidig er vi bevidste om at der i de forskellige klynger kan fremkomme forskelligartede fortællinger om oplevelsen af ensomhed (ibid.:311).

Målet med klyngeanalysen er at danne overblik over indsamlede data og bruge disse i det videre analytiske- og diskuterende arbejde. Det analytiske afsnit vil fremgå kronologisk i forlængelse af de stillede spørgsmål. I analysedelen har vi været selektive i forhold til hvilke spørgsmål vi har valgt at inddrage, og ligeledes har vi kun valgt at inddrage de svarmuligheder der har sin relevans for undersøgelsen. Der vil til nogen af de analyserede spørgsmål, være inddraget og udfoldet indsamlet data, præsenteret i tabeller. I tabellerne vil data være opdelt i henholdsvis mand og kvinde ud af y-aksen og antallet af respondenter, vist

i procent, vil være vist ud af x-aksen. Antallet af svar der er givet i undersøgelsen, vil være beskrevet ud fra hvert stillet og præsenteret spørgsmål.

I forhold til valget om at inddrage åbne spørgsmål omkring ensomhed, har vi benyttet en anden analysestrategi end ovenstående. Begrundelsen heraf, er at respondenternes svar, ikke kan gives på i forvejen udarbejdede svar-kategorier (ibid.:176). I analysen af de åbne svar, har vi valgt at præsentere den mængde af udsagn, som vi finder passende og understøttende for det videre arbejde i specialet. Disse er kodet til en unik talværdi, således de passer til formålet med spørgsmålet og resultatet benyttes med et analytisk anlæggende (ibid.:177). Talværdien er knyttet til en klar beskrivelse af indholdet og vil være gensidig ekskluderende, som betyder at det ikke vil være muligt at klassificere det samme svar i de forskellige talværdier (ibid.).

I analysen vil fremgå talværdi 1) og 2). Beskrivelsen af hver værdi er som følgende:

- 1). Rummer de svar, der har tilknytning til oplevelsen af ensomhed. Den udgør gruppen af unge FGU-elever, som med deres svar, antyder en oplevelse af ensomhed i hverdagslivet.
- 2) Inkluderer de svar, som umiddelbart ikke indeholder udsagn med direkte tilknytning til oplevelsen af ensomhed. Her vil indgå de respektive besvarelser, som syner af, at eleverne ikke oplever ensomhed i deres hverdagsliv – eller ikke har ønsket at besvare spørgsmålet fyldestgørende.

Formålet med at inddele analysen i denne rækkefølge og struktur, er at skabe et overblik over indsamlede data. Gennem opbygningen løftes vores datamateriale til diskuterbare elementer, som de forskellige analysedele vil kunne bidrage med – dette i sammenspil med valgte teori fra Hartmut Rosa og Aaron Antonovsky.

3.2.10 Kvalitetskriterier:

Kvaliteten af surveys omfatter undersøgelsens validitet og reliabilitet, herunder de forskellige måder at kvalitetssikre spørgsmålene på, i den pågældende undersøgelse (Hansen, Møberg, Gundelach & Hermansen 2017:167). Første led i den metodemæssige kvalitetssikring, er brugen af pilottest. Denne med muligheden for at justere til og sørge for at de stillede spørgsmål, i et givet omfang, modtages af respondenterne på den ønskede måde og ligeledes at formuleringerne er tydelige og forståelige (ibid.).

Efter afholdt pilottest har vi ikke ændret ordlyden på nogen af spørgsmålene, da ingen af de deltagende i pilottesten, gav udtryk for at spørgsmålene var for personlige og nærgående. I

forhold til kognitive standarter, gav respondenterne udtryk for at spørgsmålene var tydelige og forståelige – med henblik på at imødekomme den tidligere nævnte faktor om ordblindhed. Derved forståelsen af at respondenterne er i stand til at besvare undersøgelsen på en meningsfuld måde og har den sproglige formåen til at forstå spørgsmålets indhold og sigte. Der er ikke ændret på mængden af spørgsmål omkring ensomhed, da formålet er at undersøge oplevelsen af ensomhed. Dette for at opretholde vores indholdsstandarter samt validiteten til spørgsmålene og om de reelt set spørger ind til det, som vi ønsker at få svar på (Hermansen 2017:138). Til spørgsmålet om *helbredet generelt set*, har vi tilføjet den fysiske samt den psykiske del af helbredet. Vi har af hensyn til den videre dataindsamling og -behandling, ikke valg at give mulighed for flere åbne svarkategorier. Når vi vælger ikke at tage det hensyn, skal det ses i forlængelse af vores metodiske fremgangsmåde, hvor vi som nævnt benytter kvantitativ og kvalitativ dataindsamling og derved har mulighed for at stille mere dybdegående spørgsmål i et semistruktureret individuelt interview. Endeligt har vi ved ønsket om mere neutrale svarmuligheder til spørgeskemaet, valgt at bibeholde vores svarmulighed: hverken/eller. Dette valg er truffet på baggrund af den ordinale struktur mellem svarkategorierne og for at sikre et mere generaliserbart resultat, da respondenterne er nødsaget til at give et substantielt svar. Imidlertid er vi bevidste om, at dette kan være en problematisk løsning i forhold til de svar der bliver givet på tvungen vis, og derved kan fremgå som forkerte svar i vores undersøgelse (Gundelach 2017:195). I vores survey, er det som nævnt, muligt for respondenterne at svare hverken/eller, og dette indgår som den mest neutrale svarkategori, men stiller alligevel krav om undren til spørgsmålsvar hos deltagerne. Vi er bekendt med en afgrænset kvantitativ undersøgelse, igennem survey, kan medføre en manglende fleksibilitet. Ligeledes kan det bidrage til en begrænsning af den ønskede dataindsamling, hvor der kan være en risiko for at respondenter ikke svare, eller kun delvist svare. Fx i forbindelse med, at der bliver spurgt ind til emner, som kan være tabuiseret eller kontroversielle. Af hensyn til manglende respons, er vi bevidste om, at ensomhed og oplevelsen af denne, kan være vanskeligt og sårbart at uddybe i et survey (Kristensen & Hussain 2019:212-213).

3.3 Kvalitativ dataindsamling

3.3.1 Metodevalg:

Den kvalitative forskning udgøres af forskellige samfundsvidenskabelige discipliner og varianter og kan tage udgangspunkt i interviews, observationsstudier, casestudier mf. Den har til formål at beskrive, forstå, fortolke eller dekonstruere den menneskelige erfarings kvaliteter og kan derfor favne og afdække oplevelser og erfaringer samt mere abstrakte begreber som fx sundhed, trivsel eller ensomhed. Disse oplevelser og beskrivelser kan undersøges på individuelt niveau lige såvel som kollektivt niveau, og er udviklet til formålet om at belyse menneskelige oplevelser og eller erfaringsprocesser i det sociale liv. Kvalitativ forskning er knyttet til en menneskelig verden der skaber og skabes i forskellige kontekster, herunder en menneskelig verden af mening og værdi i egne perspektiver og betragtninger (Brinkmann & Tanggaard 2015:13-14).

Når den kvalitative forskningsmetode belyser menneskelige betragtninger, betyder dette også at der for denne undersøgelsesform er personbunde betingelser. Det er afgørende for indsamlingen af data, at forskerens personlige fremtræden tages med i betragtning for en vellykket indsamling af information, da der er en tæt kontakt mellem forsker og informant (Karpatschof 2015:455).

Til at undersøge oplevelsen af ensomhed, indsamles kvalitativ empiri ved hjælp af semistrukturerede individuelle interviews, med en vejledende interviewguide. Vi er optaget af hvordan bestemte fænomener opleves fra et førstepersonsperspektiv, med det formål at opnå en specifik forståelse af ensomhed i informanternes eget liv. Informanter som både udgøres af elever fra FGU samt personale.

3.3.2 Metodiske overvejelser:

Vi anerkender den sociale interaktions betydning og har undervejs gjort os overvejelser over vigtigheden af den gode relation i det individuelle interview. Vi har gjort os disse overvejelser, fordi ensomhed for nogen kan opleves at være svært, sårbart og grænseoverskridende at tale åbent om. I interviewet har det været vigtigt at skabe et trygt og fortroligt rum, hvor informanterne oplever tillid og hvor forskeren formår at være lyttende, udvise empati og stille opfølgende spørgsmål, så informanten oplever og føler sig forstået og accepteret (Karpatschof 2015:455). I det individuelle interview er det muligt at opnå en mere dybdegående og detaljeret beskrivelse af ensomhed, da der kun er én informant til stede i

rummet og derfor er god tid til at stille opfølgende spørgsmål. Det kan være svært at indhente nære beskrivelser af ensomhed i et gruppeinterview, da informanterne ikke med sikkerhed har kendskab til hinanden og dermed ikke en relation hvor ensomhed kan opleves trygt at tale om. Samtidig kan der være en usikkerhed og begrænsning i informantens oplevelser og beskrivelser, hvorved følsomme emner kan være svære at italesætte eller som ikke ønskes udfoldet (Brinkmann & Tanggaard 2015:33-38).

3.3.3 Interviewguide:

Interviewguiden der er udarbejdet forud for selve interviewet, kan i nogen grad være en styrende del af selve interviewet og afhængig af de metodemæssige valg, være mere eller mindre teoristyret (Brinkmann & Tanggaard 2015:38). Interviewet til eleverne på FGU fremtræder i en tabellignende form, hvor interviewspørgsmål er forfattet sideløbende med arbejds- og forskningsspørgsmål. Nedenfor er givet et eksempel, se Bilag 4 for den samlede interviewguide til eleverne samt personalegruppen:

Hvordan beskriver og oplever informanterne ensomhed i forhold til deres hverdagsliv og trivsel?	Oplevelsen af ensomhed Isolation og usikkerhed, mobning og social eksklusion, mindreværd og mistillid	Hvordan vil du beskrive ensomhed - hvis du skal sætte ord på, hvilke ord vil du så bruge? <ul style="list-style-type: none"> Oplever du ensomhed i din hverdag?
---	--	---

Figur 6 - Eksempel fra interviewguide

I interviewguiden udarbejdet til personalegruppen, fremtræder spørgsmålene ikke i en tabellignende form magen til ovenstående, men fremstår som en lang række opfølgende spørgsmål til lærerne. Disse med henblik på at opnå; beskrivelser af deres relationer til eleverne, elevernes trivsel, deres udfordringer, dialogen med eleverne samt ensomhed og fællesskab.

Når vi vælger at udarbejde og opdele vores interview på denne vis, er det for at sikre at interviewet får svar på det vi ønsker at undersøge. Dette giver os som forskere et redskab, hvor interviewspørgsmål fremgår mere ligefremme og som endvidere kan skabe et større overblik i interviewsituationen.

Vi har jf. *Svend Brinkmann* og *Lene Tanggaard* stillet spørgsmål som er indledende og åbne, i forhold til informanternes oplevelse, erfaringer samt holdninger (ibid.:40). Vi har stillet spørgsmål som er sonderende og specificerede, som fx oplevelsen af at føle sig udenfor. Disse spørgsmål er stillet for at få en mere righoldig og detaljeret beskrivelse, samt spørge ind til konkrete handlinger (ibid.:41). Vi har bevidst valgt afslutningsvis i interviewguiden, at stille spørgsmål omkring oplevelse af ensomhed, for at skabe et rum hvor tillid og fortrolighed kan blive opbygget undervejs i interviewet. Ydermere overvejelser omkring måden, hvorpå vi spørger ind til oplevelsen af ensomhed, eftersom denne kan være knyttet til individet på forskellige måder. Det kan fx være; oplevelsen af at være ensom selvom man er i selskab med andre, oplevelsen af ensomhed pga. manglende tilhørsforhold eller fordi man føler sig isoleret og udenfor fællesskabet. Ensomhed som værende forbundet til relationelle betydninger og kulturelle sammenhænge. Måden hvorpå vi spørger indtil informanterne, kan skabe mulighed for at forstå og opnå indsigt i det enkelte menneskes livsverden, som den verden der er kendt og mødt i hverdagslivet. Det er essentielt at ensomhed fremtræder og karakteriseres som informanterne beskriver det (Poulsen 2019:99). Endelig er interviewguiden udarbejdet med inddragelse af refleksioner, sparring og feedback fra både OK, FGU i Fårevejle samt tilknyttet vejleder.

3.3.4 Samtykkeerklæring:

En samtykkeerklæring har til formål at sikre, at de informanter der deltager i de forskellige interviews, ønsker at være medvirkende og kan træffe beslutninger om dette på et informeret grundlag. Informanterne bliver via denne bekendt med; formålet for undersøgelsen, hvordan den udføres, hvad det forventes de kan bidrage med, hvordan den opnåede viden vil benyttes og videreformidles og endeligt at deltagelsen er frivillig (Kristensen 2019:85). Der er indhentet informeret samtykke på skrift og udarbejdet en samtykkeerklæring, forud for gennemførelse af de forskellige interviews. Se Bilag 5 for samtykkeerklæring. Det informeret grundlag for deltagelse i interviewet, er beskrevet med: formålet for specialet, formålet med interviewet, præsentation af hvilke personoplysninger som der gives samtykke til, risikovurdering og anonymisering af disse, data ansvarlige, behandling af data og afslutningsvis informanternes rettigheder i overensstemmelse med gældende GDPR-reglement for databeskyttelse og personoplysninger (ibid.). For samtykkeerklæringen fremgår en risikovurdering i forbindelse med deres deltagelse i de semistrukturerede individuelle interviews.

3.3.5 Valg af informanter:

Valg af informanter har foregået gennem mailkorrespondance via leder af skolen FGU i Fårevejle. Her har vi i fællesskab fundet frem til fire elever samt to fra personalegruppen, som har ønsket at deltage i de forskellige interviews. Eleverne er udvalgt med henblik på, at vi kommer i kontakt med elever som i en vis grad, kan have oplevet eller nutidigt oplever udfordringer i hverdagslivet. Dette i bestræbelserne på at få dybdegående og nære beskrivelser af ensomhed, med en opmærksomhed rettet mod de etiske refleksioner af både positive og negative karakter, som undersøgelsen omkring ensomhed kan bidrage til.

Gennem udvælgelsen af informanter, har vi gjort overvejelser omkring, at det som ofte er de mere ressourcestærke elever som vælger at deltage i et sådanne interview. De elever som er mindre ressourcestærke, oplever ensomhed eller ikke trives, vil muligvis i mange tilfælde ikke tilmelde sig eller vil på den kommende dag for det planlagte interview, vælge ikke at dukke op. For at imødekomme denne problematik, har vi som nævnt ovenstående, ladet valget af informanter, tilgå leder på FGU – dette med tillid til hans kendskab til eleverne samt udarbejdet informant beskrivelse, har udvalgt fire elever som kan være bidragende til vores undersøgelse.

Det var ønskeligt at begge køn var repræsenteret, men omstændigheder gjorde, at der på interviewdagen kun var fire mandlige informanter, som ville at deltage. Vi har gjort os overvejelser omkring denne problematik, både fordi vi er bevidste om, at der kan være en oplevelse af ensomhed, der i et kønsperspektiv differentiere sig fra hinanden. Samtidig har vi et ønske om at afgrænse os fra denne betragtning, da det ikke er vores problemfelt.

3.3.6 Interviewprocessen:

Alle interviews afvikles en-til-en, således at der kun er en interviewer og en informant til stede under selve interviewet. Forud for dette valg, er de overvejelser omkring at skabe et trygt og fortroligt rum, hvor informanterne oplever tillid, føler sig forstået og accepteret. Eftersom interviewguiden er semistruktureret, kan og vil spørgsmålene variere afhængig af hvem der foretager hvilket interview. Spørgsmålene i interviewguiden vil være styrende for selve interviewet, men i den konkrete interviewinteraktion, kan der være fortællinger eller beskrivelser som er nødvendige at forfølge (Brinkmann & Tanggaard 2015:38).

De 6 interviews er foretaget på FGU i Fårevejle og alle gruppemedlemmer har foretaget to interviews hver. Alle interviews er blevet optaget med lyd til den efterfølgende databehandling, med hensynet til anonymisering.

3.3.7 Præsentation af informanter:

Anonymiseret navn	Alder	Uddannelsestrin på FGU	Civilstatus	Boligsituation	Fritidsbeskæftigelse
<i>Informant 1</i>	18 år	Byg – bolig og anlæg	Single	Bor på opholdssted	Ingen fast – men laver biler for andre i sin fritid
<i>Informant 2</i>	20 år	Basis Plus Ønsker at overgå til EGU	Single	Hjemmeboende – med sin far	Ingen fritidsjob
<i>Informant 3</i>	20 år	AGU	Single	Udeboende anno 2022 (Alene)	Arbejder i Superbrugsen
<i>Informant 4</i>	21 år	Sproglinje	Single	Udeboende anno 2022 (Alene)	Arbejder i Netto

Figur 7 - Præsentation af elev-informanter

Anonymiseret navn	Uddannelse	Jobfunktion på FGU	Ansættelseslængde
<i>Lærer 1</i>	Folkeskolelærer	Stamlærer og underviser i Dansk	Ca. ét år.
<i>Lærer 2</i>	Tekstildesigner	Pioner og underviser på Basis Plus	Ansatt siden august 2019

Figur 8 - Præsentation af lærer-informanter

3.3.8 Behandling af interviewdata:

I forbindelse med behandling af interviewdata, er gjort en række indledningsvise overvejelser. Vi har som nævnt forud for deltagelse i de semistrukturerede interviews indhentet informeret samtykke, således at deltagerne på forhånd har forståelse og kendskab til

undersøgelsen. Data indsamles i overensstemmelse med gældende GDPR-reglement for databeskyttelse og personoplysninger, og har hjemmel i databeskyttelsesforordningens artikel 6 stk. 1 litra a, artikel 9 stk. 2 litra a samt artikel 8 stk. 1 (GDPR.dk 2022). Jf. ovenstående er det derved muligt at indhente og behandle oplyste personfølsomme data i forbindelse med semistrukturerede individuelle interviews.

Informanterne er blevet oplyst om, at interviewdata vil blive behandlet med fortrolighed og anonymitet. Den fulde anonymisering er ofte et krav i kvalitative undersøgelser, når der fx arbejdes med personfølsomme data (Kristensen 2019:89). For at beskytte deltagerne mest muligt, benyttes en intern anonymisering, som betyder personer indadtil i organisationen ikke vil kunne genkende pågældende. Dette hensyn bør tages til alle i anvendelsen af det empiriske datamateriale, men et særligt hensyn bør tages, da målgruppen kan være sårbare og socialt udsatte (ibid.:91-92).

Vi har imødekommet de etiske hensyn ved at fortage en risikovurdering, som har til formål at fremlægge en vurdering af; de dataansvarliges ansvar, omfanget af databeskyttelse, behandlings sikkerhed samt hvornår og hvordan anonymiseringen sker (Datatilsynet.dk 2022). Det betyder, at informanterne på forhånd er blevet bekendtgjort med, at det individuelle interview vil blive optaget med en lydoptager, og at denne lydoptagelse vil blive opbevaret på forsvarlig vis. De er blevet oplyst om, at alle data vil blive transskriberet, således at det er muligt for os at benytte citater til at understøtte specialet. Øvrige personfølsomme data behandles fortroligt gennem hele specialeprocessen og vil være fuld anonymiseret. Der henvises til Bilag 5 om samtykke, hvor risikovurderingen indgår i.

3.3.9 Transskribering og meningskondensering:

Transskribering er en metode til at oversætte talt sprog til skrift. Der findes en række forskellige transskriberingsmetoder, som strækker sig lige fra helt ordrette gengivelser med afbrydelser, pauser og fyldte ord, og til oversættelser af det talte sprog til skriftsprog, hvor grammatiske fejl rettes (Poulsen 2019:110). Ofte er det talte sprog fyldt med ufuldendte sætninger, spring og tilbagevendinger og uafsluttede fortællinger, som også forudsætter disse mange forskellige transskriberingsmetoder. Det være vanskeligt at transskribere menneskelige kropssprog, og det betyder at meningsgivende information, som fx et smil, kan gå tabt undervejs. Det er derfor afgørende at redegøre for den metodiske transskriptionsprocedure, så der opstår gennemsigtighed (Brinkmann & Tanggaard 2015:42).

Vores transskriberinger er lavet så ordrette som muligt, trods det kan besværliggøre læsningen af interviewudskriften. Dette med undtagelse af, at vi har udeladt ufuldendte fyldte ord og usammenhængende udtryk som 'tja' mf. Der hvor det har været meningsgivende, har vi valgt at transskribere personlige udtryk, som fx grin eller tøven. De benyttede konventioner er udarbejdet med inspiration fra *Birgitte Poulsens* eksempler på tegn og angivelser, disse kan ses i skemaet nedenfor og hvilken betydning vi har tillagt dem (Poulsen 2019:111). Se Bilag 6-11, for vedlagte transskriberinger og meningskondenseringer.

Konventioner	Betydning
**	Er angivet når informanten bruger lyde og/eller udtryk, såsom grin eller tøven.
...	Er angivet ved længerevarende pauser.
(...)	Er angivet hvis et stykke lydoptagelse ikke giver mening og derfor ikke har kunne lade sig transskribere.
xxx	Er angivet når informanten eller interviewer nævner navne som ikke relaterer til informant, interviewer eller medinterviewer. Det kan fx være venner/veninder eller familie.
/.../	Er angivet hvis dele af citatet er klippet ud

Figur 9 - Benyttede konventioner til meningskondensering og transskribering

Alle transskriberinger er foretaget af ejer af interviewet. De er produceret kort tid efter afholdte interviews, således at disse, står så klart i erindringen som muligt. For at danne et systematisk overblik over transskriberingerne, har vi valgt at inddele alle sætninger efter nummerering 1, 2, 3 osv., som også metodemæssigt giver anledning til at referere direkte til specifikke citater fra transskriberingen.

I transskriberingen er vi som interviewer nævnt med forkortelsen: *i* og informanterne er som også tidligere illustreret, nævnt som informant 1, informant 2, lærer 1 osv.

Citater vil fremgå som eksemplet nedenfor:

“Så er det jo egentlig opfyldt, så nu mangler man jo egentlig bare meningen med livet og det er der rigtig mange der ikke rigtig kan se” (Citat 208, 12).

I arbejdet med at transskribere er en del af analysen allerede påbegyndt, og dette kommer tydeligere til udtryk i arbejdet omkring meningskondenseringen (Poulsen 2019:111). Dennes formål er at bryde de større transskriberinger ned i mindre dele. Dette ved at benytte valgte kodninger, der føres tilbage til eller er udvalgt i henhold til teori og forhåndskendskab til undersøgelsesfeltet (ibid.). Metoden anvendes til at systematisere den større mængde kvalitative interviewdata, og dermed et middel til at skabe et større overblik. Når transskriberingerne er brudt ned i mindre tekstfragmenter, er det muligt at identificere bestemte tekststykker og sætte disse i forbindelse med et bestemt analytisk element (ibid.:112).

Vi er bevidste om at kodningerne delvist har haft indflydelse i udarbejdelsen af interviewguiden, selve interviewet og har medvirket til en begyndende strukturering. Vi har undervejs gjort overvejelser omkring at lade informanternes fortællinger træde frem, således at udarbejdelsen af kodningerne sker i en vekselvirkning mellem teorigrundlag og nye opståede fund. Vi har som en del af vores metodiske valg om semistrukturerede interviews, givet mulighed for at forfølge fortællinger og stille opfølgende spørgsmål, som kan bidrage med centrale oplevelser i interviewpersonens livsverden. Disse med mulighed for enten at understøtte vores teoretiske viden og grundlag eller som et bidrag til at påpege mulige nye sammenhænge.

I forbindelse med vores meningskondenseringsarbejde benyttes følgende kodninger, som danner grundlag for det videre analytiske arbejde:

- *Hverdagsliv*
- *Trivsel*
- *Sociale aspekter*

Kodningerne vil blive tilknyttet oplevelsen af ensomhed. Det videre analytiske arbejde vil blive uddybet i afsnittet nedenfor.

3.3.10 Valg af analysestrategi:

Som kvalitativ analysestrategi, har vi valgt at søge inspiration fra kapitlet: Kvalitative analyseredskaber af *Søren Kristiansen*, i bogen: *Kvalitative metoder* (Kristiansen 2015:481). Han beskriver en analyseproces, som handler om at forstå og teoretisere datamateriale, gennem en løbende proces knyttet til organisering og reduktion med en afslutningsvis

konklusion. Dette med henblik på at opbygge et analytisk ståsted, for de undersøgte sammenhænge der er omdrejningspunktet for specialet (ibid.:482). Her fremlægger Kristiansen et overblik over analytiske praktikker, dette som indeholder; forsyning af datamateriale med kodninger, tilknytning af refleksioner til materialet, sortering af materialet, isolering af forskelle og fællestræk i samhørighed med teoretiske overvejelser, gradvis udvikling af generaliseringer som dækker sammenhænge i materialet og endelig en konfrontation af valgte litteratur (ibid.).

Analysetilgangen er først og fremmest formet og skabt af forskellige kodninger. Disse kodninger er som nævnt udarbejdet i en vekselvirkning mellem teorigrundlag og nye opståede fund, der følger informanternes beskrivelser og fortællinger. I fællesskab har vi reflekteret og gjort os overvejelser for at nå frem til en syntetiseret forståelse for de sammenhænge der måtte komme til syne gennem de forskellige elementer i materialet. Vi har som næste led i vores analytiske proces, inddelt og sorteret materialet med tilknytning til de forskellige kodninger – således at nye mønstre og strukturer har fået lov at blive skrevet frem. Dernæst inddelt vores kodninger i forskellige netværk og tematikker, så indholdet i kodningerne kan kobles i forbindelse med undersøgelsesfeltet i den efterfølgende databehandling.

Det analytiske afsnit vil fremgå som tre delanalyser. Første delanalyse med forbindelse til hverdagslivet, anden delanalyse med kobling til trivsel og endelig tredje delanalyse i relation til de sociale aspekter. I analyseafsnittet vil være samskrevet udsagn og perspektiver fra alle informanter. Sidst nævnt, vil der i analyseafsnittet fremgå indledningsvise diskuterbare momenter, der åbner op for generaliserbare elementer – dette i sammenspil med valgte teori fra Hartmut Rosa og Aaron Antonovsky. Formålet med strukturen og rækkefølgen er at skabe overblik og en rød tråd igennem analysearbejdet. Gennem denne struktur og fremstillingsform, er det muligt at opdele analyse og teori og herigennem lave forskellige nedslag i analyseapparatet.

3.3.11 Kvalitet, validitet, overførbarehed:

De kvantitative undersøgelser, antages i udgangspunktet at kunne generaliseres til en større population, med afsæt i det analytiske arbejde og dermed hvor generaliserbare og gyldige analysens resultater er, samt i hvilken grad undersøgelsen er gennemsigtig (Jensen & Kvist 2019:55). Typisk vil den kvalitative forskning ofte have mere omfattende og righoldigt

datamateriale, med afsæt i et grundigt kodningsarbejde og på baggrund af et opnået tillidsforhold til de informanter der deltager i undersøgelsen (Kristiansen 2015:494). For at kvalitetssikre undersøgelsen, er det derfor vigtigt at redegøre og argumentere for, hvorvidt det er muligt at generalisere og overfører resultaterne og i givet fald, til hvilken population (Jensen & Kvist 2019:55). Først og fremmest kan gyldighed og validitet for en undersøgelse måles internt og eksternt. Ved intern validitet forstås de resultater, som er valide for den undersøgte population. Ved ekstern validitet forstås de resultater som ikke kun opnår internt validitet, men som også er valide uden for den undersøgte population og som derfor kan generaliseres (ibid.).

Vores population, er som tidligere præsenteret, informanter fra FGU som både udgøres af elever samt personale. Særligt for de informanter der repræsenterer eleverne, vil tilhøre en bestemt gruppe og en bestemt type erfaringer, som de analytisk vil være repræsentative for (Frederiksen 2015:207). Forudsætningen for at opnå validitet uden for den undersøgte population, kan kræve en større mængde data, end den vi har indsamlet. Det kan derfor argumenteres og diskuteres om undersøgelse kan generaliseres til de øvrige elever der er uddannelsesaktive på FGU.

Ligeledes til de overvejelser der danner grundlag for denne eksterne validitet, er typen af de stillede spørgsmål tilknyttet til den semistrukturerede individuelle interviewguide. Eftersom spørgsmålene har til formål at beskrive oplevelsen af ensomhed, der er righoldig og detaljeret og dermed mulighed for at skabe forståelse og indsigt i det enkelte menneskes livsverden. Disse nære beskrivelser og erfaringer kan fremtræde forskelligt hos de enkelte informanter, men søger at afdække oplevelsen af ensomhed i en specifik livsperiode og/eller kontekst. Den empiriske svaghed ved dette metodiske valg er at observerede handlinger og deltagerpåvirkningen træder i baggrunden, og ikke indgår på lige vilkår som informanternes meninger og udtagelser (ibid.). Når dette benævnes som en svaghed, skyldes dette at der i forholdet mellem interviewer og deltager, kan være betydningsfulde sociale interaktioner, der er vigtige at gøre sig overvejelser omkring. Som tidligere nævnt er målet at skabe et trygt og fortroligt rum, hvor tillid er af afgørende betydning, fordi vores undersøgelse søger at sigte mod beskrivelser og beretninger om oplevelser af fænomenet ensomhed (Brinkmann & Tanggaard 2015:521).

I forbindelse med udvælgelse af informanter, havde vi begyndelsesvis valgt at benytte semistrukturerede individuelle interviews på baggrund af survey-design. Dette var imidlertid

ikke opnåeligt, da gældende GDPR-reglement gav os begrænsede muligheder i forbindelse med udvælgelse af informanter til de kvalitative interviews. Ønskeligt ville vi have udvalgt vores informanter med afsæt i survey-designet, da dette metodisk havde givet anledning til at vælge informanter på baggrund af oplevelsen af ensomhed. På grund af begrænsningen i henhold til personfølsom databeskyttelse, valgte vi at udvælge informanter med fysisk fremmøde på FGU i Fårevejle og havde derfor ikke noget kendskab til oplevelsen af ensomhed, hos den enkelte deltagende informant i interviewet.

Gældende for vores interviews, har vi valgt at benytte lydoptagelse, transskribering og meningskondensering, for at sikre at udlægningerne er veldokumenteret og er i overensstemmelse med informanternes ytringer. Dette for at opnå en tilstrækkelig gyldighed og metodisk beskrivelse af, det der er gennemført, hvornår vi har gennemført de forskellige undersøgelser og hvilke overvejelser der ligger bag ved vores valg. Med mulighed for at rekonstruere processen i undersøgelsen, bag de præsenterede resultater (Kristiansen 2015:494). I overvejelserne har vi forsøgt at bevare de forskellige nuancer i datamaterialet, for at sikre intern konsistens, således at udtagelser fra informanterne både fremgår i meningskondenserede tematikker og kodninger, samtidig med at udtagelser der ikke passer på tematikkerne om nødvendigt også inddrages eller nævnes i undersøgelsen (ibid.).

De refleksioner der er gjort på baggrund af ovennævnte gyldighedskriterier og mulighed for rekonstruering, bidrager til at sikre gennemsigtighed i undersøgelsen. Dette omhandler graden af metodologisk refleksion, så de forskellige trin i undersøgelsen er argumenteret og forklaret (ibid.). De trinvis refleksioner har til formål at gennemskeelliggøre udarbejdelsen af specialet og dermed vejen fra design af undersøgelsen, udførelse, analyse og resultater (Brinkmann & Tanggaard 2015:523). En høj grad af gennemsigtighed efterstræber reliabilitet, og er et afgørende kvalitetskriterium for at kunne opnå tilsvarende resultater i en ny undersøgelse (ibid.).

Det er derfor afgørende at reflektere om resultaterne fra de semistrukturerede individuelle interviews, kan argumenteres for at sikre generaliserbare resultater. Ligeledes spørgsmålet om hvordan undersøgelsen ville have set ud, hvis andre lignende informanter var blevet inddraget i stedet for eller som supplement (Jensen & Kvist 2019:55). Til disse overvejelser knytter sig en væsentlig pointe til spørgsmålet om pålidelighed - da der kan opstå udfordringer i forbindelse med at gentage samme interviews og opnå de selvsamme udtagelser af en anden forsker. Vi har forsøgt at imødekomme denne pålidelighed ved at

beskrive undersøgelsen så detaljeret og præcis som muligt (Brinkmann & Tanggaard 2015:523).

3.4 Kritiske refleksioner over kvantitative og kvalitative fund:

Helt centralt for problemfeltet, har vi gjort os nogle kritiske refleksioner over de kvantitative og kvalitative empiriske fund. I forbindelse med disse refleksioner har vi gjort os nogle metodiske til- og fravalg i forhold til mulighederne for at opnå ny viden og udfolde fænomenet ensomhed. Særligt hvilke potentialer de stillede spørgsmål kan give indsigt i, og hvordan vi kan argumentere over de anvendte metodiske tilgange og benytte disse i arbejdet omkring analyseafsnittet. I processen med udarbejdelsen af kvantitative- og kvalitative undersøgelser samt empiriske fund, er vi blevet gjort opmærksom på en række forskelligartede aspekter, som kan medføre ensomhed og sidenhen også de muligheder og begrænsninger som de analytiske argumentationer måtte tillade.

I arbejdet omkring de stillede kvantitative- og kvalitative spørgsmål, åbnede sig en nysgerrighed mellem diagnoseperspektivet og oplevelsen af ensomhed. Dette fordi vi i specialet undersøger ensomhed på FGU – der som tidligere beskrevet, er et uddannelsesstilbud til unge mellem 15-25-årige, der kan være uafklarede, udfordrede, sårbare og som ofte ikke uddannelsesparate. Unge som kan være udfordrede i form af en diagnose. Dette perspektiv valgte vi at inddrage i den tidlige proces af undersøgelsesfeltet og udarbejdede spørgsmål til dette i både survey og interviewguide.

Det fremgår af den kvantitative undersøgelse at knap 25% af respondenterne har en diagnose og 25% tidligere har haft, samt 50% af informanterne nuværende har en diagnose. Disse hvor der muligvis kan være en kobling til oplevelsen af ensomhed. Omend at dette diagnoseperspektiv kunne bidrage med interessante aspekter knyttet til ensomhed har vi været selektive i udvælgelsen af kodninger og derfor fravalgt kodningen '*diagnose*' i den metodiske fremgangsmåde. Diagnoseperspektivet, kan have en betydningsfuld rolle for nogle af informanterne, og derfor vil dette i analysen og diskussionen kunne fremgå med overfladiske berøringer.

3.5 Ethiske overvejelser om kvantitative og kvalitative metodevalg:

For at anvende faglige velfunderede forskningsmetoder, med sin relevans i forhold til forskningens undersøgelser og imødekommer aktuelle principper for forskningsintegritet, har vi valgt at tage afsæt i principper fra den danske kodeks for integritet i forskning (Kristensen 2019:81-82). Her fremhæves ærlighed, gennemsigtighed og ansvarlighed. Ærlighed for at sikre forskningens troværdighed i forbindelse med rapportering af metoder, data, analyser, resultater og konklusioner mf. Gennemsigtighed for at sikre at de akademiske overvejelser stemmer overens med praksis, indenfor det relevante forskningsområde og dermed også troværdighed. Afslutningsvis ansvarlighed der skal sikre en pålidelig forskning, hvor de involverede parter holdes ansvarlige for den udførte forskning (ibid.).

Denne forskningsintegritet har tilknytning til forskningsetikken. Her har vi gjort os en lang række overvejelser i forbindelse med hensynet til de berørte parter og deltagere i undersøgelserne. Disse med udgangspunkt i principperne for informeret samtykke, frivillig deltagelse, fortrolighed og anonymisering (ibid.:83). Vi er bevidste om, at etiske principper ikke er entydige, men kan være komplekse og modsætningsfyldte, hvilket har betydet at vi har udarbejdet det empiriske grundlag i sammenhæng med praksis inden for det konkrete fagområde (ibid.). Vi har modtaget online hjælp, refleksioner og sparring fra Ivan Sommer DPO for FGU Institutionernes GDPR-fællesskab, så undersøgelserne overholder gældende GDPR-reglement og værner om de deltagendes sikkerhed og fortrolighed.

Med henblik på potentielt sårbare unge deltagere, har det været vigtigt at overholde de ovenstående hensyn, så de unge ikke bliver negativt påvirket af undersøgelsen. Vi har udarbejdet nævnte samtykkeerklæring, som inviterer respondenterne og informanterne indenfor i vores forskningsfelt samt behandling af data og anonymisering. Som en del af samtykkeerklæringen og i overensstemmelse med GDPR-ansvarlig fra FGU, har vi udarbejdet tidligere præsenteret risikovurdering, hvis formål er at mindske undersøgelsens risici og værne om undersøgelsens sikkerhedsforanstaltninger, særligt gældende for den kvalitative dataindsamling. Dernæst overvejelser omkring spørgsmålenes kvalitet, typen af spørgsmål og de personbunde betingelser, med særligt hensyn til privatlivets fred, deltagernes autonomi og velfærd (ibid.:88).

4. Teori

I teori afsnittet vil vi gøre rede for specialets teoretiske ramme. Dette med inddragelse af teori fra Hartmut Rosa og Aaron Antonovsky. Teorien vil blive udfoldet i forhold til at analysere og diskutere den indsamlede kvantitative- og kvalitative empiri.

Når vi vælger at inddrage Rosa og Antonovsky, er hensigten at anlægge perspektiver på både et samfundsstrukturelt- samt individuelt niveau. Koblingen mellem Rosas sociale acceleration og Antonovskys oplevelsen af sammenhæng (OAS), sættes i kontekst til de unges oplevelse af ensomhed. Gennem anvendelse af teorien bliver Rosas '*resonans*' og Antonovskys OAS, et bindeled som hæfter social acceleration og oplevelsen af sammenhæng, sammen.

Afslutningsvis vil kritiske refleksioner præsenteres i forbindelse med brugen af de respektive teoretikere. De kritiske refleksioner udfoldes i forlængelse af teorien, for at skabe en større sammenhæng og klarhed over hvilke vurderinger og overvejelser vi har gjort os.

Refleksionerne kommer forud for det analytiske afsnit, således at disse betragtninger tilgås forud for selve analysen.

4.1 Hartmut Rosa

I dette afsnit vil vi præsentere Hartmut Rosa og udfolde hans teori om '*fremmedgørelse*' og '*acceleration*'. Rosa inddrages i forhold til at belyse det senmoderne samfund - det moderne liv. Gennem inddragelse og anvendelse af Rosas accelerationsteori kan vi belyse og fremanalysere de accelerationsprocesser som påvirker det moderne menneske og samtidig skabe en forståelse for de samfundsstrukturer og den sociologiske sammenhæng, som kan påvirke vores målgruppe. Gennem anvendelse af Rosas teori kan vi analysere indsamlet empiri, og herigennem belyse hvad der udspiller sig i målgruppens hverdagsliv, deres forståelse af fremmedgørelse og ensomhed samt deres trivsel. Ligeledes vil dette afsnit, inddrage Rosas teori om '*det ukontrollerbare*', da denne kan bidrage til en forståelse af det senmoderne samfund og det moderne menneskes higen efter kontrol som en del af det tempofyldte hverdagsliv. Afslutningsvis vil vi inddrage Rosas teori om '*resonans*', da denne er modstykket til fremmedgørelse og derfor kan ses i en sammenhæng. Denne kan belyse den indsamlede empiri og oplevelsen af det meningsfulde hverdagsliv set ud fra betydningen af det relationelle i de sociale strukturer.

4.1.1 Præsentation af Rosa:

Rosa er professor i sociologi ved Friedrich-Schiller - Universitetet i Jena. Rosa har magistergrad i politologi, filosofi og tysk. Han er elev af Axel Honneth, og han spiller en central rolle i den kritisk teori og beskrives som fjerde generation inden for samme.

4.1.2 Præsentation af teori:

Rosa fremskriver i sin teori om fremmedgørelse og acceleration, den vestlige verden som underlagt accelerationsregime i form af højhastighed. Dette kendetegnes gennem stigende hastighed, hvor tid er blevet en knap ressource (Rosa 2014:9). Ifølge Rosa skaber dette accelerationsregime totalitære tendenser, hvilket beskrives som, at alle er underlagt denne og det er vanskeligt at kritisere og skabe alternativer. Vi er fanget af accelerationen (ibid.).

Det senmoderne samfund omhandler ifølge Rosa: et vestlig samfund, hvor fremvækst, udvikling og hastighed opleves indenfor teknologien og de sociale forandringer – Rosa refererer til: “*Acceleration af livets hastighed, af historien, af kulturen, af det politiske liv af samfundet eller ligefrem af tiden selv*” (ibid.:18). Rosa fremskriver det senmoderne samfund som en institutionel grundstruktur som kun kan effektueres gennem øget vækst. Hvor det kapitalistiske samfund har en stærk påvirkning gennem ændrede samfundsstrukturer på både mikro- og makroniveau, som har indflydelse på tidlige normer, frister og regler (ibid.:12).

Rosas teori om social acceleration inddrages til at skabe en forståelsesramme omkring betydningen af den sociale acceleration og dennes mulige påvirkning for de unges oplevelse omkring trivsel, samt konsekvenserne når mistrivsel opstår, hvor ensomheden er det centrale i specialet. Rosas begreb om fremmedgørelse inddrages, da vi ønsker at fremanalysere betydningen af acceleration i det senmoderne samfund, som mulige faktorer for mistrivsel, ensomhed og fremmedgørelse blandt vores målgruppe.

Social acceleration

I sin teori fremskriver Rosa den sociale acceleration som tre kategorier: ‘*teknologisk acceleration*’, ‘*acceleration af social forandring*’ og ‘*acceleration af livstempoet*’. Den sociale acceleration udspiller sig i samfundslivets hastighed og den accelererende udvikling af både materielle, sociale og den åndelige verden i: ”*Et samfund hvor alt synes at skulle gå hurtigere*” (ibid.:18-19).

Den teknologiske acceleration omhandler bevidst tempoforøgelse omkring transport, kommunikation- og produktionsprocesser. Denne accelerations formål er at få tingene til at gå hurtigere – og særligt opleves denne i globaliseringen og internettets udvikling (ibid.:21-22). Denne vil ikke blive inddraget i analyseværktøjet, men er blot beskrevet som en del af forståelsesrammen.

Acceleration af social forandring omhandler accelererede sociale forandringsprocesser. I dette skal forstås sociale konstellationer, strukturer hvori adfærd og orienteringsmønstre indgår. Disse er påvirket af det senmoderne vestlige samfunds teknologiske udvikling, hvor forandringstempoet udspiller en væsentlig rolle i forhold til:

“Holdninger, værdier, mode, livsstil, sociale relationer og forpligtelse, grupper, klasser eller miljøer, sociale sprog, og praksisformer og vaner forandrer sig altså i stadig højere tempo” (ibid.:23)

Ifølge Rosa udspiller hastigheden sig i de sociale forandringer og vaner synes ligeledes at forandre sig i et stadig højere tempo.

Acceleration af social forandring kan i forhold til målgruppen medføre en mulig manglende stabilitet og den øget forandring kan påvirke deres erfaringer og forventninger til alle sociale og kulturelle institutioner. Alt forandres hurtigt; familiestrukturer, samfundsstrukturer, venner, parforhold, jobsituation og sociale medier (ibid.). Forandringerne kan fordre at de unge evner at navigere og holde trit med tidens normer.

Acceleration af livstempoet tager afsæt i det senmoderne vestlige samfunds ‘*tidshunger*’. Denne tidshunger udspiller sig i form af oplevelsen af tidsnød – hvor tid opfattes som et ‘råmateriale’ som kan opbruges (ibid.:26). Rosa fremskriver denne acceleration som “*hverken logisk eller kausalt forbundet med de to andre typer, men paradoksalt i lyset af den teknologiske acceleration*” (ibid.). Det betyder at den teknologisk udvikling har skabt nogle forandringer og vilkår, som har påvirket tidsopfattelsen og tempoet, og defineres som “*forøgelse af antallet af handlinger eller erfaringer per tidsenhed*” (ibid.). Det moderne menneske ønsker at gøre flere ting på mindre tid og har samtidig oplevelse af, at ‘*alt skal gå så stærkt*’ og kan efterlade følelsen af “*at opfatte tiden knap, føle sig forjagede, stressede, og underlagt et stort tidspres*” (ibid.:27). Således har den teknologiske acceleration både frigivet tid, i form af forenkede og mindre tidskrævende processer, men samtidig fordret til, at tiden

anvendes til at gøre flere / andre ting. Dette kan for vores målgruppe betyde, at frigtid anvendes til flere aktiviteter, fx at være 'online' for at tjekke ind på de forskellige sociale medier etc.

Bagvedliggende mekanismer for acceleration

For at forstå betydningen af den sociale acceleration, er det væsentlig at forstå hvilke mekanismer som skaber accelerationen. Her beskriver Rosa '*drivhjulene*' i den sociale acceleration, og påpeger det som en kombination af vækst og acceleration, som drev industrialiseringens teknologiske revolution herunder digitaliseringen. Dette er ikke en årsag, men en reaktion på forandringerne i det moderne samfund (Rosa 2014:32). Rosa påpeger at teknologien er en '*mulighedsbetingelse*' i forhold til den oplevede stigning og tidshastighed, hvor han fremskriver tre mulige årsager til accelerationsprocessen: *den sociale motor*: konkurrence, *den kulturelle motor*: løftet om evighed og accelerationskredsløbet.

Den sociale motor, som beskriver konkurrencen som en drivkraft af acceleration og vækst. Konkurrencefaktoren har sit afsæt i den kapitalistiske økonomi, som blandt andet afspejles i tid og penge. Derudover spiller konkurrenceevnen også en afgørende rolle for det moderne samfund, både i forhold til vækst og økonomi, men opleves generelt på alle samfundets arenaer, hvilket betyder at konkurrence også udspiller sig i velstand, privilegier, positioner, social status og anerkendelse (ibid:34). For de unge kan dette betyde at deres '*konkurrenceevne*' udspiller sig, som vigtigheden i at være interessant og underholdende, for at fremstå mere attraktivt. Dette kan gøre sig i gældende i forhold til venner, familie og hvordan det enkelte individ sikrer sig at være interessant på de sociale medier. Således bliver konkurrencen ens profil, venner og likes, og der kan skabes en social kappestrid om en position i den moderne samfund og ligeledes om at fastholde denne (ibid.:35). Den sociale motor er interessant at belyse i forhold til målgruppen, da præstations- og konkurrencelogikken kan have indvirkning på de unges mentale trivsel og derfor kan påvirke oplevelsen af fremmedgørelse.

Den kulturelle motor, beskrives som løftet om evighed, og omhandler de kulturelle aspekter og logikker som udspiller sig for det moderne menneske. Trods Rosas beskrivelse af den totalitære tendens, fremskriver han samtidig at det moderne menneske – '*modernitetens aktør*' ikke kun er underlagt accelerationen, men er drevet af 'et stærkt kulturelt løfte' om det evige liv (ibid.). Dette betyder at den vestlige kulturelle logik præges af "*summen og dybden af de*

erfaringer, man gør sig gennem et helt liv” (ibid.:36), et ‘fuldt liv’ er derfor sammenligneligt med det gode liv (ibid.). Problematikken opstår jf. Rosa, når livet/ verden har mange muligheder og tilbud, som ikke kan nås i et enkelt menneskes liv (ibid.:37). Tanken om, at det gode liv er et fuldt liv, inviterer til at højne livstempoet, og dermed gøre hverdagslivet mere effektivt og herigennem realisere flest muligheder. Rosa beskriver acceleration af livstempoet, som et af det moderne menneskes største tragedier: “At det at føle sig fanget i et evindeligt roterende hamsterhjul, hvor dets hunger efter liv og verden ikke bliver tilfredsstillet, men kunne stadig mere frustreret” (ibid.:37-38). En frustration og et pres, som kan være medskabende til at det moderne menneske i en stigende grad oplever mistrivsel, stress og depression. Når det enkelte menneske ikke oplever følelsen af det gode liv, men kommer til at spejle sig i venner, bekendte, de sociale medier, hvor andres liv, fremstår som det gode liv.

Afslutningsvis påpeger Rosa at den sociale acceleration i senmoderniteten er blevet et ‘*selvkørende system*’, som ikke længere behøver nogle af de ydre drivkræfter. Således har de tre ovennævnte kategorier skabt et accelerationskredsløb, som er tæt forbundet og selvkørende (ibid.)

Social deceleration

Social deceleration inddrages for at skabe en forståelse af, hvad det modsatte af acceleration kan betyde for vores problemfelt og målgruppe. Social deceleration forekommer i moderniseringen, da samfundet trods mange accelerationsprocesser til stadighed vil kunne spotte andre udviklinger, der har modsat effekt, nemlig decelerere det (Rosa 2014:41). Social deceleration beskrives ifølge Rosa som:

“Naturlige hastighedsgrænser, oaser af deceleration, deceleration som dysfunktionel konsekvens af social acceleration, tilsigtet deceleration, funktionel (accelererende) deceleration, ideologisk (oppositionel) deceleration, bagsiden af medaljen – strukturel og kulturel inert” (ibid.)

Dette er interessant i forhold til målgruppen, da problemfeltet undersøger ensomhed og igennem inddragelse af social deceleration har mulighed for at analysere empirien omkring tilsigtet og utilsigtet deceleration og disses eventuelle betydning for målgruppen. Vi vil dog

kun inddrage og beskrive deceleration som dysfunktionel konsekvens af social acceleration, tilsigtet deceleration (funktionel og ideologisk), da vi finder disse relevante at udfolde i forhold til målgruppe og problemfelt.

Deceleration som dysfunktionel konsekvens af social acceleration omhandler “*hastighedsnedsættelse som en utilsigtet følge af accelerations- og dynamiseringsprocesser*” (ibid.:43), hvilket betyder, at det enkelte individ skaber en form for deceleration grundet enten ‘dysfunktionelle og patologiske årsager’ - i forhold til dysfunktionelle beskrives denne som eksempelvis ‘*trafikproppen*’. Den patologiske årsag omhandler visse former for psykopatologiske *depression*, hvor Rosa beskriver denne som “*individuelle (decelererende) reaktioner på et for belastende accelerationspres*” (ibid.:43). Han fremskriver ligeledes den fremvækst i form af depression og ‘*burn-out-syndrom*’, som har været mest udtalt igennem det seneste årti og henviser her til den globaliserede modernitet (ibid.)

Den tilsigtede deceleration omhandler bevidste handlinger, hvorved individet tager et bevidst valg om ‘*pause*’ fra accelerationen. I den tilsigtede deceleration findes to former, nemlig funktionel (accelererende) deceleration samt ideologisk (oppositionel) deceleration. Den funktionelle deceleration omhandler en pause / et frirum fra accelerationen uden at forandre sin funktionsevne eller sin mulighed for yderligere acceleration – dette gør sig gældende inden for alle accelerationssystemer. Efter ‘*time-out*’ kan den enkelte individ vende tilbage med fornyet energi og derigennem øge sine muligheder for efterfølgende at øge evne og ressourcer (ibid.:44). Den ideologiske (oppositionel) deceleration handler om et bevist fravalg af acceleration og de modernistiske træk. Ifølge Rosa er det vigtigt ikke at overforenkle kravet om deceleration som ideologisk, men at de skal ses i forlængelse af betydningen fra den funktionelle deceleration, således det handler om bevidste valg og at skabe mulighedsbetingelser (ibid.:44-45)

Fremmedgørelse

Det senmoderne samfunds sociale acceleration, har ifølge Rosa medført fremmedgørelse. Rosa har delvist hentet sin inspiration til fremmedgørelsesbegrebet hos Marx, men hvor Rosa ikke lader den kapitalistiske produktionsmåde være afgørende for den menneskelige fremmedgørelse, henviser han til den sociale accelerations påvirkning som en faktor for fremmedgørelse (Rosa 2014:95). Rosa beskriver:

“En tilstand af en relationsløs relation, hvor subjekt og verden står over for hinanden uden inderlig forbundethed, ligegyldighed eller endda fjendtlige”
(Rosa 2020:31).

“En følelse af ‘ ikke rigtig at ønske at gøre, hvad man gør’, selvom man for så vidt handler af egen fri vilje” (Rosa 2014:102).

I det moderne samfund beskriver Rosa det *kontrollerbare*, som en medfaktor til den sociale acceleration. I søgen og stræben efter kontrol, for at gøre processer og livet mere kontrollerbart skabes fremmedgørelse (Rosa 2020:97). Den sociale acceleration beskrives derfor, som en årsag til, at mennesket kan blive fremmedgjort – ikke kun for sine handlinger, men også naturen, den sociale verden, tiden – rummet og objekter etc. Rosa definerer fremmedgørelse som: “ ... en tilstand, hvor ‘verdenstilpasningen’ mislykkedes, så verden bestandigt forekommer kold, stiv, afvisende og ikke-responsiv” (Rosa 2021:215).

Fremmedgørelse beskrives ud fra følgende: *‘fremmedgørelse fra rummet’, ‘fremmedgørelse fra ting’, ‘fremmedgørelse over for vores handlinger’, ‘fremmedgørelse over for tiden’* og *‘fremmedgørelse over for en selv og andre’* (Rosa 2014:96-109). Vi inddrager fremmedgørelse fra rummet, fremmedgørelse over for vores handlinger og fremmedgørelse over for os selv og andre, da disse typer af fremmedgørelse er relevante i forhold til analyse og forståelsesrammen.

Fremmedgørelse fra rummet fremskrives som relationen mellem individ og verden – og imellem de forskellige måder og tilgange, hvorpå det enkelte subjekt er placeret eller om end *‘lokaliseret’* i verden (ibid.:96). Ifølge Rosa omhandler dette *‘den sociale og fysiske nærhed’* som påvirkes af globalisering og digitalisering, hvilket betyder at vi er mindre fysisk til stede. Det beskrives: *“Dem, der er socialt tæt på os, behøver ikke længere at være fysisk tæt på os og omvendt”* (ibid.). Denne fremmedgørelse fra rummet kan betyde, at vi ikke føler os hjemme, da fortrolighed og intimitet grundet manglende fysiske tilstedeværelse. Den sociale accelerations påvirkning skaber ifølge Rosa *‘tavse rum’*, som ikke skaber historie og erindringer og derfor ikke indflettes i identitet, hvilket kan betyde fremmedgørelse for vores *‘fysiske og materielle grundlag’* (ibid.:97). Når subjektet føler sig fremmedgjort overfor rummet, kan dette påvirke fremmedgørelsen over for ens handlinger. En manglende oplevelse af at *‘føle sig hjemme’* kan medføre at subjektet føler sig fremmedgjort i forhold til egne handlinger (ibid.:100). Dette betyder at individet ikke føler sig fortrolig med bestemte

handlinger – Rosa beskriver det som, at vi foretager daglige handlinger, som hverken har vores interesse eller store lyst, og trods dette gør vi det alligevel. De handlinger og ting som reelt betyder noget og kan have stor betydning, bruger vi ikke den nødvendige tid på – det senmoderne samfund og accelerationen gør, at vi ikke oplever den fornødne tid. Dette kan være medskabende til fremmedgørelse over for en selv og andre, som skabes af accelerationen i forhold til *'en disintegration'* og efterfølgende *'erodering af engagement'* (ibid.:109). Rosa fremskriver, at selvet oplever en tilstand af opløsning eller splittelse, som efterfølgende skaber et opbrud i forhold til vores handlinger og oplevelser – generelt i *livet som helhed*, hvilket medfører fremmedgørelse fra tilværelsen og de ting som vi lever og arbejder med. Fremmedgørelse skabes i den sociale verden, hvor *'ansigt-til-ansigt fællesskabet'* i kraft af det senmoderne samfund, og hvor teknologien inviterer til en langt større flade af *'kontrakthypighed'* og *'intensitet'* kan medføre en *'tilstand af social overmætning'* (ibid.:110). Det beskrives som udfordrende at relatere sig til hinanden, hvilket samtidig med accelerationen medfører en fremmedgørelse over for egne handlinger og oplevelser, men også over for os selv – *selv-fremmedgørelse* (ibid.).

Den form for fremmedgørelse kan betyde at vores målgruppe kan opleve en splittelse og fremmedgørelse over for livet generelt. Den sociale verden påvirkes og kan i sidste ende være medskabende til *'udmattelse af selvet'*, udbændthed og depression (ibid.:111).

“Derfor bliver fremmedgørelse altid overvundet, hvor og når subjekter i interaktionen erfarer, at de bliver berørt af andre eller noget andet, og at de også selv har evnen til at berøre andre eller noget; hvor verdensforhold og derfor også selvforholdet således i det mindste potentielt synes at være fortættede eller kunne blive det” (Rosa 2021:209).

Fremmedgørelsen og psykiske lidelser som Rosa beskriver, kan i sidste ende udvikle sig som ensomhed for vores målgruppe.

Det ukontrollerbare

Det kontrollerbare tager afsæt i Rosa forståelse og erkendelse af *'mennesket i verden'* - i sit sociologiske perspektiv har Rosa forsøgt at udvikle en sociologi om forholdet til verden.

Forenklet *“at subjekt og verden ikke er en forudsætning for, men derimod et resultat af vores*

forhold til nærvær” (Rosa 2020:11). Rosa beskriver udviklingen som grundlæggende og en skelnen imellem “”*noget*” som vi subjekter erfarer, og verden som det objektive, der møder os” (ibid.:11). Subjekt og objekt skal forstås som to poler – en for ‘selvet’ og en for ‘verden’ – “*i et forhold der konstituerer selve forholdet*” (ibid.:11). Grundlaget for menneskets væren i verden.

Jf. Rosa bliver verden et agressionpunkt, hvor det senmoderne samfund påvirker alle niveauer: ‘individuel’, ‘kulturelt’, ‘institutionelt’ og ‘strukturelt’. Gennem individets stræben efter kontrol over verden - mødes verden som ‘agressionpunkt’ – eller som flere agressionpunkter, omhandlende: at kende, at nå, at erobre, at beherske, at benytte - for derigennem at skabe erfaringer af livsfuldhed og hændelser, hvilke Rosa beskriver som muligheden for resonans. Det omvendte vil således være en form for tilbagetrækning, der efterlader angst, frustration, vrede og fortvivlelse og som afspejles i en afmægtig og aggressiv adfærd (ibid.:9). Ligeledes fremskrives en psykologisk forestilling om at nøglen til det gode liv ligger i udvidelsen af rækkevidden af vores verden. “*Vores liv bliver bedre, når det lykkes os at bringe mere af verden inden for rækkevidde*” med et mantra om “*Handl til enhver tid sådan, at rækkevidden af din verden bliver større*” (ibid.:15). Dette vender tilbage til tidligere beskrivelse omkring det moderne liv, behov og selvforståelse i forhold til at ville leve flere liv i et gennem oplevelse og erfaringer, hvor alt er kontrollerbart og opnåeligt.

Rosa beskriver fire dimensioner af kontrollerbarhed der betragtes som en proces:

- 1) Den første dimension handler om at gøre det ‘synligt’ – for at kunne kontrollere og gøre ‘noget’ kontrollerbart, er det synlige nødvendigt. En indsigt i og en erkendelse af – ‘*hvad det er*’ – skal kunne beskrives.
- 2) Den anden dimension er i fortsættelse af første og tager afsæt i at kontrollere ‘noget’ skal det gøres ‘opnåeligt’ eller ‘tilgængeligt’ – målet skal være både synligt og opnåeligt.
- 3) Den tredje dimension tager afsæt i at ‘beherske’ – vi skal kunne tage ‘noget’ ind fra verden og kontrollere dette.
- 4) Den fjerde og sidste dimension er ‘nyttiggørelse’, hvilket betyder at det skal kunne anvende og bruges (ibid.:19)

Denne konstruktion af kontrollerbarhed ses i alle aspekter i den moderne verden både i videnskaben, den økonomiske udvikling, vækst – blot for at nævne nogle. Når vi kan kontrollere, kan vi også styre en øget viden, penge, produktion og vækst. Rosa beskriver

denne kontrol over verden gennem både samfund, institution og kultur, som bidrager både til håb og løfter, men samtidig skaber en modsætning, da verden “[...] vil unddrage sig os og lukke sig for os på en hemmelighedsfuld måde: den trækker sig både truet og truende og dermed i sidste ende konstitutiv ukontrollerbar” (ibid.:23). I denne modsætning henviser Rosa til forholdet mellem verden og subjekt, hvor mennesket indgår i mange forskellige forhold til verden, blandt andet arbejdsplads, familieliv / relation, fritidsinteresser/hobby, etc. (ibid.:28). Alt dette uden at det enkelte subjekt oplever følelsen af forbundethed – “Det siger mig ikke noget, det betyder ingenting for mig, der er ikke noget, der når mig på den måde, og jeg kan heller ikke længere nå verden derude” (ibid.:29). Ifølge Rosa kan denne erfaring beskrive en depressionstilstand – hvor verden og muligheden for resonans bliver forstummet – “der er ikke længere ‘noget, der taler til mig’” (ibid.). Det er denne ‘grundangst’ - fremmedgørelsen, som Rosa fremskriver som resultat af moderniteten. Verden bliver stum og er i fare for ikke længere at blive hørt og kan derfor vanskeliggøre at mærke sig selv.

Resonans

Teorien om resonans er kompleks, og der vil ud fra specialets problemstilling, udtages de essentielle pointer. I sin beskrivelse af resonans ud fra et naturvidenskabeligt øjemed, skriver Rosa at resonans kun opstår: “[...] når det ene legemes svingning vækker det andets egenfrekvens” (Rosa 2021:192). Ligeledes fortæller Rosa om ‘synkronresonans’ og ‘responsresonans’:

”To legemer reagerer eller ‘svarer’ på det respektive andets svingningsimpulser (responsresonans), hvilket kan foranledige, at de efter en rum tid, svinger i samklang (synkronresonans)” (ibid.:193).

Henført til sociologien bliver dette pålagt en relationel værdi, og derfor kommer resonans til at fremstå som en teori der beskriver *væren-i-verden*, hvor legemer i overført socialvidenskabelig forstand, fremstår som subjekt og verden (ibid.:193-194). Den relationelle værdi kan her sættes i kontekst med ovenstående afsnit omkring det ukontrollerbare. Her pointeres det som Rosa beskriver som resonanserfaringer, udebliver hvis der er et bevidst ønske om at opnå disse. Resonans skal forstås som en ‘grundtrang’ og ‘grundevne’, som bidrager til udvikling af menneskelig subjektivitet og social

intersubjektivitet, således dannelse af '*basale resonansrelationer*'. Disse resonansrelationer medvirker til '*responsivitetserfaringer*' som muliggør identitet og socialitet (ibid.:200). Resonans bliver et produkt af en gensidige relation og forbundethed - "*Subjektet er altid i verden eller "af verden"; de befinder sig allerede indenfor, omgivet af og i relation til en verden som helhed*" (Rosa 2020.:31). Resonans bliver en tilstand, som ikke er muligt at kontrollere sig til. I ønsket om at kunne beherske dette, sker der ikke det egentlige møde med verden, men den vil forblive stum og kold (Rosa 2021:200-201). Den ønskede kontrol kan derfor, skabe en effekt som henleder til det fremmedgørende element, og kommer til at fremstå som det Rosa betegner som *ekko* - en tilstand hvor den essentielle variation er mangelfuld.

Som beskrevet, så anfægter Rosa det relationelle som en grundsten for resonans, men samtidig påpeger han at resonans ikke kan reduceres til en følelsesstand: "*Imidlertid ville det være forkert at forstå resonans, [...] som en blot og bar følelsesstand*" (ibid.:195). Dermed fremskriver Rosa, at resonans ikke kan simplificeres til en følelsesstand, men at den emotionelle stand, er neutral i sin natur. I forlængelse af dette, er det derfor vigtigt at forholde sig til, at resonans anfægtes igennem en specifik relationsmodus - altså den specifikke '*væren-relateret-til-verden*' på. (ibid.:197).

Relationsmodus defineres ud fra fire forudsætninger, som anvendes til analytisk redegørelse af resonans:

1) Omhandler at blive berørt eller bevæget, og i én og samme proces får en betydning og egenverdi. Tilstanden bliver igangsat af flere forskellige faktorer, men vigtigheden ligger i, at det er en modus hvor det der berør subjektet, taler til denne (Rosa 2020:31-32). Det kan ikke stå alene, da det jf. betingelserne for resonans, kun vil frembringe et ekko fra verdenen der taler til subjektet. Derfor omhandler det næste kendetegn, at individet ikke alene skal være modtagelig over for den respons, denne har fået fra verdenen, men svare på denne.

2) Dækker begrebet emotion, som betegner den udadgående bevægelse. Subjektet må bevæge sig i takt med den berøring der har fundet sted (ibid.:33).

3) En transformationsmodus som fortæller vigtigheden af resonans, men ligeledes de farer som er tilstedeværende, hvis subjektet bliver resistent overfor resonanserfaringer.

Resonanserfaringer er en tilstand hvor der sker en forvandling, og som jf. Rosa er med til at gøre en til et andet menneske. Dette kræver en påvirkelighed, da manglen på samme kan resultere i en relationsløs relation, hvor verden bliver stum og kold (ibid.:33-35).

4) *“Resonans er konstitutivt ukontrollerbar...”* (ibid.:36), hvilket fortæller at resonans ikke kan tilvejebringes under udelukkende kontrollerede forhold. Sådanne forhold ville give resonans en instrumental dimension, som derfor ville fordre til den sociale acceleration, da denne i sagens natur, er styret af kontrollerende foranstaltninger (ibid.:36-37).

Det Rosa beskriver som *‘halvkontrollerbare’* mulighedsgøre resonans. I denne tese ligger der en vekselvirkning mellem det kontrollerbare og ukontrollerbare. Hvori de forskellige kontrollerbare dimensioner processuelt udspringer, som nævnes i forrige afsnit. I denne vekselvirkning skriver Rosa følgende:

“Moderniteten er indrettet efter, at så meget “verden” som muligt bliver gjort kontrollerbar for at forøge muligheden af og sandsynligheden for det ukontrollerbare...” (Rosa 2020:39).

Ifølge Rosa kan resonans ikke komme til subjektet uanfægtet, og derfor kommer det kontrollerende element gennem subjektets handling og interaktionen med verden. Det ukontrollerbare kommer som verdens svar, som ikke kan kontrolleres hvis ønsket om resonans skal være mulighedsgjort (ibid.:39-41).

4.2 Aaron Antonovsky

Vi inddrager i dette speciale, en forståelse af sundhed som tager afsæt i teorien om salutogenese og oplevelsen af sammenhæng (OAS) fra Aaron Antonovsky. Denne forstået som en oplevelse af meningsfuldhed i hverdagslivet og hvor sundhed anskues som mere end fravær af sygdom. Vi ønsker at udfolde og belyse målgruppens oplevelse af trivsel, mistrivsel og ensomhed i et samspil mellem individet og konteksten, og hvordan de unge beskriver ensomhed i det komplekse forhold mellem egne oplevelser og de omgivelser de befinder sig i. Dermed forholdet til deres eget liv og deres velbefindende i hverdagen.

4.2.1 Præsentation af Aaron Antonovsky:

Aaron Antonovsky (1923-1994) var Kunin-Lunenfeld-professor i medicinsk sociologi og studieleder ved institut for Sundhedssociologi ved Det sundhedsvidenskabelige Fakultet, Ben Gurion University of the Negev Beersheva, Israel (Antonovsky 2000:9).

Udviklingen af den salutogenetiske model opstod på baggrund af et studie, som Antonovsky foretog i 1970, der påviste at kvinder i koncentrationslejre, til trods deres traumatiske oplevelser, viste at have et rimeligt psykisk helbred. Det var denne undren som ledte til spørgsmålet om hvilke faktorer der afgør, hvorvidt et individ er i stand til at håndtere de stressorer som vedkommende bliver udsat for (ibid.:11). Det er i denne opdagelse her at fokus på årsagerne til sygdom blev flyttet til en nysgerrighed på kilderne til sundhed.

4.2.2 Præsentation af teori:

Antonovsky tager afsæt i en forståelse af sundhed med en salutogenesisk orientering, denne med et mindre flyttet fokus fra det fra patologiske perspektiv som forsøger at identificere risikofaktorer og forklarer sygdomslæren (ibid.). Når Antonovsky har et mindre fokus fra den traditionelle patogenetiske tilgang til sygdom, er det med en forståelse af og behovet for at supplere denne. For Antonovsky er sundhed ikke et spørgsmål om fravær af sygdom, men et spørgsmål om at individet aldrig er helt sygt eller helt rask og dermed et '*kontinuum*' hvor sygdom findes på den ene pol og sundhed på den anden (ibid.).

Den salutogenesiske sundhed handler om hvad der er kilderne til sundhed og fokusere på hvilke faktorer der fremmer sundhed, i modsætning til den nævnte patologiske orientering, der fokuserer på de faktorer der forårsager sygdom. Hertil kan tilskrives forholdet mellem helbred og håndtering. Antonovsky beskriver individers helbred som en ikke statisk tilstand, men at der mellem polerne eller disses yderpunkter, er uendelige mange variationer af sundhedsmæssige tilstande. Samtidig med at individet er i en fortsat og evig foranderlig udviklingsproces, hvor sammenhæng og mening i hverdagslivet spiller en rolle, og et syn på sundhed hvor '*erfaringer*', '*modstand- og mestringsressourcer*' og det sociale og kulturelle miljø har en uundgåelig fremtrædende karakter (ibid.:12). Bliver individet opmærksom på kilderne for sundhed og generelle modstandsressourcer, kan dette med succes medvirke til at fremme sundhed samt bevarer positionen på dette kontinuum. Det salutogenesiske perspektiv har opmærksomhed rettet mod de betingelser der eksisterer i individets hverdagsliv, som både betragtes som muligheder og begrænsninger i et indre og ydre samspil.

Antonovsky finder det interessant at betragte, hvorfor mennesker befinder sig i den positive ende af kontinuet godt helbred-dårligt helbred (ibid.:23) Det er i forbindelse med dette overordnede spørgsmål at Antonovsky udviklede teorien og begrebet oplevelsen af sammenhæng (OAS) (ibid.:12). OAS defineres som:

”Oplevelsen af sammenhæng er en global indstilling til tingene, der udtrykker den udstrækning, i hvilken man har en gennemgående, blivende, men dynamisk følelse af tillid til, at de stimuli, der kommer fra ens indre og ydre miljø er strukturerede, forudsigelige, og forståelige; der står tilstrækkelige ressourcer til rådighed for en til at klare de krav, disse stimuli stiller; og disse krav er udfordringer, det er værd at engagere sig i” (ibid.:37).

Antonovsky beskriver OAS som en grundindstilling og ikke som hverken en tilstand eller et personlighedstræk, men som et afgørende aspekt for placeringen på det kontinuum – fra godt til dårligt helbred og mod den sunde position (ibid.:33). Begrebet består af tre komponenter, som udgøres af *begribelighed*, *håndterbarhed* og *meningsfuldhed*, som er uløseligt forbundet og alle bidrager til det der kan defineres som stærk eller svag OAS i sin helhed (ibid.:38).

1) *Begribelighed* beskrives som en kognitiv forståelse, hvori individet er i stand til at opfatte stimuli som må opfanges i enten det indre eller ydre miljø. Denne begribelighed skal bidrage til at information opleves og forstås som ordnet, sammenhængende, struktureret og tydelig, fremfor det modsatte, hvilket er oplevelsen af ‘støj’, uorden, kaos. Begribelighed kan såfremt denne er stærk, skabe rum til at møde fremtiden med forståelse trods uforudsigelighed (ibid.:35).

2) *Håndterbarhed* omhandler egne ressourcer, hvilket betyder at individet i al tilstrækkelighed har ressourcer til at klare de krav, som de bliver stillet overfor. Andre ressourcer af en legitim anden, hvilket kan være ægtefælle, familie, kollegaer, venner, som den enkelte kan stole på og har tillid til. Når den enkelte har en stærk oplevelse af håndterbarhed, vil hverdagslivets udfordringer eller svære omstændigheder ikke føles uhåndterbart (ibid.:36).

3) Den sidste af de tre komponenter er *meningsfuldhed*, dette omhandler både den følelsesmæssige og kognitive meningsfuldhed, hvilket betyder at de aktiviteter som den enkelte deltager i ‘giver mening’ og bidrager til et følelsesmæssigt engagement. Denne meningsfuldhed bidrager til at den enkelte er i stand til at finde en mening og mestre hverdagslivet, til trods for udfordringer som traume, stress mf. (ibid.:37).

De tre komponenter i OAS, er uløseligt forbundet med hinanden, og meningsfuldhed er af disse, den vigtigste komponent, da manglende meningsfuldhed og engagement i tilværelsen vil medføre manglende midler til at søge ressourcer og forståelse, hvoraf denne ikke vil kunne bibeholde en oplevelse af håndterbarhed og begribelig i hverdagslivet (ibid.:38-49). Det er dermed ikke forstået som om at de andre komponenter er uden betydning. En svag oplevelse af håndterbarhed vil medføre manglende ressourcer til rådighed til at klare livets udfordringer og forringer derved også ens oplevelse af meningsfuldhed med livet (ibid.).

OAS og meningsfuldhed i hverdagslivet, kan være et udtryk for en stærk sammenhæng i tilværelsen og dermed en større mental sundhed med et lavere stressniveau. Sygdom bliver i det salutogenesiske øjemed først truende for vores helbred, når belastningen i så høj grad er tilstedeværende, at modstandsressourcerne ikke kan, mobiliseres eller er utilstrækkelig for at bevare positionen på kontinuummet. En væsentlig pointe er at stressfaktorer ikke skal forstås som udelukkende at være patologiske, men kan også være helbredsfræmmende og afhænger af hvilke stressfaktorer der er tale om, og om de kan løses på en tilfredsstillende måde (ibid.:34). Individets oplevelser, beskrivelser og erfaringer som de skaber og møder i deres hverdagsliv, har en central rolle for bearbejdelsen af modstandsressourcer, som er afgørende for håndteringen af stressfremkaldende tilstande (ibid.:39). Antonovsky beskriver OAS som forbundet med generelle modstandsressourcer, der muliggør mestring af forskelligartede stressfaktorer i meningsfulde sammenhænge. Dermed en styrket OAS, mestring af hverdagslivet og disses udfordringer, som bidragende til oplevelsen af trivsel og sund udvikling (ibid.:107). Antonovsky beskriver at et individ med en stærk OAS har bedre sundhedsvilkår, fordi individet med større sandsynlighed har kunne og kan identificere et problems omfang, betragte udfordringen og anvende egne ressourcer i forhold til at finde konkrete løsninger (ibid.:167). Udviklingen for en stærk OAS er ligeledes knyttet til et stærkt selv og en fast identitet, som fremmer indre sammenhæng, medbestemmelse og balanceret belastning. En stærk OAS er knyttet til grundlaget af: indre følelser, interpersonelle relationer som findes eller foregår mellem individer, rolleaktivitet mellem f.eks. skole, arbejde, familie eller venner og eksistentielle forhold som værdier, valg mf., som i samspil med: omgivelserne og ydre intrafamiliære erfaringer, sociale forhold og samfundsmæssige vilkår, bidrager til udvikling af balance af OAS (ibid.:109). Han har med sit afsæt i det salutogenesiske perspektiv den grundantagelse, at individet handler og udvikler sig, på de betingelser der beror og eksistere for dem i deres hverdag. Derfor er samspillet mellem indre forhold og ydre betingelser, herunder muligheder og begrænsninger, et centralt perspektiv i og om den

menneskelige væren, handlen og rettethed (ibid.:38). Det er i individernes egne oplevelser, relationer og det omkringlæggende miljø samt de tilbud der befinder sig i disse, at erfaringerne bliver rigere og mulighederne for at udvikle evne til at opleve mening, begribe og handle på egen sundhed bliver større og dermed en stærk OAS.

Med afsæt i ovenstående er det væsentligt at betragte de erfaringer og livsoplevelser som individet møder i barne- og ungdomslivet, da disse skaber og former individets tidlige OAS i tilværelsen og hverdagslivet (ibid.:109). Det er ifølge Antonovsky i overgangen til voksenlivet og de forpligtigelser, der hertil hører, over for andre mennesker, roller og arbejdsliv, at erfaringer fra barndommen bliver en afgørende faktor, for i hvilken retning sundhedstilstanden befinder sig og hvor OAS bliver fastlagt (ibid.:123). Når dette er en relevant betragtning der er med i vores overvejelser, skal det ses i sammenhæng med undersøgelsens ønske om at udforske oplevelsen af ensomhed samt dennes betydning for OAS-fremmende og -svækkende situationer.

Teorien inviterer til indsigt i de unges hverdagsliv, udfordringer og ressourcer i komplekse mikro- og makro strukturelle perspektiver. Specialet rummer en operationalisering af alle tre komponenter af OAS, med formålet at undersøge og skabe forståelsesramme for samfundsmæssige og sociologiske sammenhænges betydning, i forhold til oplevelsen af sammenhæng og meningsfuldhed i tilværelsen

4.3 Kritiske refleksioner

Rosas teori og perspektiv på det senmoderne samfund, herunder acceleration og fremmedgørelse, tager analytisk afsæt i de processer det moderne menneske bliver påvirket af, og som skaber en forståelse for de eksisterende samfundsstrukturer og sociologiske sammenhænge. Han beskriver det gode liv, og den meningsfulde hverdag, set i lyset af den betydning der befinder sig på de samfundsstrukturelle rammer. Rosa skriver sig ind i et normativ, hvor sociale patologier kan sættes i kontekst med den sociale acceleration – en menneskelig lidelse.

I vores valg om afgrænsningen fra et egentligt diagnoseperspektiv, er vi bekendt med at Rosa opererer på et sociologisk makro-niveau, og derfor ikke favner om den individualisering som diagnoser inviterer til. Dette da Rosa benævner de sociale strukturer og –acceleration, som skabende for den egentlige menneskelige lidelse (Rosa 2014:60-61,72). Diagnoser kan derfor

diskuterende være et symptom af det accelererende samfund, hvori denne, at oplevelsen af mistrivsel også kan tilkobles. Han beskriver:

“Jeg er imidlertid overbevist om, at verdens ‘forstummelse’, og selvets og verdens ‘døvhed’ over for hinanden, er den største og mest vedholdende trussel, der figurerer i alle de ‘patologiske’ diagnoser [...]” (ibid.:115).

Det er dog essentielt at se ind i individet, for at skabe en større forståelsesramme omkring de mekanismer og processer som foregår deri, og derfor er det set som værende hæmmende for den analytiske proces, udelukkende at benytte Rosas teori. Rosas universelle definition af det ‘det gode liv’, som går imod en dominerende samfundsopfattelse af, at der ikke findes ‘en’ form for det gode liv. Kan vi overvejende anfægte kritisk for at negligere de individuelle faktorer, da vi ikke ser det gode liv som værende objektivt bestemt. Her læner vi os op af Antonovsky, som pointer barndomslivets erfaringer som værende essentielle for meningsfuldhed, og deraf opfattelsen af det gode liv.

Antonovskys teori og perspektiv om salutogenese, skriver sig ind i og fokusere på de individer som er i stand til at klare livets stressfaktorer. Der hvor vi stiller os kritiske i forhold til teorien fra Antonovsky, er det overordnede fokus på individet og dermed en udelukkelse af de samfundsmæssige perspektiver. Det kan derfor overvejes og diskuteres om Antonovsky skriver sig ind i håndteringen af stressfremkaldende faktorer, som et ansvar der hviler på individet.

De to forskellige teoretiske perspektiver, skriver sig ind på et henholdsvis samfundsstrukturelt- samt individniveau. Rosa udfolder resonans, som en mulighed for at skabe erfaringer af livsfuldhed og hændelser. I et forhold mellem verden og selvet, hvor individet stræber efter kontrol over verden. Modsat at individet tilbagetrækker sig fra verden, i en form for frustration, vrede eller fortvivlelse. Det er i denne, at koblingen mellem brugen af Rosa og Antonovsky, kommer særligt til udtryk. Her hvor social acceleration og OAS, sættes i kontekst til de unges oplevelse af ensomhed. Ensomheden som kan fremkomme i et hverdagsliv uden mestring og meningsfuldhed, og hvor mødet med verden derfor kan blive stum og kold.

5. Analyse

I dette afsnit præsenteres analyse af primære kvantitativ og kvalitativ empiri. Først en analysedel af survey, som bliver udfoldet og fremskrevet i kronologisk rækkefølge, som de stillede spørgsmål fra spørgeskemaet. Til hvert spørgsmål er forbundet udarbejdede data og disses tilknytning til specialets problemstilling.

I anden analysedel vil data fra interviews præsenteres under de respektive kodninger: *hverdagsliv, trivsel og sociale aspekter*, disse koblet til fænomenet ensomhed. Alle informanterne er inddraget i analysen – der hvor det måtte være meningsfuldt.

I både den kvantitative- og kvalitative analysedel, inddrages og anvendes teori fra Hartmut Rosa samt Aaron Antonovsky. I analysen vil vi i vekselvirkning mellem de to valgte teoretikere og brugen af deres teori, henholdsvis referere til deres respektive termer: ‘subjekt’ og ‘individ’.

Analysedelene vil dokumentere forhold og argumenter, som kan udgøre grundlaget for specialets problemstilling og heri analytiske samt diskuterbare refleksioner. Analyseafsnittet er struktureret som beskrevet for at skabe overblik og belyse oplevelsen af ensomhed som et komplekst fænomen.

Afslutningsvis vil der være præsenteret en sammenfatning af alle delanalyser.

5.1 Primær empiri – SurveyXact

I dette afsnit udfoldes indkomne data fra spørgeskemaundersøgelsen. I denne analysedel har vi været selektive i forhold til hvilke spørgsmål vi har valgt at inddrage, som understøttende empiri. Ligeledes har vi valgt at inddrage de svarmuligheder, der har sin relevans for undersøgelsen. Der vil i udvalgte spørgsmål fremgå en udarbejdet tabel, der viser den procentvise inddeling af indsamlede svar. Alle data vil fremgå af Bilag 12. I analysen af de åbne svar-kategorier vil fremgå en talværdi af henholdsvis 1) og 2). Hvor 1) rummer de svar der har tilknytning til ensomhed og 2) inkluderer de svar, som umiddelbart ikke har en meningsfuld tilknytning til ensomhed.

Data viser, at 54 elever svarende til 78% respondenter har gennemført hele spørgeskemaundersøgelsen. 5 elever svarende til 7%, har afgivet nogle svar – hvilket betyder at de ikke har gennemført hele spørgeskemaet. 10 elever svarende til 14% har blot

distribueret eller åbnet undersøgelsen. Samlet set har 69 elever benyttet det link, som fremgik af tilsendte informationsbrev.

Som tidligere beskrevet, er FGU en institution, som er etableret i forbindelse med et stort frafald på ungdomsuddannelserne efter karakterkrav på EUD – 25% af eleverne som har afsluttet grundskolen, falder fra og kommer ikke direkte videre i uddannelsessystemet (Uddannelsesforbundet.dk 2021). Målgruppen beskrives som unge, der har behov for forskellige ‘løft’ - fagligt, socialt eller personligt. 40% af respondenter udtrykker *lidt utilfreds, meget utilfredshed, eller hverken eller* med at gå på FGU (Survey, spørgsmål:4). Hvilket muligvis kan tilskrives følelsen af at skulle tilpasses samfundets strukturelle rammer, hvor de unge mødes af uddannelsessystemets præstationskrav og forventninger. Når respondenterne svarer *‘hverken eller’* i henhold til deres tilfredshed omkring FGU, kan dette udvise en oplevelse af ligestyldighed, og er på den måde negativt ladet. De unge kan blive ramt af ikke at indfri de normative krav, hvor de ikke ‘opfylder’ kravene til at gå direkte fra grundskole til ungdomsuddannelse og kan blive fremmedgjort i flere aspekter. Disse kan skrive sig ind i de forandringer jf. Rosas accelererende samfund, hvor senmoderniteten præges af den sociale- og kulturelle motor, som kan have indflydelse på de accelererende sociale forandringer, og acceleration af livstempo.

39% af respondenterne tilbringer aldrig tid sammen efter skole, med deres skolekammerater på FGU – hvilket kan omhandle flere momenter (ibid.:5). De unge er del af et samfund, hvor den sociale acceleration ifølge Rosa er en uundgåelig del af deres liv, og kan derigennem præges af disse vilkår. Denne manglende tid kan ses i lyset af det pres de oplever i deres hverdagsliv, som kan være med til skabe en distancering fra de andre unge de omgås med i FGU. I forlængelse af distanceringen kan det fremmedgørende element være i spil – dette da der kan ses en kobling i det sociale, inden- og udenfor FGU’s rammer. Det er nærliggende at stå kritisk i forhold til elevrelationerne i FGU-regi, da det jf. ovenstående kan virke ikke-responsiv.

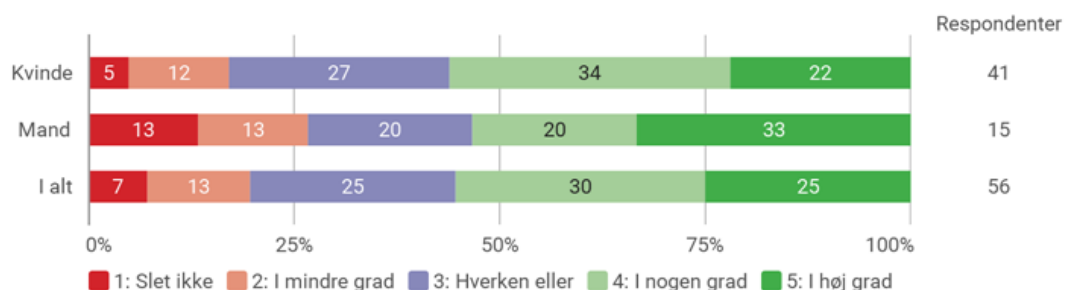
Kvaliteten af at være sammen med andre, kan rumme modsætningsfyldte fortællinger. Samværet med andre, kan have en betydning i forholdet til oplevelsen af ensomhed. Heraf kan manglen på tilhørsforhold og samværet med andre, skabe afsavn, og muligvis være bidragende til ensomhedsfølelsen. Samtidig, kan det sociale liv og hverdagen der er fyldt med fritidsinteresser, have indhold af høje forventninger. Individuelle forventninger, som både stiller krav til egne ønsker og mål, men også til andre individer. Disse forventninger kan

påvirke kvaliteten af de sociale relationer og værdien af fritidslivet. Jf. Antonovsky, kan kvaliteten og værdien i mødet med andre, opleves begribeligt, såfremt at individerne i interaktionen med hinanden, mødes i et rum, hvor forståelsen for hinanden er gensidig til trods for uforudsigelighed. Når dette frembringer en sammenhængende oplevelse, vil det skabe ressourcer til at klare individuelle krav og bidrage til en oplevelse af håndterbarhed. Mestringen og meningen vil endeligt medvirke til et stærkere OAS.

Til spørgsmålet om respondenternes fritidsinteresser, beskriver 32%, at de ikke har nogen, hvilket betyder at de ikke laver noget aktivt efter skole (ibid.:6). Den individuelle udvikling, som Antonovsky nævner der beror og eksistere i hverdagslivet – i samspil med indre forhold og ydre betingelser, spiller en central rolle for den menneskelige væren og handlen. Når op til 39% af respondenterne tilbringer meget tid alene efter skole, samtidig med at 1/3 ingen fritidsinteresser har, kan dette påvirke respondenternes handlen og udvikling. I denne betragtning skal det ydermere ses i lyset af, den overgang de unge elever befinder sig i, i udviklingen fra ungdomslivet til voksenlivet. Særligt fordi individets oplevelser, relationer og erfaringer, bliver rigere i det omkringliggende miljø ifølge Antonovsky.

15% af respondenterne oplever deres helbred (fysisk og psykisk) som *dårligt, mindre godt*, og 30% *hverken-eller* (ibid.:9). Dette er interessant i forhold til de samfundsstrukturer som Rosa fremhæver i hans teori omkring den sociale acceleration. Set med et samfundskritisk blik, kan de unges helbredstilstand ses som et resultat af samfundets påvirkning. Der kan i denne kontekst sættes spørgsmål ved og diskuteres, hvorvidt FGU er med til at løfte de unges trivsel, og skabe de nødvendige rammer derom.

I forhold til oplevelsen af trivsel svarer 7% af respondenterne, at de *slet ikke oplever at trives i deres hverdag*. 13% oplever det i *mindre grad* og 25% *svarer hverken – eller* (ibid.:11).

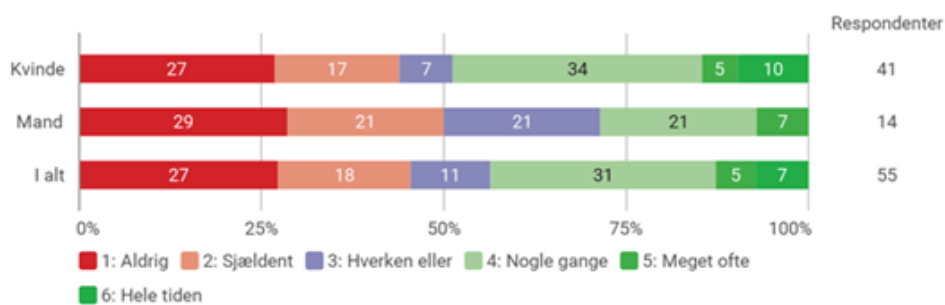

Figur 10 - Survey-spørgsmål om trivsel i hverdagen

Der er knap 45% der i mindre eller højere grad, ikke oplever trivsel i deres hverdagsliv. Samfundets normer og værdisæt, kan komme til udtryk gennem følelse og tanker fra respondenterne. Når 7% af respondenterne beskriver en oplevelse af slet ikke at trives i hverdagslivet og 9% tilsvarende beskriver at være meget utilfredse med deres liv, kan der være en oplevelse af at føle skam, være ked af det og samtidig en oplevelse af at det burde være anderledes (ibid.:12). I det accelererende samfund, hvor oplevelsen af at skulle præstere og leve op til samfundets forventninger og krav, kan dette muligvis bidrage til en øget mistrivsel. Forsat at der er en løbende tendens i samfundet, hvor de unge har alle muligheder tilgængelige - og heri kampen om det perfekte. Oplevelsen af mistrivsel og manglende evne til at kunne præstere, kan i et problemorienteret øjemed skabe en form for ubalance og disharmoni i de unges liv. Dette kan komme særligt til udtryk i respondenternes intentioner og de individuelle- samt samfundslige normer. Et normativ i en forståelsesramme, af hvordan ungdomslivet og hverdagslivet er og bør være.

Til spørgsmålet om *‘hvor ofte er du i kontrakt med familie, venner og bekendte?’*, svarer 2% *‘aldrig’*, 2% svarer *‘sjældent’* og 9% svarer *‘hverken eller’* (ibid.:13). Kontakten til familie og venner kan danne grundlag for de sociale erfaringer. I den manglende kontakt og uden tilknytning til nære relationer, kan der som nævnt i vores begrebsliggørelse af ensomhed, opstå en ubehagelig følelse. En mulig usikkerhed i de sociale behov, som kan have en stor betydning for oplevelsen af ikke at være noget værd – en følelse der kan forårsage mistrivsel.

En følelse af mistrivsel, kan være medvirkende til en voksende oplevelse af ensomhed. Følelser som altoverskyggende kan skabe begrænsninger og uhåndterbare situationer i hverdagslivet. Til spørgsmålet hvorvidt respondenterne oplever ensomhed, svarer 7% at de oplever ensomhed *hele tiden*, 5% svarer *meget ofte*, 31% svarer *nogle gange* og 11% svarer *hverken eller* (ibid.:14).

Figur 11 - Survey-spørgsmål om oplevelsen af ensomhed

Når det levede liv bliver uhåndterbart, skriver Antonovsky sig ind i et hverdagsliv, som ikke opleves meningsfuldt. Når individet ikke opnår tilstrækkelige modstandsressourcer, vil de kommende belastninger være truende for helbredet og på den måde kan en uhåndterlig oplevelse af ensomhed, være en livshæmmende faktor.

I vores kvantitative empiri rejser spørgsmålet sig om, hvad der er på spil i forhold til oplevelsen af ensomhed. Respondenterne er blevet stillet åbne svarkategorier, hvor der er mulighed for at beskrive dette som fænomen. Alle citaterne er udtaget fra spørgsmål 15 i Bilag 12. Besvarelserne rummer perspektiver som udfolder ensomhedens konsekvenser: af fysisk og psykisk karakter, rammer for ensomhed og nære følelsesaspekter - der alle giver eksempler på, hvordan ensomhed kan vise sig og hvilken betydning den kan have for den enkelte respondent. Respondenterne har til spørgsmålet om *'hvordan oplever du ensomhed?'* skrevet flere svar, som ifølge Rosa kan omhandle fremmedgørelse fx:

Fremmedgørelse fra rummet: *'Oftest som et tomrum, hvor man føler at man er alene, og ikke har nogen at tale med/være sammen med', 'Fordi jeg ikke bor tæt på min familie', 'Fordi jeg ikke har familie i dag Danmark'* (Citat:15)

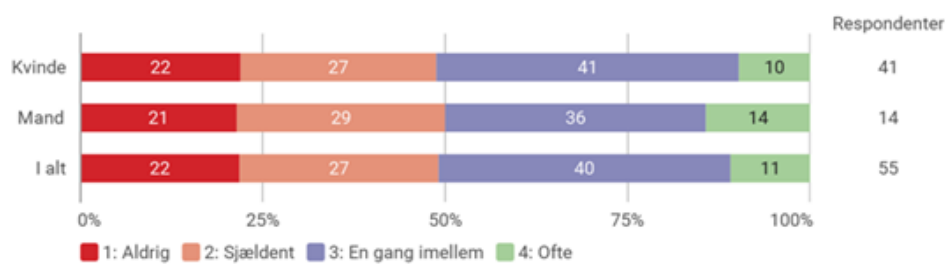
Fremmedgørelse over for vores handlinger: *'Som en meget tung vægt hvor jeg ikke rigtig kan gøre noget produktivt'* (Citat:15)

Fremmedgørelse over for sig selv og andre: *'Jeg føler mig udenfor, som om alle andre har et liv, jeg ikke kan være en del af', 'Jeg føler ikke rigtig at det har en betydning, om jeg er her eller ej', 'Jeg er meget alene', 'Fordi min familie er fremmedgjorte fra mig', 'Føler mig bare isoleret og kan ikke relatere til mange andre i min aldersgruppe', 'Når jeg ikke bliver inviteret til noget i fritiden, og ser alle andre har det sjovt', 'Når man ikke bliver snakket til på hele skoledag af dem man går sammen', 'Jeg føler mig meget ensom, nogen dage kan jeg være mega glad og andre dage kan jeg sidde alene og græde', 'At der er ingen der vil mig', 'En dårlig følelse af alenehed', 'Næsten som at føle sig usynlig'* (Citat:15)

Respondenternes svar er indplaceret i de respektive fremmedgørelsesdimensioner for at belyse de forskellige svar omkring oplevelsen af ensomhed. Ifølge Rosa kan respondenternes oplevelse af ensomhed skrives ind i relationen mellem selvet og verden, og hvor flere oplever at føle sig fremmedgjort i det accelererende samfund. Dette er med til at skabe en forståelsesramme for kompleksiteten af ensomhedsfølelsen, da der jf. Antonovsky er et

individuet erfaringsgrundlag for det enkelte individ. Rosa fremskriver højhastighedssamfundet som årsag til både sociale forandringer og ligeledes et højt livstempo, hvor mulighederne for resonanserfaringer påvirkes. Dets mere subjektet oplever manglende resonanserfaringer, dets mere kan denne blive resistens overfor oplevelsen af resonans. Således kan manglende resonansrelation og responsivitetserfaringer have betydning for subjektets identitet og mulige socialitet. Dette kan for respondenterne betyde, at hvis de ikke oplever meningsfuldhed i deres hverdagsliv og samtidig kan have vanskeligt ved at mestre denne, kan det påvirke deres 'væren i verden' - og genklangen mellem selvet og verden kan blive forstummet. For respondenterne kan dette betyde, at der kun skabes det som Rosa beskriver som et 'ekko', hvori der ikke fremkommer en respons fra verden. Der mangler derfor den nødvendige variation subjektet og verdenen imellem, for muliggørelsen af resonans.

Til spørgsmålet om ' *hvor ofte føler du dig isoleret fra andre?*' svarer 27% 'sjældent', 40% svarer 'en gang imellem' og 11% svarer 'ofte' (ibid.:16).

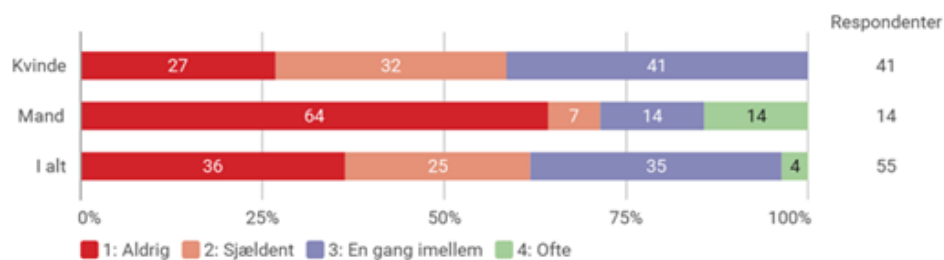
Figur 12 - Survey-spørgsmål om isolation fra andre

Over hver 10'ende adspurgte respondent, svarer, at vedkommende ofte føler sig isoleret fra andre. Oplevelsen af at føle sig isoleret fra andre, kan jf. Antonovsky skrive sig ind i mangel på mening og kontrol over sit eget sociale liv. I et ensomhedsperspektiv, kan oplevelsen af social eksklusion have en stor betydning. Dette da ønsket om at indgå samt vurdere egne sociale relationer og disses kvalitet, hele tiden er til forhandling. Vi har tidligere beskrevet ensomhed, som koblet til det enkeltes individs egne behov og vurdering af sociale relationer. Dette sat i forbindelse med ensomhed som et samspil mellem personlige, kulturelle og situationelle faktorer. Der kan være en flerdimensionel affære på spil i oplevelsen af ensomhed, hvoraf oplevelsen af isolation fra de sociale rammer, kan skabe forringet oplevelse af trivsel. Antonovsky vil betegne dette som en svækkende sundhedstilstand.

Den flerdimensionelle betragtning af ensomhed, kommer også til syne i spørgsmålet om oplevelsen af ensomhed, til trods for den sociale kontakt og samværet med andre. Til spørgsmålet om *‘Oplever du nogle gange at føle dig alene, selvom du er sammen med andre?’* svarer 18% *‘sjældent’*, 7% svarer *‘hverken eller’*, 33% svarer *‘nogle gange’* og 11% svarer *‘meget ofte’* (ibid.:17).

Knap 44% af vores respondenter, oplever i mindre eller højere grad, at føle sig alene selvom de er sammen med andre. Vi har i vores begrebsdefinition skelnet imellem, oplevelsen af ensomhed og *‘alenehed’*. Denne som skrevet, at et individ, godt kan være alene uden at føle sig ensom. Imidlertid kan oplevelsen af at føle sig alene i nærværet af andre, tilskrives forskellige betydninger. Vi forholder os kritiske til måden, hvorpå vi har stillet spørgsmålet. Dette da vi ikke entydigt kan stille en sammenhæng mellem oplevelsen af at være alene og/eller føle sig ensom. Alligevel er det interessant at betragte, at en så høj andel føler sig alene i sociale kontekster. Jf. Rosa, kan dette have en betydning i forhold til nævnte fremmedgørelse af rummet. Hvor oplevelsen af at være fysisk til stede, i samspil med den sociale accelerations påvirkning, skaber *‘tavse rum’*. Disse tavse rum, kan i en vis udstrækning, skabe en følelse af at være alene til trods for at være fysisk tæt på andre.

Til spørgsmålet om *‘Oplever du, at ensomheden påvirker din trivsel og hverdag?’* svarer 25% *‘sjældent’*, 35% svarer *‘en gang imellem’* og 4% svarer *‘ofte’* (ibid.:18)

Figur 13 - Survey-spørgsmål om ensomhedens påvirkning på trivsel og hverdag

39% af de adspurgte respondententer, oplever en gang imellem eller ofte sammenhæng mellem ensomhedsfølelsen og dennes påvirkning på trivsel og hverdag. Der fremkommer i den forbindelse særlige interessante momenter, når vi åbent stiller spørgsmål ind til deres oplevelser af ensomhed i hverdagslivet.

Hertil svares der bl.a.: *“Hvis jeg endelig føler mig ensom i hverdagen, føler jeg mig umotiveret”* (ibid.: 19), og *“Den fjerner min gå-på-mod”* (ibid.). Jf. Rosas beskrivelse af det

ukontrollerbare, møder de unge verden som agressionpunkt. Dette møde kan skabe grobund for resonanserfaringer. Citaterne kan dog fremskrive følelser af frustration og fortvivlelse. Dette kan i kontekst med fremmedgørelsen afspejle en tilbagetrækning, som kan være grobund for følelsen af ensomhed. Afmagten som ifølge Rosa kommer i forlængelse af fremmedgørelsen, fremskriver respondenterne: *“At jeg ikke har motivation til og komme op i skole og er ked af det”* (ibid.). Respondentens væren-i-verden kan her være præget af en tilstand som ikke er responsiv, og på den måde afviger fra at blive berørt af denne. Denne mulige relationsløse relation som ses i respondentens afmagt, kan tilstedekomme følelsen af ensomhed. Afmagten kan ligeledes udfolde sig indenfor det relationelle. En anden respondent skriver: *“Jeg er meget trist og nedtrykt, og har det svært med at finde ind i en gruppe i opgave”* (ibid.). Citatet kan skrive sig ind i, at den unge har svært ved at skabe et relationelt fundament, og kan udtrykke afmagt ved at bruge ordene *‘trist’* og *‘nedtrykt’*. Det manglende relationelle fundament, som citatet fremskriver, kan udtrykke betydningen af det sociale aspekt set i et ensomhedsperspektiv. En anden fortæller den relationelle betydning, som en mulig kobling til ensomhed: *“Har ikke så meget venner”* (ibid.). Her kan muligvis ses en sammenhæng mellem det sociale og følelsen af ensomhed, men det fortæller ikke om kvaliteten af fællesskabet, som bliver nævnt længere oppe i afsnittet. En anden respondent skriver kortfattet ind i kompleksiteten af ensomhedspåvirkningen i hverdagen, med citatet: *“Forskellige måder”* (ibid.). Det kan tale sig ind i de forskellige fremmedgørelsesdimensioner som beskrevet, hvor det accelererende højhastighedssamfund fordrer til fremmedgørelse på flere arenaer. Det fremmedgørende aspekt kan umiddelbart ses i følgende citat: *“Den påvirker min hverdag meget og jeg føler mig meget alene men jeg ved godt eneste ene at jeg ikke er alene”* (ibid.). Heri kan ses en følelse af at være omgivet af en verden, som ikke responderer tilbage til respondenterne, hvor den verden kan virke kold, og jf. Antonovsky på individniveau, kan forstærke en følelse af en mindre OAS. Disse følelser kan skabe en sfære af mistro for den enkelte unge, som kan kobles til oplevelsen af ensomhed. Mistrivlsen kommer endvidere til udtryk hos disse tre respondenter: *“Jeg har ondt i brystet”* (ibid.), *“En ‘ked af det’ følelse”* (ibid.) og *“Bliver trist, overtænkning”* (ibid.). Mistrivlsen kan skabe grobund for en forstummet genklang til verden, hvor der ifølge Rosa ikke er mulighed for resonanserfaringer. I forlængelse af dette, i spørgsmålet om respondenterne har perioder hvor de føler sig uønsket alene, svarer 33% *‘nogle gange’*, og 15% *‘meget ofte’* (ibid.:20). Det er procentvis 48% der i et omfang har følelsen af at være uønsket alene. Dette kan muligvis tale sig ind i en utilsigtet dysfunktionel deceleration, hvor de unge gennem den sociale accelerations bagvedliggende mekanismer, reagerer på accelerationspresset. Tillige

favner den empiriske data om en gruppe unge, som kan have en manglende fællesskabsfølelse. Denne følelse kan fremvise vigtigheden af det sociale aspekt i hverdagslivet, som kan forplante sig gennem mistrivsel. Den uønskede situation denne gruppe unge står i, kan fremskrive et element af utilstrækkelige individuelle ressourcer hos det enkelte subjekt. Her kan de samfundsmæssige krav være omfattende, hvori håndterbarheden jf. Antonovsky ikke er tilstedeværende i hverdagslivets udfordringer. I denne proces kan meningsfuldheden i det sociale, miste sin karakter og betydning, da det følelsesmæssige engagement er fraværende, og deraf fremkomsten af ensomhedsfølelsen.

5.2 Primære empiri - Interview

Den følgende analyse vil være opdelt i tre delanalyser. Dette valg på baggrund af at skabe et overblik og belyse samt anskueliggøre ensomhed som et mere komplekst fænomen. Vi har tidligere beskrevet tilgangen til ensomhed, som en endimensionel betragtning, hvor ensomhed i faglitteraturen, uanfægtet er koblet sammen med manglende fællesskaber. Vi ønsker derfor med inddragelse af informanternes beskrivelser, fortællinger og oplevelser, at afdække de mangeartede nuancer der kan være på spil i denne kompleksitet. Dette ved at udfolde ensomhed koblet til kodningerne: *hverdagsliv, trivsel og sociale aspekter*.

Analysen tager afsæt i den kvalitative indsamlede empiri fra vores fire elevinformanter samt to lærerinformanter, alle fra FGU i Fårevejle. Alle informanter vil i en vis udstrækning indgå i alle delanalyser, såfremt at deres fortællinger kan og vil bidrage til en dybere forståelse af ensomhed. De er som beskrevet i metodeafsnittet alle blevet anonymiseret og informanterne fremgår i analysen som E1, E2, E3 og E4, samt L1 og L2. Når vi vælger at analysere med udtagelser fra både elever og lærere, er det med henblik på at udfolde sammensætheden der udspiller sig i hverdagen på FGU i Fårevejle, for endvidere at kunne favne om de alsidige nuancer eller aspekter som oplevelsen af ensomhed kan rumme.

Afslutningsvis vil analyseafsnittet blive sammenfattet og efterfølgende danne grundlag for diskussionsafsnittet.

5.2.1 Hverdagsliv

I denne delanalyse vil vi skildre informanternes hverdagsliv og dennes betydning i forhold til de samfundsstrukturer, kulturelle og sociale strukturer, for derigennem at belyse og fremanalysere forståelsesrammen for den sociologiske sammenhæng i det senmoderne samfund. Analysen om hverdagsliv vil tage afsæt i både teori fra Rosa og Antonovsky, hvor denne kobles til ensomhed.

Ifølge Rosa har senmoderniteten skabt forandringer i både samfund og de kulturelle strukturer. Det moderne menneske kan opleve et liv præget af højt tempo, acceleration på alle livets arenaer, hvilket omhandler familieliv, venner, uddannelse, arbejdsmarkedet og arbejdslivet. Den sociale og kulturelle motor, som Rosa fremskriver som drivkraft for accelerationssamfundet har afsæt i et samfund præget af en konkurrence- og præstationskultur. Et samfund præget af høje krav og forventninger. Begge disse faktorer beskriver CEFU som mulige årsager for mistrivsel blandt unge. Rosa fremskriver, at mistrivsel kan påvirke subjektets forbundethed til verden og således kan en form for deceleration, hvori subjektet eller en gruppe, kan både utilsigtet eller tilsigtet 'trække' sig fra det omkringliggende accelererende samfund. Ligeledes kan mistrivsel grundet manglende forbundethed skabe fremmedgørelse. I denne fremmedgørelse kan ensomhed udvikles, grundet manglende tilhør eller resonans.

I beskrivelserne fra vores informanter, fortæller tre ud af fire, at de er påbegyndt FGU, da de ikke kunne opfylde karakterkravet for optagelse til erhvervsuddannelserne (Citat, E1:41, E2:34, E3:18), hvilket kan tale sig ind i nogle forandrede samfundsstrukturer og ændrede institutionelle vilkår. Disse krav kan afstedkomme fra den sociale motor, som kan have afsæt i konkurrencesamfundet, der kan være medskabende til en acceleration af social forandring, da konsekvenserne diskuterbart herfor, er at de unge frafalder uddannelsessystemet.

Den kulturelle motor, som en del af drivkraften til acceleration af social forandring kan ligeledes kobles til empirien. Interessant er, E1 som beskriver et meget aktivt ungdomsliv, hvor han ofte er sammen med sine venner og praktiserer adskillige aktiviteter – og samtidig formår at være online på de sociale medier (Citat:E1:312-340). Dette skriver sig ind i en forandret ungdomsliv, hvor Rosa beskriver den vestlige kulturelle logik som summen og dybden af de erfaringer, man gør sig gennem livet. Hvor et fuldt liv bliver sidestillet med et godt liv.

Informant E1, E2 og E3 fortæller alle, at de er skoletrætte, og at de i gennemsnit har været to år på FGU for at løfte deres faglige niveau (Citat: E1: 63,64,90, E2:6,100 E3: 4,168,172). Trods skoletræthed giver alle tre informanter, udtryk for en tilfredshed ved FGU og ligeledes udtryk for en tilfredshed i deres hverdagsliv (Citat: E1:100, 271-277, E2:66, E3:134) hvilket muligvis kan afspejles i informanternes OAS set i forhold til et trivsels- og relationelt aspekt. Dette gør sig ligeledes gældende for E4, som fortæller at han kun har boet tre år i Danmark og kom til FGU i begyndelsen af 2022 (Citat: E4:2,48). E4 fortæller, at han er glad for FGU, da han kan lære flere forskellige fag til forskel fra sprogskolen, hvor han kun skulle lære dansk (Citat: E4:28).

Hos vores målgruppe kan empirien give et indtryk af et hverdagsliv, som på forskellig vis, er præget af acceleration og en individualiseringskultur. Rosas accelerationsteori tilbyder en forståelsesramme, når vi belyser empirien med en tidshungerende optik. Blandt vores fire elevinformanter kommer dette til udtryk hos E1, hvor denne i sit hverdagsliv har mange aktiviteter og et højt tempo (Citat: E1:312-340). E1's hverdagsliv kan beskrives som præget af både acceleration af social forandring, men ligeledes acceleration af livstempo. I forhold til acceleration af social forandring, fremskriver Rosa forandringer i både den sociale relationsdannelse, de sociale konstellationer og hele forandringstempoet af holdninger, værdier, mode og livsstil. Vi kan ikke specifikt konkretisere hvilke sociale forandringer der er på spil i E1's fortælling af sit hverdagsliv, men flere momenter kan give anledning til acceleration. E1's beskrivelse af sit hverdagsliv ligner meget det vestlige ungdomsliv, fyldt med mange aktiviteter, stort brug af de sociale medier, et højt tempo, og gerne vil klare sig godt på alle livets arenaer. E1 giver udtryk for et godt og vellykket liv, som indebærer et højt livstempo, fordi vedkommende ønsker at nå mange ting og aktiviteter sammen med sin vennegruppe. Ifølge denne, er der altid et fyldt dagsprogram sammen med vennegruppen eller sin familie (Citat: E1:312-340,594,595,608,609).

For E2 er det modsat – hans hverdagsliv handler primært om FGU, hvorefter han tager alene hjem og primært ser streamingtjenester samt er på de sociale medier. Han fortæller, at han trives alene, og at han gerne vil og har brug for at have noget tid alene (Citat: E2:182-185-220-223). Dette kan omhandle tilsigtet funktionel deceleration, hvor E2 bevidst trækker sig tilbage. Hans hjem bliver hans 'frirum', med plads til streaming og de sociale medier. Ikke desto mindre finder vi forskellige modsætningsforhold i hans fortællinger og oplevelser, som måske omhandler andet. Han giver udtryk for, hvordan han trives alene, men samtidig undervejs i interviewet udtrykker han, at det er svært at have mentalt overskud til at være

sammen med vennerne. Det kan diskuteres, hvorvidt om informanten giver udtryk for en ambivalens, hvor han på den ene side trives i sin alenehed, men samtidig ønsker samværet med andre. Forhold som kan være svær at italesætte. Vi kan derfor kun gisne om betydningen af de forskellige modsætningsforhold i E2 udtalelser. Nogle af udtalelserne kan give anledning til at diskutere, hvorvidt E2 kan opleve en utilsigtet deceleration, som dysfunktionel konsekvens af den sociale acceleration. Som kommer til udtryk i oplevelsen af manglende mentalt overskud, dårligt humør og beskrivelse af ikke at være behagelig at være sammen med (Citat: E2:159,167-169). En mulig form for fremmedgørelse, hvor han kan blive hæmmet i forhold til sin relation til verden. Der kan være tale om fremmedgørelse over for handlinger og fremmedgørelse over for sig selv, hvilket ifølge Rosa omhandler disintegration og erodering af engagement, som beskriver subjektets splittelse og en afstandtagen i engagementet. E2's oplevelse af at være meget alene, kan muligvis handle om en afkobling fra tilværelsen, hvor forskellige faktorer kan spille ind: ikke så meget overskud, bruger mange mentale ressource for at få 'hverdagslivet til at løbe rundt' og derfor bliver 'overmættet' i 'ansigt-til-ansigts fællesskabet'. I forhold til handlingerne kan dette vedrøre, at det relationelle er blevet 'en vanskelig' størrelse, som han efterfølgende har svært ved at kaste sig ud i – det at tage beslutningen om at 'gøre forskellige ting' kan virke fremmedgjorte. Fx begynde til en ny sportsgren – hvilket han giver udtryk for, at han har lyst til, men ikke får gjort (Citat: E2:227-234). E2 giver som nævnt ovenfor udtryk for det manglende mentale overskud, og vanskeligheden i ikke at besidde dette overskud (Citat: E2:131). Disse modsatrettede udtalelser, kan muligvis forklare en form for fremmedgørelse. Ligeledes finder E2 det vanskeligt at være ung i dag, hvor han beskriver det som følgende:

“... Altså, hvis jeg skal være helt ærlig, så ville jeg faktisk hellere leve dengang i halvtredserne og halvfjerdsene. På den måde forstået [...], alle de ting der er forventninger for [...]. Jeg synes det ødelægger menneskeheden et eller andet sted. Vi bruger for meget tid på vores computere og telefoner. Så den måde at være ung på i dag, altså, jeg er begyndt at være glad for det” (Citat: E2:298).

Ligeledes beskriver E2:

“[...] efter jeg blev atten. [...] At nu må du tage dig sammen [...]. Der kommer flere forventninger til en jo ældre man bliver... Og det har jeg bare ikke, jeg føler bare at min barndom, den er gået rimeligt stærkt. [...] på XXX skole, de.

Der har jeg sagt til dem, at de skal huske at nyde, [...], mens de har deres barndom og deres teenageår. Det er en fantastisk tid, men jeg nåede bare ikke at nyde den ligeså, på samme måde” (Citat: E2:304).

Begge citater fra E2 beskriver hans oplevelse af hverdagslivet i dag, og hvilke udfordringer han oplever, som kan være forbundet til det. Hans oplevelser kan ifølge Rosa være acceleration af både social forandring samt livstempo. Således kan citaterne beskrive et højt livstempo, en livsverden hvori digitalisering gør et indtog, og således kan påvirke interaktion med hinanden og samfundet – og deri en mulig skabelse af social forandring, eftersom disse forandringer kan påvirke både holdninger, værdier, livsstil, sociale relationer og forpligtelser. Det kan belyses ud fra, at det enkelte subjekt skal leve sit liv til fulde og erobre mulighedsrum / betingelser gennem både det kontrollerbare og ukontrollerbare for derigennem at skabe resonans. E2 fortæller om sin tidlige ungdom, hvori en oplevelse at tage chancer og nyde alt hvad der overhoved er muligt at komme i nærheden af:

“Jeg nød den ikke så meget, som jeg kunne have nydt den. Jeg nød den, men.. [...] Hvis jeg skulle sige et godt råd til XXX (ham selv) tretten år, så ville jeg nok, gi ham et råd, om at han skulle, at det, at du skal nyde ALT. [...] så ville jeg nok have taget nogle flere chancer dengang, med hvad for nogle ting jeg turde. Eller hvad for nogle ting, jeg var bange for, altså. Taget mig mere sammen på nogle områder” (Citat: E2:306).

Ovennævnte citat fra E2 kan skrive sig ind i Rosas accelerationsteori. I forhold til det kontrollerbare / ukontrollerbare kan dette komme til udtryk gennem ønsket om at ville leve det fulde liv, som ifølge Rosa betragtes som det gode liv. Det vil sige ‘kaste’ sig ud i flere ting - og herigennem skabe oplevelser og erfaringer. E2 giver udtryk for ikke at ‘turde’, hvilket kan betyde at han undlod at gøre ting, som kan tale ind i at distancere sig fra det ukontrollerbare. Ifølge Rosa er det gennem det halvkontrollerbare at muliggørelsen af resonans opstår. For E2 bliver det u håndterbart og verden bliver stum, her kan der være tale om en form for fremmedgørelse. En fremmedgørelse overfor handlinger, og over for sig selv og andre. I denne mulige fremmedgørelse kan det omhandle, at E2 ikke er fortrolig med bestemte handlinger og derfor undlader at agere, da det ukontrollerbare kan blive usikkert og utrygt. Disse sociale forandringer og acceleration af livstempo er diskuterbart, eftersom Rosa

fremskrives at det senmoderne menneske *“for at bevare sin plads i ræset, må man være parat til at ‘kaste sig ud i det’, hver gang en lovende mulighed byder sig til”* (Rosa, 2014:93).

Citatet kan ligeledes afspejle, ifølge Antonovsky, et mindre stærkt OAS, da E2 giver udtryk for ikke at ‘turde og tage sig sammen’. Et mindre stærkt OAS, hvor aktiviteter eller begivenheder i hverdagslivet kan virke ubegribelige og u håndterbare. Det kan omhandle manglende ressourcer i forhold til det faglige, sociale eller personlige plan. Således kan dette påvirke oplevelsen af meningsfuldhed.

Dette adskiller sig fra E1, som sjældent er alene og helst vil være sammen med andre (Citat: E1:547). E3 adskiller sig fra E1 og E2, da han bruger det meste af sin fritid på arbejde, og beskriver, at han når kommer sent hjem, *“orker”* han ikke at være sammen med vennerne (Citat: E3:233-244). Han giver udtryk for at det handler om prioritering, hvor han sætter arbejdet forrest. Han fortæller, at han arbejder for meget – har svært ved at få hverdagen til at hænge sammen samt udtrykker behov for pauser, da han oplever at have meget om ørene (Citat: E3:159-164, 252). Ligeledes give E3 udtryk for hans behov for orden og styring (Citat: E3:55-60, 72). E3’s hverdagsliv synes at være præget af en høj grad af acceleration. Dette kan komme til udtryk både i acceleration af sociale forandringer, men også acceleration af livstempo. Skole og arbejde fylder det meste af hverdagslivet, hvilket ifølge Rosa kan omhandle et højt livstempo, hvor arbejdslivet har en central rolle, hvor tiden opleves knap og hverdagslivet meget travlt. Ligeledes favnes acceleration af den sociale forandring, eftersom venskaber primært opretholdes gennem anvendelse af de sociale medier.

I forhold til opvækst fortæller informanterne kort om deres skolegang, deres venskaber og deres familieliv. Disse informationer om informanterne kan bidrage til at belyse deres OAS i forhold til meningsfuldhed, hvorvidt de har oplevet deres hverdagsliv håndterbart og håndgribeligt. Deres forskellige oplevelser kan bidrage til at skabe en forståelse for mulig sammenhæng mellem OAS, fremmedgørelse og ensomhed.

Hos E1, der er blevet anbragt på et opholdssted som barn, fortæller om sit barndoms- og hverdagsliv. Barndommen beskrives som værende svær, både efter anbringelse, da far drak og var voldelig, men ligeledes en svær skolegang og en tidlig diagnosticering med ADHD (Citat: E1: 34-36, 154-158, 187,188, 356-358). E1 giver udtryk for en svær tid uden tætte kammeratskaber, og hvor hver dag efter skoletid, blev brugt alene på værelset (Citat: E1:448-453). Her kan E1 have oplevet en form for utilsigtet social deceleration, i forhold til at han træk sig fra et fritidsliv med fællesskaber efter skolen. Til spørgsmålet om E1 oplevede

ensomhed, siger han: *“Ja, der var jeg kraftedme meget, der lukkede jeg mig meget inde på mit værelse og bare ville være mig selv”* (Citat: E1:449). Han fortæller ligeledes: *“Det var... jeg havde ikke nogen venner, fordi den måde jeg fik venner på, det var at gå hen og tjatte til dem og gøre dem irriterede for at få venner”* (Citat: E1:455). Det er interessant og diskuterbart hvorvidt om diagnoseperspektivet kan være medskabende til mistriksel og således jf. Rosa vanskeliggør forbundetheden med andre og verden, hvilket muligvis i sidste ende kan medføre deceleration og fremmedgørelse.

E1 fortæller, at han efter endt grundskole, hvor karaktererne ikke var tilstrækkelige til at komme ind på EUD – mekanikeruddannelsen, kom på FGU. Han fortæller, at han i løbet af sin gang på opholdsstedet, udviklede færdigheder og strategier til at håndtere og mestre sin ADHD samt hverdagsliv. Dette som medskabende til etablering af nye relationer og fællesskaber, heriblandt et aktivt fritidsliv (Citat: E1:36). Ifølge Rosa kan denne forandring i hverdagslivet omhandle evnen til at skabe resonanserfaringer. Det er her interessant at analysere E1's forandring med udgangspunkt i Rosas resonansbegreb, men ligeledes Antonovskys OAS. Rosas relationsmodus fremskriver mødet med det kontrollerbare og det ukontrollerbare – det halvkontrollerbare. E1's fortælling omkring sin svære tid i forhold til sin barndom og skoletid, samt disses mange udfordringer, kan om muligt være forbundet med opvækst, diagnose, indlæringsproblemer, manglende venskaber og ensomhed. E1 fortæller, hvordan hverdagslivet og trivselen forandres, da han begyndte at 'håndtere' sin diagnose og mestrer de udfordringer, som han oplever forbundet med denne. Og i forbindelse med denne håndtering giver E1 udtryk for, at livet blev nemmere at begribe – da han fik strategier og ressourcer til at håndtere de mange aktiviteter som hverdagslivet rummer. I forhold til tiden i grundskolen, som han beskriver som vanskelig, opleves FGU anderledes og mere positiv. Mange nye venskaber etableres, skoledagen ligner ikke den traditionelle fra grundskolen, men er i langt højere grad praksisnær – og qua han er på Byg-linjen, er den boglige undervisning begrænset. Han sidder mindre stille og være mere fysisk aktiv, i fritiden er han ikke længere alene, men nærmest altid sammen med sine venner. Han oplever ikke længere ensomhed (Citat: E1:438-439). Den proces og forandring som E1 italesætter, kan skrive sig ind i skabelsen af resonanserfaringer – påbegyndt gennem relationsmodus og efterfølgende en transformationsmodus. Dette kan betragtes gennem E1 beskrivelse af sit hverdagsliv, hvor han oplever meningsfuldhed og en stor tilfredshed med sit liv, som betyder forandringerne i selvets møde med verden.

E2 beskriver en barndom, med en opvækst præget af skilsmisseforhold og tilknytning til specialskole – grundet indlæringsudfordringer. Hans opvækst kan anlægge grundlag for en række modsætningsforhold, da informanten til trods for udtrykket om en god opvækst, synes at tale sig ind i et manglende tilhørsforhold. E2 beskriver en succesrig periode i sit hverdagsliv, hvor han i forbindelse med afsluttet praktik som pædagogmedhjælper på en almen skole, blot ønsker at fortsætte sit hverdagsliv i denne kontekst (Citat: E2:97-104). Ønsket om at blive i praktikken, kan skrive sig ind Antonovskys teori om OAS, da han gennem denne oplever en meningsfuld hverdag, hvor de unge elever på skolen søger ham meget, og gerne vil fortælle om deres liv. De søger hans påskønnelse, råd og vejledning, som han føler bidragende til oplevelsen af meningsfuldhed. Han oplever, at han er kompetent som praktikant, da han får god feedback fra kolleger og elever. Dette kan tage afsæt i oplevelsen af begribelighed i hverdagslivet, da han udtrykker glæde i hverdagen, grundet de nødvendige ressourcer til at håndtere jobbet som praktikant. Det kan diskuteres om denne oplevelse af meningsfuldhed, er midlertidig fordi han ved tilbagevenden til FGU beskriver, at han ikke ønsker at være der.

Denne praktikoplevelse kan kobles til Rosas teori omkring resonans i mødet mellem det ukontrollerbare og kontrollerbare. Rosa beskriver resonans som mødet mellem det total kontrollerbare og det helt ukontrollerbare således det halvkontrollerbare. Når vi anvender Rosa optiske brille i forhold til kontrollerbarhed, skriver dette sig ind i fire forskellige processer som E2 gennemgår i forbindelse med praktikken. E2 møder gennem sin praktik både synlighed i indsigten og erkendelse af hans kompetencer som praktikant. Næste dimension er at gøre det muligt og deraf tilgængelig, hvilket omhandler etablering af praktikaftalen med en opstart og slutdato, dernæst at beherske opgaven – det vil sige jobbet som praktikant / pædagogmedhjælper. Han modtog ros fra kollegaerne og eleverne, hvilket kan have bidraget til en følelse af at kunne gøre en forskel og været nyttig i jobbet. Mødet med det ukontrollerbare kan muliggøres i interaktionen mellem E2 og praktiksted samt lærer- og elevgruppe. E2 kan på forhånd ikke kende udfaldet af praktikken, og adskillige ting, oplevelser og erfaringer kan ske i dette møde mellem subjekt og verden samt E2 og institutionen, lærer- og elevgruppe. Rosa fremskriver det ukontrollerbare som grundlæggende for resonans, hvilket skabes gennem fire forskellige forudsætninger, som Rosa definerer ud fra relationsmodus. Disse fire forudsætninger kan anvendes til analytisk at redegøre for resonans. Tager vi afsæt i ovennævnte, skal E2 i sin praktik blive berørt eller bevæget, for at resonans kan opstå. Han beskriver selv betydningen af praktikken, som de fire bedste uger i

sit liv (Citat: E2:74). Der kan være tale om en respons, som E2 'svarer' tilbage på, i form af sin begejstring og glæde ved praktikken – han gør en indsats, hvor både lærer- og elevgruppe er meget tilfredse og sætter pris på hans bidrag. Heri en indadgående og udadgående bevægelse, emotion, som ifølge Rosa omhandler bevægelsen mellem selvet og verden. Der skabes i denne bevægelse en transformationsmodus, som kan iværksætte resonanserfaring – en forandring. Denne resonanserfaring kan være etableret hos E2 og kan derfor bidrage til positiv forandring. Ud fra Antonovskys teori om OAS – kan samme aspekter gøre sig gældende. E2 kan opleve meningsfuldhed i praktikken, at det er begribeligt og håndterbart – som omhandler hans ressourcer til at indgå og bidrage som praktikant samt have en forståelse i forhold til opgaven, og dennes indhold, det kollegiale og det relationelle til kolleger og elever.

E3 fortæller og beskriver sin opvækst, som værende præget af en dårlig relation til sin biologiske mor, og hvor skolegangen var besværliggjort af indlæringsvanskeligheder. Hans barndom har været påvirket af et familieliv, hvor arbejdslivet havde en betydningsfuld rolle. Dette kan synes at have påvirket E3's egen arbejdsetik, som under påvirkning af den sociale acceleration og acceleration af livstempo, muligvis kan have påvirket oplevelsen af både skole, arbejds- og hverdagslivet (Citat: E3,264). E3 giver udtryk for, at han i begyndelsen ikke var tilfreds med FGU, da han oplevede og blev påvirket af institutionens opstartsvanskeligheder. Senere i skoleforløbet oplevede E3, en større glæde ved at gå på FGU og blev i sit forløb testet ordblind (Citat:E3:134). I forhold til hverdagslivet giver E3 udtryk for manglende overskud og derfor har behov for at koble af (Citat:E3: 185-188, 186-192). Han føler ikke det er muligt at arbejde mindre, selvom han oplever stres og tidsnød, og derfor vælger arbejdet fremfor vennerne. Han kan ikke svare på spørgsmålet om, hvad der er det bedste ved ungdomslivet, men giver udtryk for at han er ked af det. Han beskriver et ungdomsliv, hvor venner og bekendte deltager i festlige arrangementer og bruger store mængder af penge – han italesætter sig selv som gammeldags i denne kontekst (Citat:E3:283-288).

Ensomhed i hverdagslivet beskrives forskelligt af vores fire informanter, og det er interessant hvorledes de oplever og beskriver ensomhed. Til spørgsmålet om hvordan informanten vil beskrive ensomhed fortæller E1: ”*Det må jo så være sådan et liv, hvor man møder i skole, og så når man har fri, tager man hjem og bare sidder og ikke laver noget og ikke sådan... har nogen at snakke med...*” (Citat: E1:435). E1 fortæller, at han aldrig oplever ensomhed. Kun to gange på fire år, hvor der ikke var nogle han kunne være sammen med (Citat: E1:441-443).

E2 beskriver ensomhed som:

“ ... (Meget lang pause). Det er nok det der med at føle sig alene, at man ikke har særlig mange venner, der bor i ens by og man er nødt til at tage tog eller bus. At man ikke bare lige kan gå ind ved siden af til sine venner. Det er nok noget af det, jeg ser som ensomhed på nogle områder, hvor man virkelig har haft det svært, og man på anden vis, har brug for at bare, bare sige hej eller et eller andet... (lang pause)“ (Citat: E2: 320).

E2 fortæller, at han ikke oplever ensomhed, men virker tøvende og hans beskrivelse på ensomhed er meget sammenlignelig med beskrivelsen af hans eget liv. Vi kan kun gisne og tolke på hans udsagn og sammenholde disse med mange modsætningsforhold gennem hele interviewet. Til spørgsmålet om han oplever ensomhed, fortæller han: *”... puuuu, nej. Nej, faktisk ikke. Ikke som sådan. Det gør jeg ikke”* (Citat:E2:324). E2 beskriver dog samtidig at han kobler af, når han kommer hjem fra skole og sætter pris på sin alenetid. E2 beskriver sin alenetid som: *“Ja. Den alenetid, den er, den kan jeg godt lide. Og så bliver jeg så også pisseegoistisk, når jeg er alene”* (Citat: E2:326).

I forhold til E3's oplevelse og beskrivelse af ensomhed, fortæller han, at han ikke oplever ensomhed og ingenlunde har prøvet at være ensom, han beskriver ensomhed som: *“Ensomhed er jo at man sidder meget for sig selv, altså man ikke har nogen at snakke med, og sådanne noget, og man ikke kan få kontakt med nogen, altså”* (Citat: E3:470).

E4 fortæller, at han ikke oplever ensomhed, og han har vanskeligt ved at sætte ord på beskrivelsen af denne. Han gør mange ting alene og trives, efter eget udsagn, i sit eget selskab. Han lytter til musik, når han er alene hjemme på sit værelse. Han beskriver ensomhed: *“hvordan det kan være ensomhed, altså når man er alene, man kan føle ensom jeg jeg kan ikke beskrive det her”* (Citat: E4:128). E4 beskriver undrende, hvordan man kan føle sig ensom, når der altid er noget at foretage sig. Han beskriver følgende:

“jeg finder bare altid at lave noget, hvis jeg er alene, så sidder og så, hvis jeg er alene og begynder at føle mig ensom, så jeg finder bare noget ligesom, om jeg kan høre musik eller jeg rengøre og snakke om mine venner, jeg finder bare på et eller andet” (Citat: E4:144).

Det er interessant hvordan informanter hver især beskriver fænomenet ensomhed og ligeledes deres oplevelse af ensomhed. Flere steder undervejs i de forskellige interviews dukker der modsætningsforhold op, og disse forhold vil diskuteres og udfoldes i diskussionsafsnittet.

5.2.2 Trivsel

I denne delanalyse vil vi udfolde et trivselsaspekt, som både vil belyse informanternes generelle oplevelse af trivsel, men ligeså inddrage hvilken betydning ensomhed har for denne. Oplevelsen af trivsel vil belyses og udfoldes med afsæt i teori fra Rosa og Antonovsky, som i ovenstående analysedel 1.

Situationer fra hverdagslivet, både oplevelser og tanker, kan undertiden give en kortvarig eller langvarig oplevelse af ensomhed. Oplevelsen af ensomhed, kan uanset om den er kortvarig eller langvarig være ubehagelig, men den langvarige oplevelse af ensomhed og mistrivsel kan have en række alvorlige konsekvenser for det enkelte individ og samfundet. Særligt i ungdomslivet da oplevelsen af trivsel i samværet med andre, i eget selskab, spejling i andre, tryghed, meningsfuldhed og OAS, kan have en betydning for individets velbefindende samt for hvilken retning voksenlivet tager. Det er denne forståelsesramme som vi i delanalyse 2, ønsker at udfolde og få indsigt i.

Empirien favner om en oplevelse af trivsel, hos eleverne på FGU, som L2 beskriver som: en elevgruppe der kæmper med forskelligartede problematikker og har en umiddelbart "*stor bagage*" med sig, som i en eller anden grad skaber en belastning. L2 fortæller om gruppen af unge, som har en masse "*mudder*" i hovedet, som institutionen og lærerne forsøger at "*ruske ud*" og skabe mere sammenhæng og trivsel i hverdagslivet (Citat: L2:58-68). L2 beskriver også en gruppe af unge, som ikke har været en del af uddannelsessystemet i mange år og som derfor kan have svært ved at finde det nødvendige overskud til at præstere i skoleregi igen. Dette, hvor manglen på overskud kan have indflydelse på elevernes muligheder for at dygtiggøre sig, grundet forskellige hverdagslivsaspekter, og hvor det kan blive mere tydeligt hvilke elever der ikke trives (Citat: L2:203-208). Målet om dygtiggørelse i et accelererende og præstationspræget samfund, kan gøre det svært for de unge at gennemskue hverdagslivet og kan være medskabende til en forøget risiko for oplevelsen af mistrivsel og kaos. Rosa skriver sig ind i et konkurrencesamfund, som værende drivkraften for acceleration og vækst og hvor vigtigheden af at danne og dygtiggøre sin profil, bliver et essentielt mål for at være attraktiv som subjekt. Oplevelsen af at skulle præstere beskriver henholdsvis både informant

1, 2 og 3 (Citat: E1:67-76, E2: 77-78, E3: 438), og for E1 bliver det tydeligt, at målet om at præstere skaber et indre pres. E1 beskriver et pres i en eksamenssituation som henledte til en oplevelse af at *“lukke helt ned”* (Citat: E1:67-76). Presset kan begå sig i elevernes indre, som en følelse af ikke at være god nok og påvirke til en oplevelse af mistriivsel. Et pres, som også kan komme til syne, i en kappestrid om positionering i samfundet – hvor betydningen af den endelige karakter, spiller en afgørende rolle for fastholdelsen og/eller ekskluderingen i det moderne samfund. En ringe karakter, kan øge distancen mellem succes og fiasko og dermed være en betydningsfuld faktor for de unges oplevelse af trivsel. Det kan føre til en mistriivsel i det levede liv som ydermere kan bidrage til oplevelsen af ensomhed, måske særligt når de unge spejler sig i hinanden. Heraf kan det diskuteres om denne forringede oplevelse af selvværd og livstilfredshed, kan være bidragende til oplevelsen af ensomhed.

E3 beskriver oplevelsen af ovenstående:

”Ja nogen perioder synes jeg der er meget pres på mig, [...] Og det er jo ikke sikkert at jeg kan få mit forlænget år, [...]. Det er jo et problem at jeg ikke kan komme videre, for så kan jeg ikke få, så kan jeg ikke gå til eksamen, jo. Så vi kæmper jo så med at. For hvis der er for meget pres på, så er det så, så kan jeg ikke følge med, så bliver jeg dårlig. Og det er både på arbejdet, og det er også primært heroppe. Det er også derfor det har gjort, nogen perioder jeg ikke har været her” (Citat: E3:437-438).

Det kan synliggøre det underlæggende præstationspres og -krav der er til de unge, og som kan skabe en oplevelse af fysisk utilpashed. L1 beskriver:

”Ja fordi der er jo en årsag til at, hvis en elev altid er syg med migræne eller et eller andet. Jeg ved godt at man kan have migræne [...] der er nok noget andet, der gør at man ikke har, kan overskue at komme i skole ikke. Ja” (Citat: L1:204).

Samtidig beskriver E2 den glæde der er ved at gå på FGU sammenlignet med folkeskolen *”Prrr. Det har nok været at der ikke har været lige så høje forventninger, som når man gik i folkeskolen, men man blev nok heller ikke presset lige så meget”* (Citat: E2:77-78), fordi det er et sted hvor der er plads til alle og at dette mindsker oplevelsen af høje forventninger, både

stillet af dem sig og af “*systemet*”. E1 sætter også ord på denne oplevelse af glæde, til trods for, at han beskriver en konstant følelse af at være skoletræt (Citat: E1:89-96).

L1 fortæller, oplevelsen af at lykkes, er det der fylder mest for de unge på FGU. Dette refererer ikke direkte til en oplevelse af succes i uddannelsessammenhæng, men ligeledes i arbejdsliv, familieliv, nære relationer og venskaber (Citat: L1:160). De udfordringer som de unge kæmper med spænder bredt, og har alle en betydningsfuld rolle i forhold til oplevelsen af trivsel. For E3, fylder succes i arbejdslivet og denne pligtopfyldende prioritering, fylder meget i informantens hverdagsliv, så tiden med venner kan opleves knap (Citat: E3:381-390). Informanten beskriver også, at han ikke har været deltagende og mødestabil i perioder på FGU, fordi overskuddet har været mangelfuldt (Citat: E3:438). Det kan skrives ind i informantens ønske, om at skabe et solidt økonomisk fundament, som kan afspejles i tidligere nævnte konkurrencefaktorer. Men også tilskrives uønsket tidsnød for informanten og muligvis en oplevelse af burn-out syndrom, hvorved at deltagelsen på FGU kan synes eller prioriteres som mindre vigtig. Den manglende deltagelse kan være en form for funktionel deceleration, og dermed et frirum hvor informanten kan vende tilbage til skoleregi med fornyet energi og det nødvendige overskud. Denne prioritering er omvendt det som E4 taler sig ind i, hvor skoleregi defineres som et rum, hvor tiden skal bruges fagligt og hvor arbejdsliv, fritidsliv og relationer kommer i anden række (Citat: E4:69-70). I yderligere kontrast beskriver E1 en betydning og oplevelse af glæde og trivsel i selskabet og nærværet af andre, i et forholdsvist tempofyldt liv (Citat: E1:331-334).

Antonovsky skriver den følelsesmæssige og kognitive meningsfuldhed, ind i betydningsfulde aktiviteter som det enkelte individ oplever meningsgivne og som bidrager til et følelsesmæssigt engagement. Disse, som den enkelte er i stand til at mestre og dermed finde meningsfuldhed i. Det er forskellige hverdagsnære aktiviteter som informanterne finder mening i og mestre, og som derfor også har betydning for deres oplevelse af trivsel i deres hverdagsliv. Når vi spørger indtil informanterne om deres oplevelse af trivsel, svarer E1 at han har en oplevelse af et meningsfuldt liv, at livet er det gode liv og at informanten er tilfreds (Citat: E1:44-49, 272-277, 408-411). Til spørgsmålet om trivsel, udtrykker de fire unge informanter at trives og fortæller at de har et godt hverdagsliv. Dog kan nogle af svarene være modsætningsfyldte og vi kan betvivle om der i spørgsmålet er anlæggende til, at mistrivsel kan være et tabubelagt emne.

L2 beskriver i forbindelse med ovenstående, et arbejdsliv, hvor et behov for at skabe mening i elevernes hverdag, sættes i sammenhæng med “*Maslows Behovspyramide*” (Citat: L2:203-208). L2 beskriver den meningsfulde hverdag, hvor opnåelsen af basale behov som god søvn, mad og drikke mm. skaber større mulighed for meningsfuldhed og trivsel. Dette med en oplevelse af at de fleste elever allerede har dækket de basale behov, men blot mangler at kunne se meningen med livet, fordi ”*det er der rigtig mange der ikke kan se*” (ibid.).

E2 beskriver en oplevelse af meningsfuldhed i henhold til sit praktiksted, men italesætter samtidig en oplevelse af hverdagens muligheder og begrænsninger. Det bliver interessant, når vedkommende fortæller om den oplevelse af håndterbarhed, der kommer til syne det hverdagsliv han oplever tilknyttet sin praktik. En oplevelse af trivsel samt håndterbarhed af hverdagens udfordringer og omstændigheder, som skaber ressourcer til at klare de stillede krav, E2 beskriver:

”Men jeg går udenom den lange uddannelse for det kan jeg ikke [...] jeg føler ikke, at jeg hører til, til det der boglige mere. Jeg vil mere have en lavere rang på mit som pædagogmedhjælper eller noget lignende, også bare være mere tættere på børnene, fordi når jeg får en uddannelse inden for, kommer man jo til at arbejde højere i systemet og være mindre sammen med børnene. Og i den stilling jeg har haft i de fire uger, det har været som pædagogmedhjælper, [...] og har set nogle af de børn, som har haft mere brug for hjælp og det har fungeret fantastisk” (Citat: E2:40-44).

Oplevelsen af at finde tilhørsforhold og succes i praktikforløbet, er for E2 beskrevet som de fire bedste uger i sit liv (Citat: E2:65-76). Dette i modsætning til hverdagen på FGU, som kan føles uhåndgribelig og meningsløs, hvor informanten beskriver en følelse af ikke at være til stede og være mentalt fraværende (Citat: E2:97-104). Det generelle uddannelsesforløb synes trættende og FGU, giver E2 udtryk for, blot er en vej mod det endelig mål (Citat: E2:204-215). Kontrasten i fortællingerne, bliver muligvis tydeligere når E2 beskriver et hverdagsliv der ofte foregår alene. Denne alenehed kan have en betydningsfuld karakter til nævnte oplevelse af succes, tilhørsforhold og påskønnelse i praktikforløbet – bidragende til oplevelsen af at føle sig nyttig og heraf en hverdag som opleves mere håndterbar og meningsfuld.

Tiden i eget selskab beskriver informanten, som en oplevelse af mistrivsel i hverdagen ”*Min hverdag uden for skolen, den er rimelig trist*” (Citat: E2:119-122, 154-177). En beskrivelse af en hverdag, hvor beslutninger og stillingstagene fylder meget og hvor overskud og ressourcerne for at være sammen med andre ikke er tilstrækkelige. E2 beskriver en hverdag, hvor han oplever tilfredshed og betegner sin hverdag som perfekt. Interessant er det, at han i fortællingerne, på den ene side trives og oplever meningsfuldhed i det levede liv, men at han på den anden side oplever at mistrives på grund af manglende kontakt til relationer (Citat: E2:216-219). Fortællingerne kommer derfor til udtryk i en række modsætningsforhold, som kan tyde på, at der er nogle individuelle og relationelle faktorer, der kan have en betydning for oplevelsen af ensomhed. Disse kan ifølge Antonovsky, komme til udtryk i sårbare perioder eller overgange i skiftet fra noget velkendt til noget ukendt, og hvor der jf. Rosa stilles personlige og faglige krav til vedkommende. L1 fortæller i forlængelse af ovenstående:

”Ja, jeg tænker faktisk at, de fleste har et tilhørsforhold til i hvert fald deres hold, [...] der er nogle af holdene der har, der virker til at i større trivsel end andre hold, [...], der er forskellige ting som ligesom spiller ind i det. Men de kan godt li’ at være sammen med hinanden, de vil gerne hinanden. [...], der er nogen der ikke har lyst til andre end, måske sig selv, eller i hvert fald bare den lille gruppe de føler sig en del af, og er udfordret på det med at møde andre [...]. Det er svært for, det der med at møde noget” (Citat: L1:71-72).

L1 beskriver en oplevelse af, at nogle elever er lukkede og svære at komme indtil, og at elever der ikke er regelmæssige mødestabile er svære at motivere og fastholde. Ydermere fortæller L1, at det i højere grad er de elever der trives, som formår at være mødestabile på FGU (Citat: L1:132-139). Dette kan beskrive, hvilken betydning meningsfuldhed har i forhold til trivsel i tilværelsen. Herunder de iboende midler til at søge ressourcer og forståelse, til at bibeholde en oplevelse af håndterbarhed og begribelighed i hverdagslivet, og særligt i forhold til fastholdelse af mødestabilitet. Når mødestabiliteten fremhæves som en vigtig pointe, er det forud for det opbyggende netværk de unge har mulighed for at etablere, og de rammer som FGU skaber i forhold til trivsel. Samtidig har de individuelle oplevelser og erfaringer en væsentlig rolle for det arbejde, der lægger til grund for opbyggelsen af modstandsressourcer og håndteringen, af det som Antonovsky ville kalde for

stressfremkaldende tilstande. Disse tilstande eller belastninger kan imidlertid godt være udløst af en oplevelse af mistrivsel og ensomhed og derved en forringet sundhedstilstand.

Ifølge Antonovsky er de mestringsstrategier de unge erfarer i overgangen fra ungdomslivet til voksenlivet, vigtig for deres videre sundhedstilstand. E3 beskriver udfordringer i sin opvækst, hvori tilliden til nye mennesker, kan opleves svært. Denne begrænsning kan medvirke til mindre trivsel i mødet med det relationelle (Citat: E3:112-116). I modsætning til E2, der søger oplevelsen af succes og tilhørsforhold, fortæller E3 at han som en bevidst strategi, møder nye mennesker med en formodning om at de *“er nogle idioter”* (Citat: E3:112). I forhold til Antonovskys teori om meningsfuldhed, kan dette skrive sig ind i en oplevelse af modstandsressourcer, som E3, om muligt ikke formår at mobilisere. E3 beskriver om sin barndom, at hans mor ofte ‘snød’ eller ‘løj’ og dermed blev ‘utilregnelig’. Den opvækst som informanten beskriver, kan muligvis skabe manglende ressourcer af en legitim anden, og dermed bidrage til oplevelsen af manglende tillid og mistrivsel i mødet med andre (Citat: E3:112-116). Ligeledes kan dette være medskabende til manglende nære relationer og dermed en forstærket oplevelse af ensomhed, hvis ikke at informanten oplever eller erfarer at løse denne problematik på en tilfredsstillende måde. E1 beskriver som tidligere nævnt, en barndom der ligesom E3 også indbefattede en oplevelse af begrænsninger:

”Da jeg gik fra nulte til femte klasse, da var det svært. [...] jeg havde lyst til at tage en kniv og gå rundt og stikke til folk. [...] Det har virkelig været slemt min ADHD” (Citat: E1:356-368).

E1 beskriver en svær barndom, hvor diagnosen i sine handlinger og søgen efter det primære kontrollerbare kan gøre livet mere fremmedgjort. Rosa ville beskrive denne voldsomme handling som en situation, hvor informanten opleves at handle i afmagt, hvilket kan være fremmedgørende, hvor væren i verden og tilpasningen til denne ikke lykkes. Samtidig med at informanten gennem ungdomslivet formår at mestre diagnosen i en sådan grad, at han ikke længere føler sig påvirket af den. Det er i disse individuelle oplevelser, relationer og i de omkringliggende miljøer – herunder de tilbud og den hjælp der måtte befinde sig i disse, at dannelsen af erfaring og derved mulighed for at opleve mening bliver stærkere. Jf. Antonovsky beskrivelse af et stærkt OAS (Citat: E1:462-465).

En stærk OAS forudsætter et håndgribeligt og meningsfuldt liv, hvor ressourcer til at klare livets udfordringer er tilstedeværende. E3 beskriver en oplevelse af at være irriteret,

fordømmende over for sig selv og skamfuld i mødet med at håndtere skolemæssige udfordringer:

”Jamen primært når man skal skrive en SMS, så kan det påvirke mig, hvis jeg bliver ved med at skrive forkert, eller noget. [...] Hvis jeg skal have stavet noget, eller også hvis jeg skal læse nogen gange, så hvis det er svært for mig, synes jeg, at læse nogle af tingene. Hvis det er helt nye ord man ikke kender, eller noget, det kan godt påvirke mig lidt. [...] Jeg bliver irriteret. [...] Så kommer jeg til at sidde og dømme mig selv, lidt, altså skamme mig. [...] Jeg kæmper stadig med det, men jeg synes at det bliver bedre. [...] når jeg sidder og snakker med folk, som regel så kan folk, de kan se på mine øjne [...], hvilket humør jeg er i, [...] så kan man snakke med folk om det. Og en der har medlidenhed med en, det er også tit det der påvirker, [...] føler man at det er rart. Når man har lidt opbakning [...]” (Citat: E3:497-508).

E3 har og kan i mødet med andre, muligvis opbygge nogle begyndende mestringsstrategier, der kan skabe mere trivsel. FGU som uddannelsesinstitution har også nuværende igangsat nogle initiativer og midler til at øge oplevelsen af trivsel hos eleverne. L2 beskriver afslutningsvis i interviewet, til spørgsmål om hvad FGU gør for at fremme elevernes trivsel:

”... de har også noget trivselstime hver fredag i andet modul [...] jeg ved faktisk ikke helt hvad det er de laver [...]” (Citat: L2:233-234).

Hver fredag har FGU sat trivsel på skoleskemaet, hvor der er afsat ét modul. På daværende tidspunkt hvor vi foretog interviewet, var dette stadig forholdsvis nyt og denne lærer var uklar om modulets indholdet. Det er en interessant oplysning, at FGU vælger inddragelsesvis at benytte skoletiden til et trivselsmodul.

5.2.3 Sociale aspekter

I denne delanalyse vil der blive sat fokus på det sociale aspekt, hvilket omhandler de unges møde med det relationelle og de fællesskaber de indgår i. Det er gennem specialets litteraturstudie, at der er skabt et fokus og en undren over fællesskabets betydning for

ensomhed. Ensomhed i kontekst med fællesskaber, har en omfattende rolle i andre studier, forskning etc., og er derfor en faktor som ikke kan udelukkes.

Som de foregående delanalyser, vil kodningen om de sociale aspekter følge den røde tråd og tage afsæt i teorien fra Rosa samt Antonovsky. Samspillet mellem det sociale aspekt og de valgte teorier, vil skabe en forståelsesramme omkring fællesskaber, og hvilke determinanter deri, som er essentielle i henhold til ensomhed.

Det sociale aspekt kan jf. Rosa ses i kontekst med det relationelle, og det derfor interessant at betragte interaktionen mellem selvet og verden. Dette med hensigt på at klarlægge eventuelle fremmedgørelsesaspekter i deres liv, samt at udfolde de momenter, hvor etablering af resonans er mulig.

Det kommer til udtryk i kvalitative empiri, at alle fire informanter oplever at være en del af et fællesskab (Citater: E1:99-108, E2:81-88, E3:139-142, E4:37-42), når de omtaler FGU, og deres tilknytning til institutionen. Det er nærliggende at antage, at de rammer FGU opstiller, kan være grundlag for sociale konstellationer, og følelsen af at være en del af et fællesskab. E1 fortæller bl.a. omkring aktiviteter på skolen: ” [...] *nogle gange har vi nogle dage, hvor vi bliver her lidt længere...* ” (E1:110), og efter at blive spurgt ind til, om disse aktiviteter er planlagt, svarer E1:

”Ja, nogle gange er det noget som bliver planlagt. Sidste år med tømrelinjen, [...] der var mit hold og tømrelinjen ude og spille paintball mod hinanden”
(ibid.:112).

Citatet kan skrive sig ind i den betydningsfulde karakter, som de forskellige aktiviteter har for oplevelsen af fællesskabet og dennes berigelse til fællesskabsfølelsen. Ifølge Antonovsky kan E1, i mødet med sådanne aktiviteter, opnå følelsen af meningsfuldhed, og på den måde medvirke til et følelsesmæssigt engagement. Det meningsfulde i aktiviteten kan på den måde bidrage til, at informanten har en OAS, set i et socialt øjemed, og det meningsfulde kan deraf være et fundament for det relationelle. Ifølge Rosa, er det interessant at se på elementet af fremmedgørelse. Den relationsløse relation, som Rosa beskriver det, fordrer til at verden ikke giver genklang for subjektet. Aktiviteten som E1 beskriver, har været betydningsfuld og gjort indtryk og kan ifølge Rosa, derfor være svært at antaste som værende et relationsløst møde med verden.

E3 beskriver et godt fællesskab som:

” [...] man har den samme humor, og man kan snakke sammen om, altså, og man kan lave noget sammen herude, altså, når man er på hold sammen herude nogen gange, til nogle opgaver vi får” (E3:142).

Denne fortælling kan tale ind i det som Rosa beskriver som værende acceleration af social forandring. E3 ligger vægt på holdninger, værdier og det sociale sprog, som værende en vigtig faktor for det relationelle. Acceleration af social forandring er jf. Rosa en kritisk antagelse af de mekanismer der finder sted i det senmoderne samfund, hvor holdninger, værdier og det sociale sprog er i evig forandring, og bliver uhåndterbar i sin værdi. På baggrund af dette, er det interessant at anfægte informantens værdigrundlag for den gode relation. Når den sociale forandring er forankret i det uhåndterbare, kan det være essentielt, indenfor de relationelle rammer, at sammenslutte om de aspekter, som skaber en OAS for det enkelte individ. Håndterbarheden fremskriver den måde, hvorpå det enkelte individ kan stole på andre, og deraf den affødte tillid. E3 beskriver i forlængelse til den gode relation:

”Jaa, de betyder meget for mig, altså det er jo rart at man har nogen man kan snakke med en gang imellem, hvis der er noget der trykker en, eller hvis man har brug for hjælp til et eller andet, eller” (E3:192).

Tilliden kan ifølge citatet, afstedkomme gennem den fortrolighed der ligger i dialogen. Evnen til at kommunikere kan skabe en relation som er åben, og på den måde medvirke til at E3 opnår en sfære af tillid. Denne tillid kan være vigtig for E3 i forhold til det relationelle.

Ovenstående citater og eksempler fra informanterne, viser at der er en fællesskabsfølelse på den pågældende FGU. Det er interessant at påpege de sociale aspekter, da disse kommer mere til udtryk, når informanterne ikke er på FGU. På baggrund af dette, er det essentielt, med et kritisk blik på FGU'ens rammer, og de vilkår der ligger deri. Som tidligere nævnt oplevede E2 en større OAS, efter et meningsfuldt praktikforløb, og efter der bliver spurgt ind til om vedkommende laver noget efter endt skoletid, svarer informanten: *”Normalt laver jeg ikke noget, nej...” (E2:123).* Det kan derfor være diskuterbart, om kvaliteten i FGU-fællesskabet bidrager til OAS i fritidslivet.

Det kan ligeledes diskuteres om de unge som visiteres til FGU, ikke passer ind under det normativ som samfundet har opstillet.

L1 udtaler, at de unges fravær kan tilskrives mange momenter i deres hverdagsliv, som ikke kun medvirker til et manglende fysisk fremmøde, men et mentalt fravær i undervisningen (Citat: L1:42). Ifølge L1 omhandler dette, at de unge har udfordringer udenfor FGU's rammer. Ifølge Rosa kan citatet omhandle de unges problematikker, som kan have afsæt i acceleration af social forandring – En manglende stabilitet og samfundets forventninger kan påvirke nutidens unge. Det mulige pres som samfundet tillægger de unge, kan have en betydning for de unges ageren i FGU's undervisningsregi.

Samfundets stræben efter at have kontrol over de sociale aktører, og i denne kontekst de unge i FGU, kan være en plausibel faktor for hvordan de unge, ifølge Rosa, kan føle sig fremmedgjorte overfor det samfund de lever i. Fremmedgørelsen kan her ses i forbindelse med rummet, den relationsløse relation de unge har til den verden de lever i. Når de unge bliver visiteret til FGU, er der en række faktorer som kan være relevant i denne proces. En fælles determinant for denne visitering, omhandler dog, den mulige manglende fortrolighed i uddannelsessystemet og dermed følelsen af tilhørsforhold. Rosa fremskriver dette møde med verden, som værende tavs og kold. Set i et relationelt perspektiv kan den manglende følelse af at føle sig hjemme, muliggøre en oplevelse af ensomhed, da denne position kan skabe et skel mellem den enkelte og resten af eleverne i klassen. Dette ser sig gældende i E1's beskrivelse af tiden i folkeskolen (Citat: E1:448-455).

I et samfund som er i en evig optimeringsproces, er en tendens til at koble af i visse sociale konstellationer, jf. Rosa, decelerere. E3 finder en sammenhængskraft i arbejdet, hvilket viser sig at have en betydningsfuld rolle, gennem informantens opvækst. Ifølge Antonovsky har dette en betydning for, hvilke værdier og erfaringer som findes væsentlige, og er med til at skabe begribelighed, håndterbarhed og meningsfuldhed. Eftersom E3 finder OAS primært gennem arbejdslivet, kan dette have betydning for fravalget af de sociale konstellationer. E3 fortæller:

”Altså, vi snakker jo tit sammen, men det er ikke sådan så vi er sammen på den måde, ude for skoletiden af, men det er fordi jeg vælger at bruge tiden på at arbejde, i stedet for. Der har jeg jo noget socialt der, vil jeg jo kalde det for”
(E3:178).

Det fremgår af citatet, at E3 tillægger arbejdet sociale aspekter. Det kan diskuteres hvorvidt fravalget af vennerne, ses som en social forværrelse for E3, og den ensomhed som kan komme i forlængelse deraf. I forhold til Rosa og deceleration, beskriver informanten:

”Så når jeg kommer hjem, så er man jo træt, og så vil man bare gerne have fred og ro. Så det har jeg ikke rigtig haft, det der at man skal ud og være sammen med kammeraterne” (ibid.).

I den kontekst kan E3 udvise en deceleration, som værende en tilsigtet hastighedsnedsættelse, da han i det sociale sammenhæng føler sig nødsaget til at trække sig derfra. På den måde kan det blive en reaktion på det accelerationspres, som opleves igennem arbejdet. Presset beskrives højt, hvor E3 italesætter en følelse af stres, men oplever ikke muligheden for at skrue ned for arbejdspresset:

”Det er meget stressende. Der er flere der har sagt, at jeg skal skrue ned. Og det har de sagt herude, at jeg skal til at gøre, for så en eller anden dag, så går det galt” (E3:276).

Ifølge E3's udsagn, bliver arbejdet en så forankret del af hverdagen, at det kan være svært at overskue de sociale aspekter, som ligger udover arbejdet. Forankret, da arbejdslivet er en del af E3's opvækst, og deraf kan have en betydning for de valg han tager og oplevelsen af meningsfuldhed i hverdagen. Rosa beskriver hvordan krav, fleksibilitet og hastighed er momenter af det senmoderne samfund, i henhold til, den patologiske tilstand som samfundet skaber. Den tilsigtede fravælgelse af de sociale konstellationer kan bidrage til mulig funktionel deceleration – gennem afkoblingen. Funktionel for at E3 kan opretholde funktionsevnen på arbejdet, da der opleves en OAS gennem arbejdslivet. E3 kan muligvis ikke være undtaget de tidshungrende mekanismer og processer som er et samfundsmæssigt vilkår, og muligvis se sig nødsaget til at fravælge fællesskabet udenfor arbejdet, eftersom dette er en så forankret del af E3's livsverden, at denne prioritering kan forekomme naturlig, og derfor tilsigtet.

E3's situation viser modsætningsfulde forhold. På den ene side oplever han gennem sin barndom, en meningsfuldhed i arbejdslivet. En meningsfuldhed som kan sættes i kontekst til trivsel. På den anden side har omfanget af denne meningsfuldhed i hverdagslivet, en

omfattende karakter, at det kræver prioriteringer, for at kunne opretholde det funktionelle niveau. Det kan diskuteres hvorvidt E3 trives i det, trods det bevidste tilvalg.

Det er imidlertid påfaldende at se i forlængelse af den tilsigtede funktionelle deceleration, og se ind i den ideologiske deceleration. E3 beskriver i denne sammenhæng:

“Det ved jeg ikke rigtig, altså jeg er jo ikke sådanne en der hverken, der fester, det har aldrig været mig. Jeg er nok opdraget mere som den gammeldags type, i stedet for” (ibid.:446).

E3 italesætter et bevidst fravalg af ungdomslivet i det senmoderne samfund, hvor fester kan fylde og fordre til den kulturelle motor. Ved at fravælge dette, kan E3 skabe en afstandtagen til det ungdomsliv, som han er en del af, og deraf blive fremmedgjort fra det sociale. Denne afstandtagen og mulige fremmedgørelse i henhold til det sociale aspekt, kan deraf være et fundament for en ensomhedsfølelse hos E3. Det er interessant at bemærke, hvilke faktorer der spiller ind. I ovenstående beskrivelse ses vigtigheden, i at opretholde en arbejdsmæssig funktionalitet. Arbejdet kan her anfægtes som værende en måde at skabe en kontrollerbar tilværelse på, men ifølge Rosa er denne søgen og stræben efter kontrol, en måde hvorpå der er grobund for fremmedgørelse. E3 fortæller om manglende overskud i hverdagslivet, i henhold til det relationelle udenfor arbejdet. E3 anvender i stedet de sociale medier til at opretholde kontakt med de relationer vedkommende har etableret gennem sit liv. E3 fortæller: ” ... jeg bruger meget Facebook som jeg sidder og kigger på, altså, skriver tit til folk ik’ altså. Ser noget derinde ” (E3:342). Det kan fremstå uoverskueligt at være fysisk til stede med sine venner, men for E3 kan det blive en bevidst strategi at bruge sociale medier. Ifølge Rosa mister informanten gennem denne strategi, den fysiske nærhed, da E3 ikke behøver at være fysisk til stede, for at kommunikere og være deltagende i vennernes liv. På den måde kan der skabes et tavst rum, hvori identiteten i relationen svinder ind, da historien og erindringer mellem individerne, ikke er tilstedeværende. E2 fortæller om et stort forbrug af sociale medier, og fortæller kortfattet: ” Ja, rimelig meget... ” (E2:189). E2 fortæller at der er mange ting som fylder i hverdagen, og det er derfor svært for vedkommende at holde en fysisk kontakt. E2 beskriver:

”Også har jeg også haft rimelig meget oppe i hovedet med angst og så. Det kan godt være det er trygt at være derhjemme, men alligevel så begynder det også at blive lidt kedeligt i længden. Så det er lidt blandet med” (E2:131).

På den måde bliver det fremmedgørende sociale aspekt, et rum E2 kan være i.

Fremmedgørelsen som skaber et rum, som er koldt og ikke-responsivt, kan muligvis være med til at etablere et rum, der er håndterbart for informanten igennem forudsigeligheden, men det forstummede rum kan ligeledes være med til give en ensomhedsfølelse. Fremmedgørelsen kan derfor fremkalde den relationsløse relation, hvori den fysiske nærhed ikke er tilstedeværende.

For E4 ses den fysiske nærhed som værende essentiel for det relationelle. Her er det bl.a. gennem fritidsinteresser at E4 finder nærhed:

”Nå jeg har ikke noget skole, [...] jeg elsker at spille fodbold [...] jeg har en klub i Tølløse men nu er jeg, [...] fordi jeg bor her jeg tror jeg skal skifte til Holbæk...” (E4:54).

E4 beskriver betydningen af interaktionen med andre mennesker som værende vigtig, og heraf en tilknytning til det sociale aspekt. E4 oplever gode fællesskaber gennem FGU, men de relationer der betyder mest, er geografisk placeret andetsteds. Denne afstand er ikke til nogen hindring for E4, og han fortæller flere gange om, hvordan afstand ikke er problematisk for relationerne. E2 ser dog afstand som værende en hindring. Denne kontrast gengiver, at det sociale aspekt ikke kan ses i én henseende, men at den individuelle OAS har en betydning for, hvad der giver meningsfuldhed, håndterbarhed, og begribelighed for den enkelte. Dette fremstiller kompleksiteten, når det omhandler ensomhed.

5.3 Sammenfatning

Dette afsnit vil sammenfatte ovenstående analyser af kvantitativ- og kvalitativ karakter. Afsnittet vil kort opsummere problemstillingen for specialet, argumentet og dokumentationen for den samlede analyse. Den vil følge og lede op til retningsgivne diskuterbare elementer, som udspringer af analysens indhold. Analysen opererer på et mikro- og makroniveau, inddragsvis med teoretiske perspektiver fra Hartmut Rosa og Aaron Antonovsky.

Første kvantitative analysedel, beskriver en andel af unge, hvor knap 43% oplever ensomhed i en eller anden grad og hvoraf 7% oplever ensomhed *hele tiden*. Oplevelsen af ensomhed

beskrives på baggrund af manglende familierelationer, oplevelsen af at føle sig udenfor, manglende kammeratskab og indre følelser hvor alenehed og isolation jf. Rosa kan skabe en form for fremmedgørelse. Respondenterne beskriver ensomhed som en oplevelse af at have et tomrum og nærmest føle sig usynlig for omverdenen. Beskrivelsen af at være meget alene og hvor spørgsmålet om ens tilstedeværelse overhoved har en betydning.

Til spørgsmålet, om eleverne på FGU oplever at ensomhed påvirker trivsel og hverdagsliv, svarer 35% *en gang imellem* og 4% svarer *ofte*. Der er i alt 39% af de deltagende elever i undersøgelsen, som svarer at ensomheden, i en eller anden grad, påvirker deres levede liv og væren i verden. Oplevelsen af at føle sig alene til trods for at være i selskab med andre, beskriver 33% *nogle gange* og 11% *meget ofte*. Der er således 44% af de unge, som føler ensomhed, selvom de er sammen med andre.

Ovenstående kvantitative analyse, skriver sig ind i ensomhedens kompleksitet. Ydermere bliver disse perspektiver og beskrivelser, om end også synlige i den kvalitative empiri. Den kvalitative analysedel, beskriver et hverdagsliv, fra fire elevinformanter, der modsætningsvis beskriver det fede ungdomsliv kontra en hverdag, hvor følelsen af være trist ofte er til stede. Det bliver hos nogen af informanterne tydeligt, i disse modsætningsfyldte fortællinger, at oplevelsen af ensomhed i et vist omfang kan være et tabubelagt og følsomt emne at åbne op for.

I forhold til hverdagslivet beskriver informanterne momenter af betydning, hvilket gør sig gældende i deres opvækst, fritid, skoleliv og som kan have en betydning for deres trivsel og jf. Antonovsky deres OAS i hverdagen. Informanterne italesætter et hverdagsliv, hvor de hver især vægter deres tid og prioritering forskelligt. Dette kan synliggøre hvilken betydning de sociale relationer har for den enkelte informant. De fire informanter beskriver en oplevelse af trivsel, hvor E1 henholdsvis trives i et højt tempo med mange aktiviteter i sine nære relationer. E2 giver udtryk for at trives i et hverdagsliv i eget selskab. E3 beskriver et hverdagsliv, hvor han ifølge eget udsagn, trives i sit arbejdsliv og vægter dette højere end skole og venskaber. E4 beskriver et hverdagsliv, hvor han oplever trivsel i både fritids-, arbejds- og skolelivet, men hvor skolelivet bliver prioriteret som den vigtigste.

Beskrivelsen og oplevelsen af ensomhed hos de fire informanter, er derfor særlig interessant og bidragende i forhold til at udfolde fænomenet ensomhed. En oplevelse af ensomhed, hvor trivsel, tillid, mødet med andre, nære relationer, fritid og skoleliv mf. alle i sin kompleksitet er med til at skabe et individuelt hverdagsliv, og disses muligheder og begrænsninger.

6. Diskussion

I diskussionen vil vi med afsæt i analyseafsnittet samt data fra den nyeste sundhedsprofil, udfolde kritisk teoretiske perspektiver. Ud fra et samfunds kritisk blik diskuteres de forskellige momenter, som ensomhed bliver skabt af og er medskaber til. En oplevelse af ensomhed, som vil skrive sig ind i henholdsvis respondenternes og informanternes udsagn og set i et sociologisk sammenhæng. De samfundsmæssige og kulturelle strukturer og disses betydninger for de unges hverdagsliv, trivsel og sociale aspekter, vil indgå under et samfundskritisk blik. Således også en diskussion af de strukturer og vilkår som individet er indskrevet i, i det senmoderne samfund og disses påvirkning på den unge målgruppes levede liv og velbefindende. Diskussionen opererer på mikro- og makroniveau for at skabe den nødvendige forståelsesramme, som kan have en betydning for den sociologiske sammenhæng og dermed belyse og besvare specialets problemformulering.

Begge analyser fremskriver flere diskuterbare momenter, som i et mikroorienteret perspektiv, viser hvilken betydning bl.a. livstilfredshed, har for oplevelsen af ensomhed. Dansk Selskab for Folkesundhed, pointerer disponeringen af lavt selvværd og sociale færdigheder, som personlige determinanter der kan øge oplevelsen af ensomhed. Disse som ydermere kan mindske følelsen af at høre til og vanskeliggøre relationen med andre (Dansk Selskab for folkesundhed.dk 2018).

Samtidig belyser empirien acceleration på flere af livets arenaer, hvor fokus har været på hverdagsliv, trivsel og de sociale aspekters betydning for ensomhed. Det interessant og diskuterbart, hvorvidt forskellige institutionelle forandringer måtte have sine rødder i det accelererende samfund – som præges af både konkurrence- og præstationssamfundets indvirkning. Ligeledes samfundsmæssige vilkår, som stiller høje krav og forventninger til det enkelte individ, for at lykkes og mestres. Karakterkravene som blev indført i 2015 og konsekvenserne af dette, kan have en medvirkende betydning for, at mange unge ikke kommer i uddannelse (Uddannelsesforbundet.dk 2021). FGU blev etableret for at gøre de unge *'ikke-uddannelsesparate'* parate til uddannelse eller job (UVM.dk 2022). Den sociale- og kulturelle motor, er jf. Rosa drivkraften for den sociale acceleration. Det kan diskuteres, hvorvidt vores informanter synes påvirket og underlagt af disse institutionelle vilkår, men disse forandringer kan være medskabende til acceleration af social forandring. Disse krav og forventninger både i uddannelsessystemet, men ligeledes i hverdagslivet, synes at påvirke de unges trivsel. Ifølge Uddannelsesforbundet har erhvervsuddannelsernes karakterkrav betydet,

at færre unge påbegynder ungdomsuddannelse – 25% påbegynder ikke uddannelse efter grundskolen. Her ses en stigning på 10% over de seneste 6 år (Uddannelsesforbundet.dk 2021). Disse tal betyder, at en fjerdedel af unge, falder uden for uddannelsessystemet og herigennem kan miste oplevelsen af forbundethed, hvilket kan påvirke deres trivsel. Det er diskuterbart, hvorledes institutionen FGU er en foranstaltning etableret for at tilgodese de samfundsmæssige krav og forventninger. Data fra oktober 2021, viser et frafald på 2900 elever svarende til 25% sammenlignet med 2020 i FGU-regi (Via/ritzau.dk 2022). Hvoraf det kan diskuteres om dette kan skyldes en egentlig manglende forbundethed eller tilskyndes de stillede krav og forventninger.

FGU-Nordvestsjælland beskriver i deres tidligere præsenteret formål med uddannelsen: *“de unge skal rustet til at være herre i eget liv [...] og indgå i samfundslivet. [...] vi skal turde stille krav til unge – ellers svigter vi dem”* (Nordvestsjælland FGU 2022). I denne kontekst kan der sættes spørgsmål ved og diskuteres, hvorvidt FGU er med til at løfte de unges trivsel, og skabe de nødvendige rammer derom. Samtidig kan det diskuteres om eleverne, med rette motivation og hjælp, mestre at befinde sig i de forskellige samfundsstrukturer- og rammer. Interessant er det, at FGU har som formål at ruste de unge til at håndtere eget levede liv og præstere indenfor samfundets normer. Dermed bliver det til et mål, at de unge skal indgå i de nuværende samfundslige strukturer og handle indenfor disse, snarere end at gøre oprør imod dem og rykke til de forskellige strukturer. Ifølge Rosa abonnerer dette til en social kritik, hvorved de sociale betingelser som de unge er underlagt, kan foranledige socialt forårsagede lidelser – dermed kan de unges helbredstilstand ses som et resultat af samfundets påvirkning. Interessant er det at FGU har iværksat denne før nævnte trivselstime, og det kan diskuteres om modulet kan mindske oplevelsen af mistrivsel og ensomhed – og om denne muligvis kan være et værktøj til bearbejdelsen af de samfundsstillede individuelle forventninger. Ligeledes kan den stigende individualiseringstendens, hvor den mindre tid til elever, personlige samtaler og -kontakt, professionaliseres i samspil med et trivselsmodul. Dette muligvis, som et redskab tilknyttet samfundsmæssige vilkår, til at fastholde eleverne og dermed skabe et rum for at opnå bedre resultater.

FGU beskriver målgruppen som værende sårbar af karakter (ibid.), og derfor ses der allerede her en differentiering mellem eleverne og andre unge, som gennem folkeskolen opfylder kravene til det normativ som samfundet har opstillet. Til trods for, at vi ser en gruppe af unge, som ifølge FGU anfægtes som værende sårbare, er det interessant at sammenligne vores

kvantitative datasæt, med data fra den nyeste Sundhedsprofil 2021 (SST 2021). Egen empiri, viser at 43% af de unge på FGU oplever '*oplevelsen af ensomhed*', hvoraf der i Sundhedsprofilen er 44,65% af unge mellem 16-24-årige som oplever '*tegn på ensomhed*' (ibid.). Det kan derfor diskuteres hvorvidt FGU-elevernes sårbare position, er afgørende for ensomhed og følelsen derom.

Sundhedsprofilen fremskriver en stor stigning i mistrivsel blandt unge mellem 16-24-årige, og samtidig ses en stor andel af unge, som oplever ensomhed. I forbindelse med denne stigende mistrivsel blandt unge, har Folketingets Sundhedsudvalg - iværksat en høring med forskellige aktører, som har givet konkrete forslag og anbefalinger til, hvordan en kommende tiårs-plan kan adressere udfordringer med mistrivsel og psykisk sygdom. I denne udtrykker CEFU, at acceleration, individualisering og psykologisering som værende årsag til mistrivsel. Informanternes møde med det relationelle og de fællesskaber de indgår i, spiller også en omfattende en rolle, som kan have en essentiel betydning for oplevelsen af ensomhed. Hvorefter kvaliteten af relationen, er bidragende til en oplevelse af trivsel og meningsfuldhed (Dansk Selskab for folkesundhed.dk). De forskellige dimensioner i fællesskabet, rummer en ensomhedsfølelse, som er tilknyttet et afsavn på nærhed og fortrolighed (SST.dk). Samtidig viser der sig i empirien, en oplevelse af ensomhed, der kan opstå i samhørigheden med andre. Informanterne italesætter herom, modsætningsfyldte beskrivelser af hverdagslivet og forbindelsen til de sociale relationer. Disse hvor de på den ene side beskriver oplevelsen af det perfekte liv, men samtidig taler sig ind i en trist hverdag. Det kan synes af at ensomhed, i sin form, berører en skrøbelig og kompliceret overflade, der psykologisk set kan medvirke til en form for fornægtelse af ensomhed. Til spørgsmålet om oplevelsen af ensomhed, svarer informanterne blot med lette berøringer, hvad ensomhed om muligt kan være. Det er først til de mere dybdegående spørgsmål, at disse elevs udsagn, kan synes af et ensomt hverdagsliv – eller dele af hverdagslivet. Respondenterne besvarer i højere grad med nære beskrivelser af, hvordan ensomhed kan opleves og føles. Ensomhed som et tabubelagt emne, kan være stemplet af en oplevelse af at være udenfor for fællesskabet, være en oplevelse af direkte fysisk ubehag eller endnu værre, en oplevelse af at miste livsduelighed i livet. Deraf en mulig stærk oplevelse af mistrivsel, i et individualiseret øjemed. Det kan diskuteres om de individuelle værdisæt, som både repræsenterer en ballast der kan gøre livet svært, men som samtidig, er dem der medvirker til et mere stærkt og solidt fundament at stå på. Antonovsky skriver sig her ind i skabelsen og oplevelsen af individets OAS i tilværelsen og hverdagslivet. En individuel udvikling mod et stærkt OAS, vil tænkeligt fremme en mere balanceret

belastningsevne, som kan være bidragende til en stærkere oplevelse af trivsel samt en sundere udvikling. En udvikling af sundhed, som er i en form for evig foranderlig udviklingsproces og hvor det sociale og kulturelle miljø spiller en fremtrædende rolle.

Det senmoderne samfunds påvirkning kan jf. Rosa komme til udtryk på forskellig vis hos det enkelte subjekt, og hvor følelsen af ensomhed og fremmedgørelse kan skabe en relationsløs relation, som kan efterlade den enkelte uden en forbundethed. Der gives udtryk for i empirien, et manglende nærvær - og dette manglende nærvær kan skabe grobund for manglende resonans. Hvilket kan påvirke de unge og efterlade dem fremmedgjorte, både overfor selvet og andre, men ligeledes egne handlinger. Fremmedgørelse og den manglende forbundethed kan have indflydelse på både trivsel og de sociale aspekter, i form af både tilsigtet og utilsigtet deceleration – en mulig strategi for at ‘beskytte’ sig selv, hvor konsekvensen bliver en uhensigtsmæssig isolation og derfor kan skabe grundlag for ensomhed. Den manglende resonans kan komme til udtryk, da det ikke er muliggjort at skabe den nødvendig kontrollerbarhed for at række ud til verden, samt det ukontrollerbare element i forlængelse af dette, hvor subjektet ikke mærker at verden ‘svarer tilbage’. Den fremmedgjorte tilstand er interessant i forhold til Rosas begreber om acceleration af sociale forandringer og acceleration af livstempoet, da disse fordrer til konstante krav om fleksibilitet i den evige omstilling af subjektet i samfundet. En verden som står åben med et utal af muligheder, kan være med til at fodre samfundets bagvedliggende mekanismer i form af den kulturelle- og sociale motor. Det evige krav om omstilling er interessant i det henseende, at det kan diskuteres hvorvidt denne har indflydelse på den manglende forbundethed, da det ukontrollerbare i et kontrolleret samfund, kan skabe usikkerhed samt utryghed. Dette taler sig ind i Antonovskys OAS-definition, om henholdsvis en stærk eller svag sammenhæng i sin helhed. Da individets møde med et samfund i en evig forandring, kan medvirke til en svag OAS, såfremt at individets fremtid ikke er mødt med forståelse til trods for uforudsigeligheden. Usikkerheden og utrygheden kan derved opleves uhåndterbart og medvirke til et hverdagsliv, hvor der ikke opnås et følelsesmæssigt engagement.

Jf. Rosa vil det belastende accelerationspres på det enkelte subjekt, udspille sig i alle livets arenaer. Fordringen til den evige selvrealisering, kan bidrage til at det enkelte subjekt udtrættes. Rosa betegner dette som et burn-out-syndrom, med afsæt i den menneskelige lidelse – og henfører til at denne fremvækst har været mest udtalt i det seneste årti (Rosa 2014:43). I et socialkritisk blik, invitere dette til nye politiske initiativer med et emancipatorisk sigte, hvor fokus er på udviklingstræk i samfundet, der kan komme til gavn for det enkelte subjekt.

7. Konklusion

Gennem den seneste årrække har ensomhed været stigende blandt børn og unge. Seneste studie fra Sundhedsprofilen 2021 viser, at 44,65% af unge mellem 16-24-årige oplever tegn på ensomhed, og ifølge Social Styrelsen skal denne forværring ses i sammenhæng med at 55,6% oplever mistrivsel. De unges hverdagsliv ses som værende præget af den sociale acceleration, og dennes bagvedliggende mekanismer. Dette ses gennem det senmoderne samfunds stræben efter, at alt skal forekomme i et højt tempo, hvilket sætter sine aftryk hos den enkelte unge. FGU ses her som en konsekvens på samfundsstrukturerne, hvor individualiseringen er i højsædet.

Ensomhed beskrives i empirien gennem differensen mellem det ønskede til det sociale, og det faktiske og virkelighedsnære i det sociale. Her ses vigtigheden i det relationelle, da ensomheden ses som værende en del af den relationsløse relation. 43% af FGU- eleverne giver udtryk for ensomheden i deres hverdagsliv, hvor de beskriver oplevelsen af tomrum, følelsen af at være alene, isoleret og føle sig udenfor. Fremmedgørelse som påvirker deres mentale trivsel og handlinger i hverdagslivet, og distancerer sig fra det meningsfulde. Blandt informanterne kom ensomhed ikke specifikt til udtryk, men gennem deres fortællinger af hverdagslivet, var der mange modsætningsforhold, som kunne give anledning til at stille sig undrende og nysgerrig.

Med udgangspunkt i teorien om acceleration og fremmedgørelse fra Rosa i samspil med teorien om salutogenese og OAS fra Antonovsky, har vi undersøgt ovenstående i henhold til at koble oplevelsen af ensomhed i en sociologisk sammenhæng. Det kan konkluderes at kompleksiteten af ensomheden, kan betragtes på flere forskellige niveauer og kan operere på de forskellige samfundsstrukturer samt individuelle faktorer. Ensomhed som en følelse der kan komme til syne, i eget levede hverdagsliv og i hverdagens relationelle tilknytninger. I forlængelse af dette, en oplevelse af ensomhed som udover at være af komplekse og modsætningsfyldte fortællinger - kan udspille sig, i en form for tabuisering. Det er i høj grad, i de forskellige livsnære overgange eller livssituationer, at der kan være særlige sårbare momenter som kan spille en vigtig rolle for oplevelsen af ensomhed. Disse som åbner for mange, ikke entydige, muligheder og begrænsninger i de unges livserfaringer, mestringer og dermed deres trivsel og velbefindende.

8. Procevaluering

Dette afsnit vil beskrive hvilke refleksioner og vurderinger som har indgået i processen omkring specialets metodologiske, analyserende samt diskuterende strategier - på et videnskabeligt grundlag. Overordnet indgår mange elementer, som er indvævet i hinanden, hvilket betyder at de indbyrdes hænger sammen, og som alle har afsæt i vores problemstilling. Denne som under anvendelse af videnskabelige teorier er udarbejdet i en afgrænset, faglig og relevant samfundsproblematik. For at etablere en stærk forskningsstrategi har vi skabt en rød tråd, dette gennem identificering af vores videnskabelige problemstilling og formulering, arbejdsspørgsmål, valg af hovedteorier og nøglebegreb samt analysestrategi.

Vi startede denne proces i et samarbejde med OK, som gav udtryk for et ønske om at belyse, hvorledes de unge oplever ensomhed og deres forståelse af dette. Endvidere diskuterede vi mulige målgrupper blandt børn og unge, heraf unge uden for uddannelse- og arbejdsmarked. I et yderligere samarbejde med FGU-Nordvestsjælland, som blev iværksat af OK, afgrænsede målgruppen sig, til elever fra FGU i alderen 16-25-årige. Med afsæt i samarbejdet, påbegyndte vi litteratursøgningen, kritiske videnskabelige diskussioner og faglige argumentationer. Hvilket førte os frem til tidligere arbejde med teoretikere og et umiddelbart ønske om at inddrage Hartmut Rosa og Aaron Antonovsky, som vores hovedteoretikere. I forlængelse af dette, gjorde vi os refleksioner med henblik på, anvendelsen af deres teori til at belyse og analysere vores indsamlede empiri. Særligt Rosa gav anledning til diskussioner i forhold til inddragelse af alle aspekter i hans teori om fremmedgørelse og social acceleration, det kontrollerbare / ukontrollerbare og denne betydning for resonans. Først efter indsamlet empiri fandt vi det relevant og nødvendigt at inddrage det ukontrollerbare og resonans til at belyse nogle interessante fund. De fund og opdagelser vi har gjort os i specialet, har været medvirkende til at skabe et fundament, for forståelsen af sammenhængen mellem fænomenet ensomhed og vores målgruppe.

I forhold til vores valg og brug af teoretikere, har vi i overvejende grad fundet det relevant at belyse anerkendelsesteorien fra Axel Honneth. Honneths anerkendelsesparadigme indenfor den kritiske teori, har været set som en interessant medspiller til Rosas sociale acceleration – dette, da begge opererer på et sociologisk niveau, og hvor Honneths teori kunne repræsentere behovet for kærligheden, og kampen derom. Fravalget af Honneth har dog været interessant i det øjemed, at specialet gennem Antonovsky fremmer en bredere forståelse af ensomhed på både makro- og mikroniveau.

Vi har ydermere valgt at afgrænse os fra Rosas teknologiske acceleration, som også nævnt i specialet. Dette nævnes i forbindelse med metodevalget om det semistrukturerede interview, da vi qua denne, har haft mulighed for at forfølge individuelle beskrivelser og fortællinger. I nogle af de respektive interviews, blev det nærliggende at tale ind i de sociale mediers påvirkning på de unges levede hverdagsliv. Indvirkningen af den teknologiske acceleration, kunne have bidraget med et perspektiv, på de positive såvel som negative konsekvenser for oplevelsen af ensomhed. Ved afgrænsningen, vil disse aspekter ikke kunne udfolde sig tilstrækkeligt, men er i et mindre omfang blevet belyst i kontekst til den sociale forandring.

Undervejs i specialeskrivningen har vi forsøgt at forventningsafstemme i forhold til tid- og processtyring. Forskellige livsomstændigheder i forløbet fordrede en stærk kommunikation i gruppen og med samarbejdspartnere – der ligeledes gjorde krav om at identificere og tage ansvar for egen faglige bidrag. I fællesskab har vi i afslutningsvis i processen evalueret vores skriftsproglige akademiske udvikling og løbende specialisering indenfor sundhedsfremme og -strategier.

9. Perspektivering

Vi ønsker med henblik på at udfolde et perspektiverende afsnit, at skrive de elementer i specialet frem, som vi har afgrænset os fra og som kunne være bidragende med nye og interessante aspekter til problemstillingen. Afsnittet vil inddrage et perspektiv på diagnosekulturen, da bl.a. nyere forskning fremskriver, at der er stærk sammenhæng mellem individers sociale relationer og deres fysiske eller psykiske helbred (SST 2021:44). Dette også med afsæt i specialets konklusion, der skriver sig ind i de særlige sårbare momenter, som kan spille en vigtig rolle for ensomhed.

Det senmoderne samfund, er ifølge Rosa, præget af individualisering, hvor det enkelte subjekt står til ansvar for egen lidelse. I dette øjemed har diagnoseperspektivet været nærliggende at inddrage, men her har vi valgt at gøre brug af Rosas sociologiske blik på patologier, hvori at disse står som konsekvenser af det senmoderne samfund. Brinkmann og Petersen nævner en række dilemmaer og paradokser i kapitlet: Dilemmaer og paradokser i diagnosekulturen i bogen: *“Diagnoser, perspektiver, kritik og diskussion”* i forholdet til relationen mellem ‘normalitet’ og patologi, der ser på diagnosen i en kontekst, som tvinger individet til at betragte lidelse på en bestemt måde (Brinkmann & Petersen 2015:345). På baggrund af empirien kan Brinkmann og Petersens kritiske blik på diagnosekulturen sammenholdt med Rosas samfundskritik skabe en bredere indsigt og forståelse for, hvordan ‘moderniteten’ og diagnosekulturen kan påvirke de unges hverdagsliv. Da koblingen kan belyse diagnosticeringens betydning, set i samfundsmæssig kontekst og i en stærk relation til individets tilhørsforhold til verden.

10. Litteraturliste

Aarhus Universitet: 'Mathias Lasgaard'. Pure.au.dk. Tilgået d. 03.03.22 på:

[https://pure.au.dk/portal/da/persons/mathias-lasgaard\(97fc1c16-822e-4559-9a80-39e2ca784964\)/activities.html](https://pure.au.dk/portal/da/persons/mathias-lasgaard(97fc1c16-822e-4559-9a80-39e2ca784964)/activities.html)

Andersen H. (2012) *Introduktion – Videnskabsteori & metodelære*. Samfundslitteratur, udgave 4.

Antonovsky, Aaron (2000) *Helbredets mysterium*. Hans Reitzels Forlag, udgave 1. Oplag 12.

Arbejderbevægelsen Erhvervsråd (AE): 'Unge uden job og uddannelse'. AE.dk. Tilgået 22.02.22 på: <https://www.ae.dk/analyse/2021-11-15-29-aarige-76600-er-uden-uddannelse-og-arbejde>

Bay, H. og Rathlev, J. (2017) *Population og stikprøver: Frederik, M., Gundelach, P. og Nielsen, S., R. Survey – Design, stikprøve, spørgeskema, analyse*. Hans Reitzels forlag, udgave 1. Opslag 1.

Bedre Psykiatri: 'National-ensomhedsstrategi'. Maryfonden.dk.

Tilgået 22.02.2022 på https://bedrepsykiatri.dk/wp-content/uploads/2021/09/National-ensomhedsstrategi-WEB.pdf?fbclid=IwAR1S3xrJUtm815S1P0fhVpzB3vMJgu3tXO0sjN1tveZfbOpnW_JSQA7X778

Bilfeldt A. (2012) *Metodekombination med kritisk analyse: Fuglsang, L., Hagedorn-Rasmussen, P. og Olsen P., B. Teknikker i samfundsvidenskaberne*. Roskilde Universitetsforlag, udgave 1.

Brinkmann, S. og Tanggaard, L. (2015): *Kvalitative metoder – en grundbog*. Hans Reitzels forlag, udgave 2.

Brinkmann, S. og Petersen, A.(red.), (2015): *Diagnoser – Perspektiver, Kritik og Diskussion: Brinkmann, B. og Andersen, P. Dilemmaer og paradokser i diagnosekulturen*. Forlaget Klim, udgave 1.

Center for ungdomsforskning (CEFU): 'Når det er svært at være ung i DK' – unges trivsel og mistrivsel i tal'. CEFU.dk. Tilgået d. 03.03.22 på:

https://www.cefudk.dk/media/225966/trivsel_version_6.pdf

Center for ungdomsforskning (CEFU): 'Politiken': Uddannelsesministeren – Den er helt gal med unges ensomhed' CEFU.dk. Tilgået d. 22.02.22 på:

<https://www.cefudk/emner/nyt-fra-cefud/cefud-i-medierne/politiken-uddannelsesministeren-den-er-helt-gal-med-unges-ensomhed.aspx>

Clement, L., S. (2017) Formulering af surveysspørgsmål: Frederik, M., Gundelach, P. og Nielsen, S., R. *Survey – Design, stikprøve, spørgeskema, analyse*. Hans Reitzels forlag, udgave 1. Opslag 1.

Clement, L., S. (2017) I respondentens sted: Forståelse, viden og hukommelse: Frederik, M., Gundelach, P. og Nielsen, S., R. *Survey – Design, stikprøve, spørgeskema, analyse*. Hans Reitzels forlag, udgave 1. Opslag 1.

Dansk Selskab for Folkesundhed: 'GPS - Ensomhed'. Danskselskabforfolkesundhed.dk. Tilgået 22.02.22 på: https://www.danskselskabforfolkesundhed.dk/media/wafgrlk4/dsff-gps-ensomhed_final.pdf

Datatilsynet: 'Risikovurdering'. Datatilsynet.dk. Tilgået 02.03.22 på: <https://www.datatilsynet.dk/hvad-siger-reglerne/vejledning/sikkerhed-/risikovurdering/risikovurdering-emne>

FGU Danmark: 'FGU-Institutionerne'. FGU.dk. Tilgået 07.03.22 på: <https://fgu.dk/uddannelsen/27-institutioner/>

Frederik, M., Gundelach, P. og Nielsen, S., R. (2017) *Survey – Design, stikprøve, spørgeskema, analyse*. Hans Reitzels forlag, udgave 1. Opslag 1.

Frederiksen, M. (2015) Mixed methods-forskning: Brinkmann, S. og Tanggaard, L. *Kvalitative metoder – en grundbog*. Hans Reitzels forlag, udgave 2.

Folketingets sundhedsudvalg: 'Høring børn og unges trivsel'. Ft.dk. Tilgået 12.01.2022 https://www.ft.dk/aktuelt/webtv/video/20211/suu/tv.7513.aspx?date=2022-01-12&fbclid=IwAR0wGFMxWpv933kEY4dQMZ83q2enr2Vk71_d3ohdV5Mv3jxf-o0W_d_5g9I

Folketingets sundhedsudvalg: 'Samling' - power points fra høring. Ft.dk. Tilgået 28.02.2022 <https://www.ft.dk/samling/20211/almdel/SUU/bilag/145/2512265.pdf>

GDPR: 'De nye GDPR regler' GDPR.dk Tilgået 02.03.22 [De nye GDPR regler forklaret på 5 min. | GDPR.DK](#)

Gundelach P. (2017) Variable og tabeller: Frederik, M., Gundelach, P. og Nielsen, S., R. *Survey – Design, stikprøve, spørgeskema, analyse*. Hans Reitzels forlag, udgave 1. Opslag 1.

Hansen, D., C., Møberg, J., R., Gundelach, P. og Hermansen, J. (2017) Efterbehandling af data: Frederik, M., Gundelach, P. og Nielsen, S., R. *Survey – Design, stikprøve, spørgeskema, analyse*. Hans Reitzels forlag, udgave 1. Opslag 1.

Habermas J. (2011) *Teorien om den kommunikative handlen*. Aalborg universitetsforlag, udgave 4.

Hermansen, J. (2017) Test af spørgeskema: Frederik, M., Gundelach, P. og Nielsen, S., R. *Survey – Design, stikprøve, spørgeskema, analyse*. Hans Reitzels forlag, udgave 1. Opslag 1.

Honneth A. (2003) *Behovet for anerkendelse*. Hans Reitzels forlag, udgave 1.

Jensen, D., M. og Kvist, J. (2019) Hvordan laver man en stærk analyse?: Kristensen, J. C og Hussain, A., M. (2019) *Metoder i samfundsvidenskaberne*. Samfundslitteratur, udgave 2.

Juul, S. og Pedersen K., B. (2012) *Samfundsvidenskabernes videnskabsteori – En indføring*. Hans Reitzels Forlag, udgave 1.

Jørgensen, S., P., Rienecker, L. & Skov, S. (2020) *Specielt om specialer – en aktivitetsbog*. Samfundslitteratur.

Karpatschof, B. (2015) Den kvalitative undersøgelsesforms særlige kvaliteter: Brinkmann, S. og Tanggaard, L. *Kvalitative metoder – en grundbog*. Hans Reitzels forlag, udgave 2.

Kristensen, J., C. (2019) Forskningsetik i samfundsvidenskaberne: Kristensen, J. C og Hussain, A., M. (2019) *Metoder i samfundsvidenskaberne*. Samfundslitteratur, udgave 2.

Kristensen, J. C og Hussain, A., M. (2019) *Metoder i samfundsvidenskaberne*. Samfundslitteratur, udgave 2.

Kristiansen, S., (2015) Kvalitative analyseredskaber: Brinkmann, S. og Tanggaard, L. *Kvalitative metoder – en grundbog*. Hans Reitzels forlag, udgave 2.

Langergaard L., L. & Sørensen A. (2015) Kritisk teori: Jacobsen M., H., Lippert-Rasmussen K. & Nedergaard P. *Videnskabsteori – i statskundskab, sociologi og forvaltning*. Hans Reitzels forlag, udgave 3.

Maryfonden: 'Ensomhed i Danmark'. Maryfonden.dk. Tilgået 22.02.22 på:

<https://www.maryfonden.dk/wp-content/uploads/2021/10/Ensomhed-i-Danmark.pdf>

Maryfonden: 'Kortlægning og analyse af danske initiativer til ensomme' Maryfonden.dk.

Tilgået d. 03.03.22 på: [https://www.maryfonden.dk/wp-](https://www.maryfonden.dk/wp-content/uploads/2021/10/Kortlaegning-og-analyse-af-danske-initiativer-til-ensomme.pdf)

[content/uploads/2021/10/Kortlaegning-og-analyse-af-danske-initiativer-til-ensomme.pdf](https://www.maryfonden.dk/wp-content/uploads/2021/10/Kortlaegning-og-analyse-af-danske-initiativer-til-ensomme.pdf)

Nordvestsjælland FGU: 'Hvad er FGU'. Fgunvs.dk. Tilgået 22.02.22 på:

<https://fgunvs.dk/42/hvad-er-fgu>

Nordvestsjælland FGU: 'Formål'. Fgunvs.dk. Tilgået 22.02.22 på: [https://fgunvs.dk/34-](https://fgunvs.dk/34-48/om-os/formaal)

[48/om-os/formaal](https://fgunvs.dk/34-48/om-os/formaal)

Nordvestsjælland FGU: 'Uddannelser'. Fgunvs.dk. Tilgået 22.02.22 på:

<https://fgunvs.dk/6/uddannelser>

Olsen, P., B og Pedersen K. (2018) *Problemorienteret projektarbejde*. Samfundslitteratur, udgave 5.

Poulsen, B. (2019) *Semistrukturerede interviews*: Kristensen, J. C og Hussain, A., M. *Metoder i samfundsvidenskaberne*. Samfundslitteratur, udgave 2.

Pubmed: 'National Library of Medicine'. Pubmed.gov. Tilgået d. 03.03.22 på:

<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/>

Rathlev, J., Hermansen, J. og Bay, H. (2017) *Dataindsamling*: Frederik, M., Gundelach, P. og Nielsen, S., R. *Survey – Design, stikprøve, spørgeskema, analyse*. Hans Reitzels forlag, udgave 1. Opslag 1.

Rosa, H. (2020): *Det ukontrollerbare*. Eksistensen, oplag 5. 2021.

Rosa, H. (2014): *Fremmedgørelse og acceleration*. Hans Reitzels forlag, udgave 1.

Rosa, H. (2021) *Resonans – En sociologi om forholdet til verden*. Eksistensen, udgave 1.

Rockwoolfonden: 'Danskernes mentale sundhed – udvikling, baggrund og konsekvenser'.

Rockwoolfonden.dk. Tilgået d. 03.03.22 på:

https://www.rockwoolfonden.dk/app/uploads/2020/11/RFF_Danskernes-mentale-sundhed-2020.pdf

Socialstyrelsen: 2021: '1. Del af ensomhedsstrategi'. Socialstyrelsen.dk. Tilgået 05.05.2022

<https://socialstyrelsen.dk/filer/tvaergaende/corona/ensomhedsstrategi-udsatte-borneområdet-t2.pdf?fbclid=IwAR0w9pp7xESgbnires2diTgnAGOpigIId69ROgsyoYKgKM5NX2Z7QUis40U>

Sundhedsstyrelsen: 'Danskernes sundhed – Den Nationale Sundhedsprofil 2021'. SST.dk. Tilgået 10.03.2022 <https://www.sst.dk/-/media/Udgivelser/2022/Sundhedsprofil/Sundhedsprofilen.ashx>

SurveyXact: 'Værdifulde tilvalg du skal kende'. SurveyXact.dk. Tilgået d. 10.03.22 på: <https://www.surveyxact.dk/produkter/surveyxact/>

Tænk tanken Europa: 'Tidslinje over coronakrisen: hvad skete der og hvornår?'. Thinkeuropa.dk. Tilgået d. 03.03.22 på: <http://thinkeuropa.dk/politik/tidslinje-over-coronakrisen-hvad-skete-der-og-hvornaar>

Uddannelsesforbundet: 'Karakterkrav har medført frygtet fald i optag på EUD'. Uddannelsesforbundet.dk. Tilgået 07.05.2022 på: <https://www.uddannelsesforbundet.dk/nyheder/2021/maj/karakterkrav-har-medfoert-frygtet-fald-i-optag-paa-eud/>

Undervisningsministeriet (UVM): 'Forberedende grunduddannelse – FGU'. Uvm.dk. Tilgået 22.02.22 på: <https://www.uvm.dk/forberedende-grunduddannelse/om-forberedende-grunduddannelse/uddannelsens-opbygning-og-indhold>

Vetlesen A., J. & Willig R. (2017) *Hvad skal vi svare?*. Hans Reitzels forlag, udgave 1.

VIA/ritzau: 'Færre elever på vigtig uddannelse i hele landet – se tallet for din landsdel'. Via/ritzau.dk. Tilgået 31.05.2022 på: <https://via.ritzau.dk/pressemeddelelse/faerre-elever-pa-vigtig-uddannelse-i-hele-landet-se-tallet-for-din-landsdel?publisherId=13560159&releaseId=13651015>

FGU Danmark: 'FGU-institutionerne'. FGU.dk. Tilgået d. 22.02.22 på: <https://fgu.dk/uddannelsen/27-institutioner/>

